

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1925.

Andra kammaren.

Nr 14.

Lördagen den 21 februari e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och tjänstgjorde, i anledning av förfall för sekreteraren, jämlikt herr talmannens förordnande undertecknad till en början vid protokollet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning statsutskottets utlåtande, nr 9, angående regleringen för budgetåret 1925—1926 av utgifterna för kapitalökning i avseende å post- och telegrafverken samt statens järnvägar och vattenfallsverk; och lämnades därvid i fråga om *punkterna 24 och 25*, angående anslag dels till statens kraftstation vid Norrforsen, dels ock för utförande av distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk, enligt förut skedd anteckning ordet till

*Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.*

Herr **Västberg**, som anförde: Herr talman! Jag skall med anledning av de inlägg, som gjorts av motionären och av reservanten, be att få framföra några kompletterande synpunkter.

Det är ju alldeles riktigt, som man här gör gällande, att det ligger något särskilt bakom det projekt, som vattenfallsstyrelsen här gått in för. Det är två olika planer det är fråga om, och man kan säga, att de representera två olika principer. Det ena projektet innebär, att de enskilda ägarna av Hammarforsen vilja sörja för Sundsvalls och Ädalens distrikts egna kraftbehov, dels genom att utbygga Hammarforsen med ett kraftverk, som skall kunna leverera ungefär 9,000 kilowatt, dels ock genom att man skall försöka sammanknyta de olika enskilda kraftverken inom området i fråga till en kraftenhet. Hammarforsen skulle bli huvudkraftverket och Edsele, Forsse, Wiiforsen och Nedansjö kraftverk skulle bilda en sluten enhet och vara mäktiga att tillgodose det förefintliga kraftbehovet inom Sundsvalls och Ädalens distrikt. Man måste säga, att detta är en mycket vacker idé. Den vilar åtminstone på en riktig princip, nämligen att man skall försöka utnyttja de kraftkällor, som finnas inom distriktet, och att kraftkonsumenterna själva skola sörja för sitt kraftbehov. Men emot detta talar ju, att alla större kraftkonsumenter icke kunna bli delägare i dessa olika kraftkällor utan av många inbördes konkurrerande industriella företag komma en del att leverera kraft, medan andra skola köpa den. Detta måste innebära vissa svårigheter. Man kan också ifrågasätta, huruvida det kan vara lämpligt för ett samhälle som Sundsvalls stad, som själv behöver en ytterst liten kraft, kanske ungefär en fentedel av det här ifrågasatta behovet, att bli leverantör till hela industridistriktet ävensom till Härnösands samhälle och en del omgivande orter.

Vad det andra projektet angår, är det just det, som slår i närmaste samband med hela denna fråga, nämligen om Norrforsens ytterligare utbyggande och neddragandet av en mindre kraftledning ifrån Norrforsen över Örnsköldsvik

Andra kammarens protokoll 1925. Nr 14.

Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)

ned till Ådalsområdet. Det är alldeles självklart, och det framgår också av vattenfallsstyrelsens skrivelse, att man här tänker sig en ytterligare utveckling. Staten skulle alltså utbygga den stora kraftkälla, den äger i Indalsälven, nämligen Stadsforsen. Man projekterar här ett kraftverk med två aggregat, som skulle kunna leverera sammanlagt 18,000 kilowatt. Vidare är det uppenbart, att man då tänker sig, som också säges i skrivelsen, en sammanknytning mellan dessa statens kraftverk i övre Norrland, framför allt Norrforsen, och Stadsforsen samt vidare söderut för att därmed kunna överföra den tillgängliga kraften både åt det ena och det andra hållet. Det förefaller, som om en sådan politik från riksdagens och vattenfallsstyrelsens sida, att staten själv skall utnyttja sina vattenfall och taga ledningen i fråga om vattenkraftspolitiken där uppe i mellersta och övre Norrland, skulle bygga på sunda ekonomiska principer. Därigenom skulle vi också få en målmedveten kraftpolitik i vårt land till nytta för konsumenterna och för landet i dess helhet.

Om man granskar ställningen inom det här berörda området, visar det sig, att det kraftbehov, som ytterligare måste fyllas inom den närmaste tiden, kan beräknas till mellan 10- och 15,000 kilowatt. Detta behov, d. v. s. det som redan nu förefinnes, kan knappast tillgodoses genom de här föreslagna eller påtänkta enskilda projekten. Därtill beräknar elektrifieringskommittén, att det 1940 är ett ännu större behov att fylla. Man beräknar nämligen, att det skall behövas ytterligare, utöver det nuvarande behovet, 160 miljoner kilowatt-timmar, och av dessa kan Hammarforsen knappast tillgodose mer än ungefär 55 miljoner kilowattimmar. Om man nu skall fortsätta och utbygga Hammarforsen, måste man endera beräkna, att den endast skall leverera sekundär kraft eller också att man i stället skall vidtaga större regleringar för att därmed kunna fortsätta med leverans av prima kraft.

Jag tror, att man måste se dessa båda frågor i samband med varandra, och jag har därför ingen förebräelse att rikta varken mot motionären eller mot utskottsreservanten, för att de sökt giva den nu föreliggande frågan en sådan belysning. Men jag skulle vilja säga, att motionären synes vara ganska fri från rent positiva synpunkter på denna fråga, medan han däremot riktar en rad av anmärkningar mot vattenfallsstyrelsen och mot riksdagens vattenkraftspolitik. Den första av dessa anmärkningar är redan berörd, nämligen om räntabiliteten vid statens vattenkraftsverk. Men i detta fall må man ju därtill säga, att motionären icke ansträngt sig det ringaste för att här leverera något material, som är jämförbart, och följaktligen vet man icke, huruvida de slutsatser, som han här har dragit, äro riktiga eller icke. Och det förefaller dessutom egendomligt, att den person, som här anmärker på att statens vattenkraft giver en alldeles för låg ränta, representerar den grupp och de intressen här i landet, som vilja hänvisa vattenfallsstyrelsen och staten till utbyggande utav sådana vattenfall, som ligga i utkanterna, under det att de enskilda företagen skulle få utnyttja de ekonomiskt givande kraftområdena och kraftkällorna. Det är ju alldeles påtagligt, att om man begär en god avkastning av statens företagungsverksamhet även på detta område, man icke heller kan förmena staten, att den tar ledningen även i de bästa kraftområdena, isynnerhet som den har de största förutsättningarna att här bedriva den bästa politiken.

Motionären rekommenderar också, att vattenfallsstyrelsen skall följa sin instruktion, att den skall utbygga de billigaste vattenfallen. Jag ber för min del att få ansluta mig till den principen, men då åligger det motionären, som här gått inför ett annat projekt, att komma med något annat än lösa påståenden såsom skäl, varför staten skall fränfalla ett påtänkt projekt till förmån för det rekommenderade utbyggandet av Hammarforsen. Med ledning av det material, som jag varit i tillfälle att taga del av, och med kännedom om hur dessa bägge forsar ligga i Indalsälven i förhållande till Sundsvalls och Åda-

lens industridistrikt, har jag den bestämda känslan, att man icke kan giva Hammarforsen något förord framför Stadsforsen, när det är fråga om att få en utbyggnad, som skulle kräva det minsta kapitalet. Och om man ser frågan på lång sikt, och icke endast tänker på den kraft, som de bägge fallen måste leverera inom den allra närmaste framtiden, är jag alldeles övertygad om att utbyggnaden av Stadsforsen skall visa sig vara den billigaste och lämna det bästa utbytet. I alla fall är det nödvändigt, att man avstår från några mera positiva omdömen i den frågan, tills verkligt jämförbara kalkyler föreligga i fråga om utbyggnaderna både av Hammarforsen och Stadsforsen. Att här på rak arm, som motionären gjort, utdöma den ena, och säga, att den andra är billigare, tror jag är alldeles oriktigt.

Sedan har reservanten och även motionären talat om — och det är faktiskt det enda skäl, jag har hört anföras ifrån särskilt reservantens sida mot en neddragning av ledningen från Norrforsen till Ådalen — att det skulle innebära ett försvårande av tillkomsten av Hammarforsföretaget. Jag skulle vilja fråga: är det egentligen något högmålsbrott, är det något oriktigt, att staten vill försöka utbygga sitt eget vattenfall och konkurrera med de enskilda kraftproducenterna? Emellertid ligger nu saken så, att utbyggandet av Hammarforsen ännu svävar i det blå. Av alla dem, som skulle vara särskilt intresserade av Hammarforsens utbyggnad, äro ju en del redan förklarade motståndare och andra äro ytterligt tveksamma. Jag vill hänvisa till att Härnösands stad accepterat vattenfallsstyrelsens erbjudande, att några av de största industriföretagen i Medelpad, och även i Ådalen, äro villiga mottaga anbud från vattenfallsstyrelsens sida, samt slutligen att Sundsvalls stad, som skulle träda in som medintressent i Hammarforsens kraftbolag, är minst sagt tveksam, huruvida den skall engagera sig för detta äventyrliga projekt. Det är alldeles givet, att man inom Sundsvalls samhälle, ett samhälle som jag representerar, måste räkna med, att det här är ett mycket riskabelt företag. Det är så, att Sundsvall, som nu äger 23 av Hammarforsandelarna, skall gå i kompanjonskap med ett enskilt företag, som äger 27 av andelarna i Hammarforsen. Därmed skulle Sundsvalls stad bli minoritetsintressent i detta företag. Jag förstår sannerligen icke, hur Sundsvalls samhälle under sådana förhållanden skulle kunna gardera sig mot de enskilda företagen. Det kan hända, att Sundsvalls stad därvid kan bli mycket lidande. Därtill kommer, att man förutsätter, att detta fall skall leverera så mycket kraft, att Sundsvalls stad skall stå i ansvar för kraftleverans icke blott till sitt eget industridistrikt utan även till grannstäder och grannndistrikt, och skulle man fullfölja planerna, skulle det vara nödvändigt att överföra kraft även åt annat håll. Jag tror icke man kan säga, att Sundsvall äger större förutsättningar än staten, som har en speciell styrelse, att kunna tillgodose här ifrågasvarande områdes kraftbehov.

Jag vill också tillägga, att det icke är sant, som man på en del håll vill göra gällande, att kraftproducenter och kraftkonsumenter här skulle samarbeta i ett enhetligt, slutet distrikt, utan det är så, att det är vissa enskilda intressenter med Sundsvall i spetsen, som skulle förse andra kraftkonsumenter med kraft ifrån Hammarforsen. Man kan då ifrågasätta, huruvida dessa äro så alldeles särskilt angelägna om att stå under Sundsvalls stads och ett enskilt bolags förmynderskap i stället för att driva affärer med staten och vattenfallsstyrelsen. Vad som måste vara avgörande, och det vill jag särskilt understryka, är naturligtvis, vilka fall och vilka kraftverk, som kunna leverera den bästa och billigaste kraften, som följaktligen kunna fylla de krav, som ställas från konsumenternas och från skattebetalarnas sida.

Om man försöker att bilda sig en mening om förutsättningarna för de olika företagen, kan jag icke se annat, än att staten här träder in för en centralisa-

*Any.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)*

Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)

tionslinje. Planen innebär att sammanföra och utbygga ett flertal kraftkällor, att centralisera verksamheten, att utnyttja leveransförmågan ända till toppunkten, att överföra kraft till olika distrikt, varigenom man skulle kunna bedriva en rationell kraftpolitik. Det är just därför, som jag är alldeles övertygad om, att den politik, som vattenfallsstyrelsen här gått in för och som den också synes vara beredd att fortsätta, är en verkligt ekonomiskt givande politik och den för ögonblicket och för framtiden mest rationella. Därför skall jag också be att få ansluta mig till statsutskottets förslag i sin helhet.

Vidare yttrade:

Herr Norman: Herr talman! När herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet bemötte mitt tidigare inlägg, började han med att säga, att det här var av nöden att se frågan ur praktisk synpunkt, och han uttalade sin stilla förvåning över att jag, som han lärt känna som en rätt så praktisk man, icke ville dela de rent praktiska synpunkter, som han velat lägga på denna fråga. Ja, uppfattningen om vad som är praktiskt kan vara litet grand olika här i världen. Jag har verkligen sökt att för min personliga del lägga rent praktiska synpunkter på denna fråga, och jag finner då, att ur rent praktiska synpunkter, ur rent nationalekonomiska synpunkter är det av synnerlig betydelse att man ser till, att vi få en planmässig kraftpolitik och en planmässig kraftdistribution här i landet. Det kan icke ur praktiska synpunkter vara önskvärt, att här föres fram en sådan, jag vill rent av beteckna den som illojal, konkurrens mellan staten och enskilda företag, som i prishänseende medför en verklig dumpingpolitik dessa emellan. Det kan ju sägas, att om i en viss ort genom denna konkurrens mellan statens kraftverk och enskilda kraftverk kan tillhandahållas billigare kraftpriser, så är detta en fördel för denna Ortskraftkonsumenter. Men då jag liksom herr statsrådet håller mycket på, att statens affärsverksamhet bör vara ekonomisk, och jag följaktligen liksom herr statsrådet vill att kraftverken skola lämna ett gott ekonomiskt resultat, så följer av en dumpingpolitik från vattenfallsstyrelsens sida och låga kraftpriser inom ett område av landet, att vattenfallsstyrelsen inom ett annat område, där den är allena härskande, måste taga skadan igen. Den måste tillförsäkra sig ersättning för det alltför låga kraftpriset inom en ort genom ett alltför högt kraftpris på annat håll. Sålunda blir det de mindre gynnade orternas kraftkonsumenter, som genom alltför höga kraftpris få betala skillnaden mellan ett normalt pris och det alltför låga kraftpriset på de områden, där den enskilda konkurrensen tvingar vattenfallsstyrelsen att lämna billiga offerter. Jag har sökt genom den karta jag tillätit mig sätta upp här illustrera i någon mån hur frågan ligger till där uppe.

Herr statsrådet nämnde vidare, att mitt påstående att riksdagen förra året gjort ett visst uttalande, som utgjorde ett direktiv för vattenfallsstyrelsen i fråga om dess distribuering av kraft från Norrforsen, inte var med verkliga förhållandet överensstämmande. Det är ju dock så, att i det statsutskottsutlåtande, som herr statsrådet åberopade, har utskottet efter att ha motiverat, varför det går med på förslaget -- och pekat på en hel del omständigheter, som inverkat på utskottets ståndpunktstagande, inte yttra någonting vidare än dessa ord: »Under tillstyrkande alltså av Kungl. Maj:ts förevarande förslag får utskottet hemställa», och så kommer klämman, som går ut på bifall till vad Kungl. Maj:t i propositionen föreslagit.

Vad står det då i Kungl. Maj:ts proposition av år 1924, nr 210? Jo, det står, och det har av mig förut relaterats, att kraftverket i Norrforsen var avsett att tillgodose kraftbehovet i Västerbottens kustland, att vidare statsrådet, den dåvarande departementschefen, alldeles särskilt understryker, att vattenfallsstyrelsen, när det gäller nya distributionsanläggningar, skall gå varligt fram och

*Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)*

iakttaga all möjlig återhållsamhet, och detta gäller i särskild mån sådana fall, där tvekan kan råda om lämpligheten av omedelbara åtgärder från styrelsens sida. Jag tycker, att detta, med det skrivsätt, som är vanligt i de handlingar, som brukas föreläggas riksdagen från Kungl. Maj:ts kansli, är så tydligt och klart utsagt, att vattenfallsstyrelsen inte gärna kan misstaga sig på innebörden. Och jag kanske kan tillägga, vilket jag tar för givet inte är herr statsrådet obekant och i varje fall inte är vattenfallsstyrelsen obekant, att vad som föregick framläggandet av Kungl. Maj:ts proposition föregående år var ett ännu kraftigare understrykande av dessa synpunkter. Det synes, som om vattenfallsstyrelsen i vissa fall rättar sina åtgöranden efter utgången av riksdagsmannavalen, och efter de möjligheter som dessa ge till en kursförändring i dessa stycken. Det kanske kan vara möjligt att det fordras en verifiering av dessa min mera i förbigående gjorda anmärkningar — och jag kan också komma med en klarare utredning i denna sak, om så påfordras; jag har dokument tillgängliga för att verifiera mina påståenden.

Vad fjolårets beslut beträffar vill jag för min del erinra om, att jag då deltog i statsutskottets handläggning av detta ärende, och var med om att tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts framställning, även till det större alternativet. Herr statsrådet erkänner nu, att det naturligtvis inte är nödvändigt att dra ner en ledning till Ådalen, men vattenfallsstyrelsen bör ha en skyldighet att sörja för att kraft kan tillföras kraftkonsumenter som behöva sådan. Ja, det är riktigt. Men jag vill i det fallet erinra om, vad som är föreskrivet i Kungl. Maj:ts instruktion för vattenfallsstyrelsen med underlydande lokalförvaltningar vid statens vattenfallsverk. I första paragrafen i denna instruktion, mom. 1 b, heter det, att vattenfallsstyrelsen »åligger att föreslå samt efter Kungl. Maj:ts därtill lämnade bemyndigande vidtagna åtgärder ägnade att främja tillgodogörandet av vattenkraften inom landet». Alltså har vattenfallsstyrelsen enligt sin instruktion ett direkt åläggande att sörja för, att vattenfallstillgångarna inom landet bli på för landet bästa möjliga sätt tillgodogjorda. Om vattenfallsstyrelsen söker att sträcka ut sina tentakler åt olika områden på ett sådant sätt, att den därigenom hindrar eller i varje fall försvårar för enskilda vattenfallsägare att utnyttja befintlig vattenkraft och utbygga befintliga vattenfall, har den därigenom medverkat till landets kraftförsörjning på olika områden? Det förefaller kanske, som om här vore en skiljaktighet i uppfattningen om vad som åligger staten. Herr statsrådet framhöll, att man skall anlägga affärsmässiga synpunkter, och framhöll som ett exempel, att om det finns en person, som har något att sälja, och en kund som är villig att köpa, och kunden är villig att betala det pris, som säljaren begär, så skall säljaren naturligtvis tillhandahålla sin vara till detta skäligen pris. Och det kan vara nog så riktigt. Men jag vill fråga, om det skall köpas på bekostnad av en planmässig utveckling, i detta fall av landets kraftförsörjning. Det synes vara ett system och en väg, som inte är nationalekonomiskt riktigt.

I sammanhang därmed nämnde herr statsrådet om vissa skrivelser, som han uttryckte sig, i pressen, och om promemorior, som tillställts statsutskottets ledamöter, men som inte kommit honom till handa. Jag vill då säga, att jag för min personliga del inte har något som helst att göra vare sig med det som förekommit i pressen, eller med den åsyftade promemorian. Jag har inte ens antydningssvis framhållit önskvärdheten eller behovet av detta, och har därför inte någon anledning att ta upp den saken till bemötande. Jag står i det fallet utanför, om jag också kan säga, att båda dessa saker voro i och för sig synnerligen berättigade.

Jag tillät mig framhålla, att vattenfallsstyrelsen i det förslag den nu kommit med, gått ifrån vad elektrifieringskommittén har föreslagit och framhållit. Jag vill erinra om att elektrifieringskommittén tillkommit genom beslut av regering

Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)

och riksdag. Den har dragit rätt betydande kostnader; jag har inte kunnat i riksdagsberättelserna i år eller för 1924 eller 1923 års riksdagar finna några uppgifter om dessa kostnader. De senaste som i det fallet föreligga äro från riksdagsberättelsen av 1922. Där upplyses att elektrifieringskommittén har intill den 21 januari 1921 dragit en kostnad av kronor 267,332:30, och för året 1921 approximativt kronor 92,403:77. Alltså, intill utgången av 1921 har elektrifieringskommittén i kostnader för det allmänna dragit i runt tal 360,000 kronor. Om man nu fullständigt skall bortse från allt vad elektrifieringskommittén har kommit till, så är också detta belopp fullständigt bortkastat. Jag undrar, om det är klok politik att kosta på sådana dyrbara utredningar, om de sedan skola fränkännas allt värde.

Herr statsrådet säger sedan beträffande Hammarforsförslaget, att detta har kommit till nu, kanske som ett motdrag mot de åtgöranden, som voro att förvänta från statens sida. Han menar, att det förslaget kunde ha kommit fram tidigare. Jag vill då erinra om att det har sina svårigheter att komma fram med ett dylikt förslag. Det är beroende på gällande lagstiftning, vilken såväl de enskilda som det allmänna får taga hänsyn till. Hammarforsbygget har naturligtvis inte kunnat taga fastare former förrän vattenrättsdomstolens utslag i vattenmålet har fallit, och detta mål har förekommit till behandling först denna vecka — jag tillät mig erinra om den saken i mitt första anförande; först förra måndagen, den 16 februari, sammanträdde vederbörande till slutlig handläggning av målet angående Hammarforsens utbyggnad. Detta torde vara förklaringsgrunden till att inte denna utbyggnadshistoria kunnat ta fastare former än den gjort hittills.

Herr statsrådet erkänner, att staten såsom representant för det allmänna bör ta vissa hänsyn. Det synes mig, som om dessa »vissa hänsyn», som herr statsrådet erkände att staten som representant för det allmänna bör ta, inte har tagits av vattenfallsstyrelsen i dess senare åtgärder, som stå fullkomligt i strid mot riksdagens tidigare direktiv.

Herr statsrådet säger vidare, att jag har velat föra fram tanken på att begränsa vattenfallsstyrelsens handlingsfrihet, något som skulle vara att beklaga. Detta har inte varit min mening. Men jag har krävt, att vattenfallsstyrelsen skall respektera riksdagens beslut. Om den inte vill finna sig i att respektera vad riksdagen har sagt ifrån om, torde den dag komma då riksdagen tar vattenfallsstyrelsen en liten smula under omprövning, och ser till att den bibringas nödig respekt för vad riksdagen säger ifrån om. I det fallet har jag i egenskap av statsrevisor under loppet av några år haft tillfälle att något följa vattenfallsstyrelsens åtgöranden. Och, när det här kräves alldeles särskild respekt för vattenfallsstyrelsens auktoritet, vill jag erinra om en liten passus, som förekom här i andra kammaren den 20 maj 1922, då 1921 års statsrevisors berättelse behandlades. Kammaren hade då bland annat att ta ståndpunkt till vattenfallsstyrelsens något egendomliga transaktioner med Elektrotermiska Aktiebolaget i Trollhättan, där vattenfallsstyrelsen genom sina åtgöranden åsamkat statsverket en extra utgift under 19 år av 12,350,000 kronor, något som inte inger dem, som haft med statsrevisionens arbete att göra under de senare åren någon synnerlig respekt för vattenfallsstyrelsens ekonomiska sinne och ekonomiska förutseende. Jag tar också för givet att kommande statsrevisorer inte skola underlåta att ägna vattenfallsstyrelsen och dess ekonomiska politik vederbörlig uppmärksamhet. Jag tror, att det kan bli tillfälle att något se till, att den myndigheten inte alltför mycket sätter sig över riksdagens mening och nationalekonomiska synpunkter. Detta vill jag i det fallet ha fransagt till den kraft och verkan det hava kan. Jag tror inte vi ha anledning, vi som något närmare kommit i tillfälle att sätta oss in i vattenfallsstyrelsens eko-

nomiska politik, att alltför mycket böja oss under kravet på en fullständig underkastelse under vattenfallsstyrelsens auktoritet.

Herr statsrådet tillät sig säga, att det är betecknande att generaldirektören och överdirektören i vattenfallsstyrelsen båda varit ledamöter i elektrifieringskommittén, och att vattenfallsstyrelsen nu kommit med det förslag, som innehålles i styrelsens uttalande i denna fråga. Jag har också för min del tillåtit mig, fastän från andra synpunkter och utgångspunkter, att finna det åtskilligt betecknande. Herr statsrådet talar om att den kraftledning, som vattenfallsstyrelsen vill dra fram från Norrforsen till landets vattenfallsrikaste område, den sammanbindningslinje alltså, som här behövs, kan för en relativt liten kostnad utbyggas till den stora blivande sammanbindningslinjen. Ja, men detta uttalande står fullkomligt i strid med vad vattenfallsstyrelsen talat om, då den säger, att det inte alls är meningen att här komma med den framtida stora sammanbindningsbanan mellan norra Sveriges kraftkällor och södra Sveriges kraftbehov. Det tar den bestämt avstånd ifrån. Men, om jag tolkade herr statsrådet rätt, skulle detta vara själva inledningen och början till denna stora stambana. Detta är två påståenden, som jag finner stå rätt mycket i strid med varandra.

När herr statsrådet senare — jag tar upp frågorna, som jag har antecknat dem under loppet av statsrådets anförande — säger, att det ingen anledning finns att misstänka vattenfallsstyrelsen för otillförlitliga beräkningar, ber jag dels att få erinra om vad jag nyss sagt rörande Trollhättehistorien och transaktionerna med Elektrotermiska Aktiebolaget. Dels vill jag vidare erinra vad som framhållits rörande Suorvakalkylerna, som äro ytterligt missvisande och som åsamkat det allmänna bortåt 7 miljoner kronor mer i utgifter än vad vattenfallsstyrelsen beräknade, ehuru dessa beräkningar voro gjorda under dyrtiden. Kanske jag också kan nämna »Harsprånget»!

För att nu lämna det som från statsrådsbänken framkommit vill jag övergå till det yttrande, som fälldes av statsutskottets ärade vice ordförande, min personligen mycket gode vän herr Anderson i Råstock. Han började med att säga: »Lugn, Morits, lugn.» Orden kännas väl igen av en del av kammarens ledamöter såsom varande en replik i Oskarsteaterns operett, som jag tar för givet att den ärade vice ordföranden i statsutskottet alltså helt nyligen har besökt. Det förefaller, som om herr Anderson i Råstock följaktligen betraktar denna debatt mera som operettföreställning. Jag kan icke taga det alldeles så lättvindigt. Jag ser saken ur betydligt allvarligare synpunkter. Herr Anderson i Råstock framhåller här, hurusom det är nödvändigt att tillgodose de allmänna intressena, och han ville nära nog göra gällande, att motionärerna och reservanten knappast haft som främsta ögonmärke att tillgodose dessa allmänna intressen. Han framställer den frågan till besvarande av den som den besvara gitter: herrarna av oppositionen, herr Norman och motionärerna, företräda ni i egenskap av riksdagsmän allmänna eller privata intressen? Jag får för min del säga, jag kan endast svara för min egen del, men för min egen del skall jag svara, att jag har inga som helst enskilda intressen ihop med några som helst vattenkraftsanläggningar i detta land, jag har icke en aktie i ett sådant företag och icke någon som helst förbindelse med dessa enskilda intressen. Jag ser på denna sak uteslutande i egenskap av riksdagsman, i egenskap av skattdragande medborgare i detta land, och i den egenskapen anser, jag det vara min skyldighet att se till att statens åtgöranden här gå i sådan riktning, att det allmännas, statens intressen, behörigen tillgodoses och att de av staten beslutade utgifterna i fråga om anläggningar göras på sådant sätt att en önskvärd räntabilitet vinnes, men att staten icke använder sina maktmöjligheter till att förtrycka det enskilda näringslivet,

Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)

Ang.
anslag ti
statens kraft-
verk.
(Forts.)

enskilt initiativ och enskild företagsamhet. Ty det är väl ändock ytterst på den enskilda företagsamheten och på det enskilda näringslivets bärkraft som statens möjlighet att få ut skattemedel och möjlighet att upprätthålla sin verksamhet beror. Ja, om man går in för den linjen att socialisera allting, att staten ensam skall bli ägare till allt, då förstår jag att det kan vara skäl i att tillintetgöra det enskilda näringslivet och enskild företagsamhet; men jag tror med den kännedom jag har om herr Andersons i Råstock läggning, praktiska sinne och allmänna synpunkter, att han icke vill driva den satsen in absurdum utan i det fallet tar bestämt avstånd från de socialistiska programpunkter, som han såsom partiman försvurit sig åt. Om man då går ut ifrån, att man skall behörigen tillgodose den enskilda företagsamheten och det enskilda näringslivet, att man skall se till att åt den enskilda förvärvsverksamheten ges möjlighet att bibehålla skattekraften, så att den kan bära de statliga utgifter, som påfordras och som för den enskilde utgöra en ganska stor tunga, ja, då får man se till att staten icke som sådan lägger sin förkvävande hand över denna enskilda verksamhet.

Nu har herr Anderson i Råstock velat påstå, att här hava enskilda intressen sökt komma i förgrunden och sökt förkväva de statliga intressena. Han säger, att motionärerna hava kommit med ett förslag, som egentligen går ut på att tillgodose enskilda intressen, de hava gått ifrån sin ståndpunkt i viss mån, och att reservanten är medansvarig härutinnan, ty han är i sällskap med motionärerna. I statsutskottet — jag tillåter mig den lilla indiskretionen — ville herr Anderson i Råstock utnämna mig till medmotionär, fast han sedan erkände sitt misstag. Jag har icke varit med om motionen, icke underskrivit den, hade icke kännedom om dess framkomst, men när jag i statsutskottet hade att taga ställning till det i motionen framställda önskemålet, då ställde jag mig från början på den linjen, som jag sedan hävdade i statsutskottet och här. Jag ansåg det lämpligt att göra denna utbyggnad, som Kungl. Maj:t föreslagit beträffande Norrforsens kraftstation, men jag ansåg det icke lämpligt att göra denna kraftlinje söderut, som jag finner vara både ur teknisk och ekonomisk synpunkt olämplig. Herr Anderson i Råstock överlämnade till mig, som han yttrade sig, »högtidligen en promemoria, från intressenter i Mölvens träsliperiaktiebolag». Jag har den här i min hand och i denna promemoria heter det att, »trots det långa avståndet från Norrforsens kraftstation ner till Örnsköldsvik har genom de statliga erbjudandena vunnits möjlighet att få billig kraft». Ja, men avståndet från Norrforsen till Örnsköldsvik var bara två tredjedelar av den linje, som i propositionen framhållits såsom behöflig. Genom att utsträcka den ytterligare åtta mil, från 12 till 20 mil, blir avståndet mycket längre och det blir, som herr Hedin nämnde i sitt anförande, den längsta kraftledning i vårt land, som förmedlar kraft fram till enskild anläggning, men en kraftlinje som av fackmän på området betecknas såsom synnerligen olämplig, då den är alltför lång i förhållande till den spänning, som på den skall framföras och som därför medför alldeles för stora kraftförluster. Slutligen nämnde herr Anderson i Råstock något om lösa påståenden, som framkommit från motionärerna och från reservanten angående vissa kraftleveranser och angående det som här förekommit. Jag vill i det fallet nämna, att enligt handlingar, som jag fått till mitt förfogande, är det en något egendomlig kraftpolitik i fråga om erbjudna leveranspriser, som vattenfallsstyrelsen har kommit att bedriva. Vattenfallsstyrelsen erbjöd Härnösands stad kraftleverans till ett pris av 130 kronor per kilowatt. När vattenfallsstyrelsen sedan kom underfund med att det möjligen kunde komma erbjudande från enskilt håll till lägre pris, så sänktes erbjudandet till ett pris av 123 kronor per kilowatt och förra lördagen, i dag åtta dagar, sedan vattenfallsstyrelsen fått reda på kraftoffert även från Hammarforsens kraftaktiebolag

hade det priset ytterligare sänkts till ungefär 105 eller 110 kronor per kilowatt. I fråga om den historien skulle jag då vilja säga, att om vattenfallsstyrelsens, det statliga verkets, erbjudande från första början var ett skäligt pris, baserat på självkostnader med tillägg av en lämplig vinstmarginal, då måste det sista erbjudandet betecknas som ett dumpingpris. Var återigen det sista erbjudandet baserat på en skälig beräkningsgrund, då måste den första kalkylen och det första kravet betecknas såsom oskäligt, något annat finnes väl icke i detta fall att anföra. Vattenfallsstyrelsens prispolitik i detta hänseende synes mig vara ägnad att giva anledning till en rätt så allvarsam anmärkning såsom mindre lämplig ett statens företag.

Den siste ärade talaren, som här var uppe, representanten för Sundsvalls stad, syntes, såvitt jag rätt uppfattade honom, göra sig skyldig till vissa motsägelser i sitt anförande. Först talade han om Sundsvalls obetydliga kraftbehov, Sundsvall behövde, sade han, litet kraft, sedan efteråt talade han om det stora kraftbehovet och gick sedan så långt fram som till 1940 och talade om det oerhörda kraftbehov, som då skulle föreligga. Men sedan kom han till slut och sade, att han ville i alla fall icke rikta en förebräelse vare sig mot motionärerna eller mot reservanten utan snarare tvärtom. Om jag får taga fasta på detta hans yttrande, får jag väl därav läsa ut, ehuru han slutade att yrka bifall till statsutskottets utlåtande, att han, när det gäller det slutliga avgörandet, kommer att rösta för reservationen, och jag hoppas, att han icke skall bli ensam om den saken bland sina partivänner, utan att för reservationen skola avgivas så pass många röster, att den hemför segern i denna kammare, varom jag uttalar min livliga önskan och förhoppning.

Herr förste vice talmannen **Hamilton**: Herr talman! Att döma av den nu förda debatten synas vi stå inför ett spørsmål, där statens och enskilda intressen bryta sig emot varandra, och det är klart, att i allmänhet staten icke bör förkväva det enskilda initiativet. Men i föreliggande fall finnes en tredje part, vars intressen statsmakterna hava skyldighet att tillgodose, nämligen konsumenterna i de orter, som genom företagen i fråga äro avsedda att elektrifieras. Vi veta alla, att elektricitetskraften är en mäktig hävstång till att höja orternas utveckling, att höja industrien och jordbruket och även att åstadkomma trevnad i bygden genom elektrisk belysning. Erfarenheten säger oss, att när distributionen och den elektriska produktionen av elektrisk kraft ligga i enskilda bolags eller enskilda intressens hand, så förefinnes en fara för orten. Erfarenheten säger oss från Skåne t. ex., där ett bolag så gott som hade monopol på distribution av elektrisk kraft för några år sedan, att de städer, som voro intresserade i företaget, knappast ville vara med om att till någorlunda rimligt pris tillgodose de industrier, som lågo utanför städerna, och att lantmännen klagade över, att under sommaren den elektriska kraften minskades och att man icke kunde tillgodose deras behov utan i främsta rummet intressenterna i bolaget. Jag håller därför före, när det är fråga om sådana viktiga saker som att elektrifiera vårt land, att staten då behöver hava ett ord med i laget och icke låta enskilda bolagsmän söka, bara för att gynna egna intressen, ålägga allmänheten alltför dryga kostnader. Jag betvivlar icke, att motionärerna och även reservanten hava haft ärliga avsikter att bespara staten utgifter genom deras förslag, men jag fruktar för att detta förslag innebär ett frö till ett nytt bolagsvälde i Norrland, en begynnelse av ett sådant, som bör kvävas i sin linda. Det är anledningen till att jag icke fäster avseende vid, om kostnaderna skulle stiga till några hundra tusen kronor mera, då det gäller en så viktig sak som vårt lands utveckling genom den elektriska kraften, och jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag.

Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)

Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet Larsson: Herr talman! Jag nödgas i anledning av herr Normans senaste anförande säga några få ord, ehuru jag vill konstatera, att de uttalanden jag hade i mitt första anförande ännu stå orubbade trots herr Normans bemödande att försöka få en annan mening i dem. Men då herr Norman i sitt senaste anförande skärper sina uttalanden på ett sådant sätt, att han här gör gällande, att vattenfallsstyrelsen skulle bedriva illojal konkurrens, ber jag med stöd av uppgifter, som jag nu senare har inhämtat, att ytterligare få framhålla — vilket jag delvis framhöll i förmiddags — att de nu uppgjorda kontrakt, som röra leverans från Norrforsen, avse en leverans av 12,000 kilowatt för år, och inkomsterna på dessa kontrakt gå till 850,000 kronor. Räntorna kunna visserligen icke exakt uppgivas med hänsyn till en del skatter och andra smärre oberäknliga utgifter, men det är likväl beräknat att anläggningen skall kunna förränta sig och även lämna något överskott, och då kan man väl icke gärna i detta fall åtminstone komma och tala om dumpingpolitik.

Vidare sade herr Norman, att han trodde, att jag möjligen hade reda på vad som föregått den kungl. propositionen i fjol. Jag får då meddela herr Norman, att det har jag icke reda på. Men så tillade han, att vattenfallsstyrelsen borde i alla fall hava reda på den saken, och är det så att det behövs, så har jag, sade herr Norman, dokument som kunna bestyrka mina påståenden. Herr Norman, jag anholder, att dokumenten må komma på bordet. Man bör icke framkasta insinuationer, man måste ha belägg för dem, och har man det, måste man draga fram dem. Men då vill jag också säga till herr Norman, att det måste vara officiella handlingar från ansvariga myndigheter, ifall de skola gälla. Kammaren har rätt att fordra det.

Slutligen kommer herr Norman återigen in på elektrifieringskommittén och dess utredning. Ja, jag erinrar om, att jag i mitt förra anförande framhöll, att elektrifieringskommittén rörande sammanbindningslinjerna och kraftpolitiken över huvud talade om, att dess förslag endast omfattade *en* lösning av problemet bland många andra tänkbara, men om herr Norman ser efter på sid. 24 i kommitténs meddelande nr 8, så har vidare elektrifieringskommittén tydligen förklarat, att den på grund av otillräcklig kännedom om den sannolika utvecklingen icke kan yttra sig om de sammanbindningslinjer, som borde framdragas längs kusten. Detta om elektrifieringskommittén.

Vidare framhöll herr Norman till sist — jag skall icke taga upp alltsammans — att då det var fråga om framdragande av denna ledning från Norrforsen till Ådalen, skulle det förefinnas någon sorts motsättning i fråga om de uttalanden som vattenfallsstyrelsen gjort. För min del kan jag icke finna, att däri ligger någon motsättning, då vattenfallsstyrelsen i ena fallet säger: att det är en mindre ledning, som nu dragits ut, för att tillgodose de kraftbehov, som äro kontrakterade, och att den endast är avsedd att föra över en mindre del kraft till Ådalen, och i andra fallet säger ytterligare: att denna ledning kan, som jag också framhöll i mitt förra anförande, med en mindre kostnad ändras om till att bliva en verklig sammanbindningslinje. Det finns, herr Norman, ingen motsättning i dessa uttalanden.

Herr Hedin: Herr talman! Jag nödgas till en början med ledsnad inlägga en bestämd gensaga mot det yttrande, som herr Anderson i Råstock behagade fälla, nämligen att det möjligen kunde ligga några »intressen bakom», som orden föllö sig. Jag är fullkomligt förvissad om, att några dylika intressen icke ligga bakom hos någon av mina medmotionärer, och icke heller är det fallet vad undertecknad beträffar. Vi hava icke det minsta personligt intresse av saken, utan de intressen, som möjligen förefinnas, ligga på precis samma plan som hos herr Anderson i Råstock själv. Vi önska tillgodose det allmännas intresse i

den mån vi det förstå. Jag tror också, att våra intressen ligga i samma plan, då herr Anderson i Råstock framhöll — på ett glädjande sätt för övrigt — sitt intresse för näringslivet med önskan att tillgodose dess behov av billig kraft. Även här hava vi precis samma åsikter som herr Anderson i Råstock.

Emellertid tyckes det föreligga ännu ett litet missförstånd, nämligen beträffande motionärernas avsikt, vilken jag därför ännu en gång måste understryka. Det framhölls dock mycket tydligt och klart, att vi i första hand avsågo att ernå större »klarhet». Den ökade klarhet vi önskade hava vi dock icke fått, åtminstone icke beträffande räntabiliteten. Vidare uttalades det en liten stilla undran, varför industriidkarna, som motionärerna förmenades representera, icke skulle vilja gynna andra industriidkare. Denna slutsats är fullkomligt oförklarlig. Vi hava sökt framhålla, att vattenfallsstyrelsens ingripande beträffande kraftleverans till Ådalen är försvarlig och befogad, därest kraft inom distriktet icke kan tillhandahållas lika förmånligt. Om däremot kraften tillhandahålles lika förmånligt, då måtte väl industrien i Ådalen och dess distrikt icke lida någon olägenhet därav.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet yttrade något om, att den ohejdade konkurrensen i detta fall vore bra, såvitt jag rätt uppfattade honom föllo orden ungefärligen så. Ja, när det gäller konkurrens om vanliga artiklar, så kan det hända, att den ohejdade konkurrensen i vissa fall kan vara fördelaktig. Men då det gäller konkurrens över stora landområden med elektrisk kraft i allmänhet, så fordras det anläggningar av ledningar, transformatorstationer o. s. v., varför man sålunda måste lägga ned högst betydande kapital, om den ohejdade konkurrensen skall kunna etableras. Vi hava nämligen ännu icke kommit så långt, som att skicka kraften trådlöst. Att på ett planlöst sätt nedlägga kapital på kraftledningar och transformatorstationer leder givetvis till nationalekonomiskt slöseri. Dessa ökade kostnader måste förr eller senare av någon betalas, antingen det nu blir av den enskilde eller staten. Ett sådant resultat kan icke vara förmånligt. Såvitt jag förstår, strider yttrandet om nyttan av ohejdad konkurrens beträffande detta speciella område mot nationalekonomiska principer och mot uttalanden, som vattenfallsstyrelsen vid mångahanda tillfällen gjort om önskvärdheten av planmässigt samarbete. Det strider också mot de riktlinjer, som legat till grund för elektrifieringskommitténs arbete. Vi kunna ju jämföra de planer, som elektrifieringskommittén framlagt eller i varje fall haft till uppgift att framlägga, med stadsplaner. Stadsplaner äro nyttiga och nödvändiga för att få en stad bebyggd på ett rationellt och ändamålsenligt sätt. På samma sätt bör man ha en viss planmässighet, då det gäller att förse ett helt land med kraft. Den ohejdade konkurrensen leder till rena motsatsen i det fallet.

Till ytterligare undvikande av missförstånd ber jag ännu en gång få betona, att varken undertecknad eller medmotionärerna ha i något avseende velat motsätta oss, att vattenfallsstyrelsen drar ned kraft till området i fråga, om det blir nödvändigt, för att orterna skola kunna på ett nöjaktigt sätt tillgodoses i fråga om sitt elektriska kraftbehov. Men vi förmena, att om orterna själva kunna fylla sitt behov lika bra, då är vattenfallsstyrelsens åtgärd obehövlig. Och det är den synpunkten, som ännu icke är nöjaktigt utredd, och som vi önskat få mera klarlagd. Den kan måhända icke nu fullt klarläggas, men klarheten kommer kanske av sig själv, i den mån vi få fram verkliga kostnadsförslag för utbyggande av vattenfallen inom området.

Slutligen hade herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ett yttrande, som jag finner mycket sympatiskt och tilltalande, och som säkert gillas av alla. Han uttalade den förhoppningen, att statens vattenfallsverk inom en mycket kort tid — relativt snart, som orden föllo sig — skulle lämna full räntabilitet. Det är en önskan, vari vi säkert alla instämma.

Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)

Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)

Herr Lindman: Herr talman! När man hör framdragas i en debatt det argumentet, att motståndarna äro besjälade av enskilda intressen, brukar detta alltid på mig verka alldeles motsatsen mot vad säkerligen den talande åsyftar. Det verkar på mig så, som om hans sakskaäl icke äro tillräckliga utan svaga, och att han sålunda måste taga fram sådana skäl som dessa personliga beskyllningar. Jag vill för min del säga, när jag helt kort tar till orda i denna debatt, att jag är absolut övertygad om att alla de ärade ledamöter av statsutskottet, som hava tagit del i behandlingen av detta ärende och som så gott som enhälligt med ett undantag när hava stannat på en sida, icke haft någon annan synpunkt än att handla efter bästa förstånd och på det för staten förmänligaste sättet. Men kan då icke en reservant i statsutskottet få bedömas på samma sätt? Finns det någon anledning att tro, att t. ex. reservanten i detta fall, herr Norman, skulle hava något enskilt intresse, för vilket han skulle vara språkrör och talesman i detta särskilda fall? Om jag nu tar till orda i denna debatt och ställer mig på samma sida som reservanten, skall jag på förhand be att få bli förskonad från en beskyllning för att ha något sådant intresse. Jag har det icke, och det finns icke den ringaste anledning att säga det om någon annan heller, såvitt jag förstår.

Det föreliggande förslaget hade jag uppfattat på det sättet, att den kungliga propositionen i fjol uttryckligen betonade, att denna kraft skulle reserveras eller användas för hemmaområdet i Västerbotten. Den saken torde vara obestridlig. Under behandlingen i statsutskottet uppkom frågan om att utsträcka dess användning till Örnsköldsvik, och följaktligen har jag ingenting att säga om att vattenfallsstyrelsen utsträckt kraftdistributionen till Örnsköldsvik. Men där emot menar jag, att det strider emot den kungliga propositionen i fjol och även emot statsutskottets behandling i fjol, att den sträcket ut ned till Ängermanälvens ådal. Emellertid skall jag be att få rikta en fråga till vederbörande statsråd, i detta fall chefen för kommunikationsdepartementet: är kontrakt upprättat med den enskilde kraftmottagaren inom Ängermanälvens område på sådant sätt, att riksdagens händer här äro bundna? Har riksdagen frihet att bifalla eller avslå detta förslag om utsträckande av kraftledningen ned till Ådalen? Har riksdagen icke rätt eller kan den icke avslå det, då är ju hela denna debatt fåfång och onödig; då tjänar den ingenting till. Men är så fallet, då menar jag, att då har man också gått utöver det, som riksdagen avsåg i fjol. Och vidare, eftersom jag frågar, skall jag be att få göra en fråga till: är kontrakt avslutat mellan vattenfallsstyrelsen och den enskilda kraftledningsägare, som skulle upplåta sin ledning för kraftleverans ifrån Norrforsen eller ifrån Umeå till Örnsköldsvik? Är det kontraktet icke avslutat men det nyss omnämnda kontraktet om leverans till Ådalen däremot avslutat, då kan riksdagen komma i den ställningen, att riksdagen kanske är tvungen att bevilja medel för byggande av en ledning hela vägen från Norrforsen ned till Ådalen för leverans av kraft till en enskild kraftmottagare.

Herr statsrådet sade, att det var statens skyldighet att leverera kraft, när det yppar sig ett behov därav, och i detta fall vore det därför statens skyldighet att göra detta. Om det i morgon dag komme en person, som är bosatt fem mil söder om Ängermanälven, t. ex. i Sundsvall, och anmälde sig som abonnent på kraft, exempelvis ett par tusen kilowatt, skulle det följaktligen också, enligt statsrådets resonemang, vara statens skyldighet att leverera även till honom. Men vad blir resultatet? Jo, resultatet blir, att kraft från Norrforsen användes för distribution till en plats, som ligger tjugo mil från kraftstället, Norrforsen. Och sedermera, när denna kraft är använd helt och hållet — ty den är redan nu använd och upplåten i det allra närmaste till hela sin omfattning — finns det alltså ingenting kvar av den kraft, som skulle reserveras för hemmaområdet i Västerbotten. Den finns icke längre, ty man har skickat den tjugo mil bort.

Och sedan stå Kungl. Maj:t och riksdagen helt enkelt bara inför det predikamentet, som vattenfallsstyrelsen försatt oss i: att bygga ytterligare. Jag menar, att när man behandlar sådana frågor, bör man väl kunna få full klarhet i hela systemet och icke bara gå enligt min uppfattning så där tämligen planlöst till väga. Utan i första rummet skulle väl kraften enligt den kungliga propositionen i föl vara avsedd för det behov, som nu finnes och som under de närmaste åren kan yppas och uppstå inom Västerbottens område.

Men jag har, herr talman, tagit till orda i detta ämne icke bara för att säga detta, utan jag har gjort det särskilt därför, att jag skulle vilja framhålla vikten av att man verkligen i hela statens kraftpolitik går till väga med stor planmässighet. Det är ju på det sättet, att staten kan icke tillgodose allt kraftbehov i landet. Det förekommer naturligtvis, att även enskilda kraftleverantörer få tillgodose en del av behovet. Då jag hörde den nationalekonomi, som utvecklades av herr förste vice talmannen, skulle jag vilja kalla den för nationalekonomi från Ovesholm. Den var mig mycket främmande, och jag kan rakt icke godkänna riktigheten i de synpunkter, som herr förste vice talmannen anlade. Ty om jag uppfattade honom rätt, sade han, att om det uppstår enskilda kraftverk, så utbildar det sig bolagsväsen på detta område, »och det, mina herrar, skall kvävas i sin linda, även om det kostar staten pengar». Är det verkligen sålunda meningen, att enskilda vattenfallsägares vattenfall skola få rinna utan någon nytta, bara för att staten skall, även om vi skola få betala mera, kunna tillgodose allt kraftbehov? Har herr förste vice talmannen möjligen räknat ut, vilka lånebehov, som skulle uppstå för staten, i fall vi genom vattenfallsstyrelsens åtgöranden och alltså genom statens försorg skulle själva för statens räkning omhändertaga all kraftdistribution i landet? Nog är det väl så, att den enskilde vattenfallsägaren liksom den enskilde jordbrukaren kan hava rätt att använda sin egendom. Och den klokaste nationalekonomien, efter min uppfattning — och det är för att få framhålla detta, som jag även begärde ordet — är väl ändå den, att staten, Kungl. Maj:t och vattenfallsstyrelsen skola försöka planmässigt uppgöra, hur man skall kunna åstadkomma kraft, där det behövs, dels från enskilda och dels från staten. På ett område, där det finns mycken enskild vattenkraft, där kan man uppmuntra, om jag så får säga, framlocka enskilt byggande för att tillgodose behovet, under det att man reserverar statens pengar, de som staten måste upplåna, för att användas på sådana ställen, där det kanske icke är lika lätt att framkalla den enskilda kraftleveransen. Jag menar, att det är väl icke något ont i att man på det sättet försöker leda in det hela i rätt spår och att staten får fram de enskilda på vissa håll och bygger själv på andra håll i stället för att göra på det sättet, att staten skall, så fort som enskilda vattenfall finnas, genast sticka dit för att skrämma den andre från att kunna bygga. Det är enligt min mening icke den rätta nationalekonomien.

Och även med risk i detta fall för att bli beskyldd för att tala för enskilda intressen — vilket naturligtvis aldrig en jordbrukare från Kristianstads län, som förste vice talmannen, gör — skulle jag vilja säga, att jag tror, att min uppfattning i detta fall är den riktiga, och att det varit önskvärt, att denna debatt kommit till stånd. Jag är åtminstone tillfredsställd med att ha fått tillfälle att i denna debatt få uttala, huru jag menar, att vattenfallsstyrelsen och Kungl. Maj:t skulle söka förfara i dylika fall.

Herr Sjöblom: Herr talman! Den här frågan har ju under debatten här i dag fått en vidsträcktare läggning, än den föreliggande saken skulle behöva betinga. Det har delvis blivit en debatt, som lagts mera på principiellt plan. Jag skall, för att för min del förklara den uppfattning jag har, nämna bara ett par ord om själva principerna för vattenfallspolitiken här i landet.

Det var ganska länge sedan, medan det ännu var en annan majoritet i denna

*Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)*

Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)

kammare och en regering med helt annan politisk färg än den nuvarande, som statsmakterna började intressera sig för den kommande vattenkraftspolitiken här i landet. Och litet var av kammarens ledamöter känner nog till, hur det för några år tillbaka var en fullständig kappkörning om vattenfallen i Norrland. Nu skulle jag bara vilja fråga dem, som här tala om allmänna intressen och göra det på grund av motionen och den reservation, som här föreligger, om de tro, att den nuvarande ägaren av Krångedeforsen och de förutvarande ägarna av Norrforsen i Umeälven av bara allmänt intresse och fosterländska motiv kappkörde om att bli ägare av dessa vattenfall? Jag tror, att vi här kunna vara överens om, att motivet var att förtjäna på en naturtillgång, som icke tidigare varit värderad så högt, men som slutligen genom den tekniska utvecklingen kommit att få allt större och större betydelse. Det var denna kappkörning om vattenfall i landet, som gjorde, att statsmakterna började intressera sig för dem just för det allmännas och framför all för industriens skull. Nu har staten kommit att lägga sig till med åtskilliga vattenfall i mellersta Norrland och även Norrforsen i Umeälven bland andra. Så som denna vattenfallspolitik utvecklats under de sista åren, hava visserligen kontroverser uppstått litet här och där, där intressena skurit sig mellan staten och de enskilda. Men när man här kommer i beröring med de stora privatintressen, som ligga i Ådalen, detta landets största industriområde, då bli också motsättningarna starkare än vanligt. Och här är just den starka beröringspunkten, enligt vad jag kunnat förstå av dagens debatt.

Motionärerna och reservanten ha nu förklarat, att de icke motsätta sig en större utbyggnad av Norrforsen, än vad som tidigare är beslutad, men tvistepunkten i dagens diskussion utgör den ledning, som kommer att sträcka sig söderut från Örnsköldsvik. Här är den stora brännpunkten. Den tangerar enskilda intressen, de enskilda intressena om stora områden i Sundsvalls- och Härnösandsdistrikten; och här skall vattenfallsstyrelsen hindras att ingripa på ett eller annat sätt. Nu ha ju kraftförbrukarna i detta område, först och främst från städerna Sundvall och Härnösand men även en hel del enskilda personer med landshövdingen i länet i spetsen, haft sammanträden både hemma och här i Stockholm och överlagt om denna fråga. Och då vattenfallsstyrelsen blir uppvaktad av personer från orten, som vilja diskutera igenom dessa saker och t. o. m. framställa vissa stora krav, då står vattenfallsstyrelsen i det läget att antingen bara avvisa de enskilda och visa dem till de kraftbolag, som finnas, för att få tillgodosedda de behov av kraft, som finnas. Principiellt ligger sålunda frågan enligt min uppfattning så, att vattenfallsstyrelsen har fullföljt en politik i fråga om vår vattenkraft, som ur statens och det allmännas synpunkt måste betraktas vara den bästa och förståndigaste, utan att de enskilda intressena genom vattenfallsstyrelsens åtgöranden behöva betraktas vara trampade på tårna.

Här ha nu både motionären, herr Hedin, och reservanten, herr Norman, ävensom herr Lindman tillbakavisat, att de skulle vara talesmän för några enskilda intressen. Jag skall tillåta mig framställa en fråga till kammarens ledamöter, om det finnes någon, som i denna diskussion har hört något annat motiv från motionären eller reservanten än just det, att det är de enskilda intressenterna i Ådalen, som kunna fylla behovet här, och vilkas rörelsefrihet vattenfallsstyrelsen inkräktar på? Kan man icke då med skäl säga, att det är å ena sidan statens kraftpolitik och å andra sidan de enskilda intressena uppe i detta distrikt, som här brytas mot varandra? Om herrarna ifrån den motsatta meningen kunde komma med några ekonomiska kalkyler och visa, att det ställer sig billigare för konsumenterna eller billigare för det allmänna, att staten underläte att bygga dessa ledningar, skulle jag förstå dem. Men i den vägen har jag icke hört eller sett en enda siffra. Jag har mycket små utsikter

att bliva trodd, därför att vattenfallsstyrelsen här enligt min uppfattning behandlats en liten smula för hänsynslöst, såväl av den ärade reservanten, herr Norman, som av motionären, herr Hedin.

Det förhåller sig väl ändå på det sättet, att vattenfallsstyrelsen, då den kommer med sina förslag till Kungl. Maj:t och riksdagen, hyser den känslan, att hos statsmakterna finnas tillräckliga krafter och tillräcklig förmåga att granska och bedöma de förslag, som styrelsen framlägger. Jag kan också försäkra, att känslan av ansvar för vad som göres är i vattenfallsstyrelsen minst lika stark som på något annat håll. Jag skall bara be att gentemot herr Hedin, som efterlyste kalkylerna om räntabiliteten i detta sammanhang, få framlägga några upplysningar. Jag säger än en gång, att jag knappast har någon förhoppning om att bli trodd av herr Hedin, men det förhåller sig i alla fall så, att vattenfallsstyrelsen genom noggranna beräkningar kommit till följande resultat. Om Norrforsen utbygges enligt det förslag, som nu föreligger i kammaren, skulle man för det första vinna, att man finge ränta på det kapital, som representeras av vattenkraften icke blott i Norrforsen utan även i den omedelbart därintill liggande Sörforsen, jämte gottgörelse för upplupna ränteförluster under alla de år fallet varit outbyggt. För det andra skulle det vinnas ränta och amortering av hela det kapital, som nedlägges i kraftstationen, jämte gottgörelse för ränteförluster under byggnadstiden. För det tredje skulle det vinnas ränta och amortering av det kapital, som åtginge för kraftledningen, och för det fjärde skulle driftkostnader och skatter m. m. täckas. Vinst därutöver har beräknats, så snart avsättning för ytterligare effekt kommit till stånd, varom underhandlingar pågå.

Nu yrka reservanten och motionären på att kraftledningen från Örnsköldsvik till Dynäs icke skall dragas fram; detta skulle åsamka vattenfallsstyrelsen en minskad inkomst av 250,000 kronor per år. Vattenfallsstyrelsen har i alla fall sina siffror att räkna med och betraktar sig ha skyldighet att lägga fram dem för statsmakterna. Det skulle också förvåna mig, om det funnes någon så stor matematiker, att han kunde påvisa, att siffrorna vore oriktiga och att man icke kan åstadkomma det resultat, som vattenfallsstyrelsen beräknat. Herr Hedin var nog vänlig att framdraga några exempel, som rörde Suorvadammarna och andra anläggningar, där de beräknade kostnaderna med betydliga belopp överskridits. Det är stor skada, skulle jag tro, för statsverket, att icke herr Hedin själv fått befattningen som generaldirektör för vattenfallsstyrelsen. Ty om han själv efter kristiden kunde säga, att han icke begått några felkalkyler vid sina beräkningar rörande kostnaderna för anläggningar av olika slag, är han säkert en större man än någon här i kammaren väntat. Det låter så vackert, då man har lämpliga anlag och för ändamålet avpassade röstresurser, att på ett smilande sätt söka få vattenfallsstyrelsen ställd i en ofördelaktig dager, men om man tager på verkligheten med verklighetens händer, tror jag, att man får lov att erkänna, att under de tider som gått, misstag gjorts icke bara av vattenfallsstyrelsen utan även av andra, även av många enskilda.

Jag skulle vidare vilja säga till herr Hedin, att då han här i diskussionen söker insinuera, att det träsliperi i Örnsköldsvik, som skulle bli en så stor kraftavsnämre vid Norrforsen, icke finns till, utan kanske endast vore en chimär, ber jag att få tillbakavisa en sådan insinuation. Sliperiet finns till i den bemärkelse, som praktiskt sett kan komma i fråga, även om man icke förär i denna månad ingått till Patent- och Registreringsverket och anhållit om bolagets registrering. Emellertid framgår det av den promemoria, som statsutskottets vice ordförande i dag på förmiddagen lämnade herr Norman, att bolaget bildats med ett tecknat aktiekapital av mellan 400,000—500,000 kronor. Utom alla andra aktietecknare har bland delägarna i bolaget ingått,

Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)

Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)

jag vill minnas, 560 jordbrukare i distriktet. De jordbrukare, som på detta sätt tecknat aktier i träsliperiet, ha gjort det därför att de genom dettas tillkomst skulle äga större möjlighet att få sina skogstillgångar, bestående till större delen av yngre skogar, utnyttjade på det bästa och lämpligaste sättet. Jag anser sålunda, att saken är av mycket stort allmänt intresse, med hänsyn framför allt till dessa många hundratals skogsägare, vilka icke på annat sätt kunna utnyttja det nuvarande skogsbeståndet, som, efter vad jag nyss nämnde, huvudsakligen består av yngre skog.

Herr Hedin nämnde vidare, att kraftledningen till Dynäs skulle bli den längsta kraftledning i landet, som ginge till enskild abonnent från någon kraftkälla. Ja, om det vore så, att vattenfallsstyrelsen beräknat, att kraftledningen från Örnsköldsvik till Dynäs alltid skulle vara avsedd endast för Dynäs, då kunde man kanske resonera på det sättet. Men detta har icke varit vattenfallsstyrelsens mening. Det finnes ingen som kan påstå, att medlemmar av elektrifieringskommittén eller andra sakkunniga på området, som haft beröring med vattenfallsstyrelsens politik, kunnat göra gällande annat, än att vattenfallsstyrelsen strävat efter att krafttillgångarna i landet ekonomiskt på bästa sätt utnyttjades genom att de olika kraftkällorna bleve sammanbundna med en ledning i landet från norr till söder. Om nu denna ledning i första hand är byggd för så liten kapacitet, som här framhållits, beror detta därpå, att det beräknats kunna ske en ombyggnad med så ringa kostnader, att det skulle vara en nackdel att nu bygga ledningen så stor, som den kanske i framtiden kunde behöva vara för den transitering av kraft, som är tilltänkt, då t. ex. Stadsforsen blir utbyggd.

Många synpunkter kunde framläggas i denna diskussion i synnerhet med hänsyn till det myckna som här sagts. Jag skall dock icke, herr talman, på grund av den långt framskridna tiden uppehålla kammaren längre. Jag kan dock icke sluta mitt anförande utan att med anledning av herr Normans anförande understryka en sak. Herr Norman har den uppfattningen, att vattenfallsstyrelsen förfarit på ett mycket anmärkningsvärt sätt, värt den skarpaste anmärkning från riksdagen, då den ju, såsom herr Norman tillät sig säga, nonchalerat riksdagens beslut. Jag ber då att få tillbakavisa ett sådant uttalande i riksdagen gentemot en styrelse, som icke vill någonting högre än att tillvarataga landets intressen och göra det i den bästa samverkan med statsmakterna, både riksdagen och regeringen. Om icke vattenfallsstyrelsen kunnat tolka den passus i fjolårets riksdagsbeslut, som det här är fråga om, på samma sätt som herr Norman, bör det åtminstone icke betraktas så, som om vattenfallsstyrelsen med avsikt nonchalerat riksdagens beslut. Jag har läst denna bestämmelse på ett helt annat sätt. Själv har jag också suttit med i vattenfallsstyrelsen, långt före fjolårsbeslutet, och diskuterat dessa angelägenheter, och man har icke varit främmande för tanken att utsträcka ledningen från Norrforsen för att låta den möta Stadsforsen och även i framtiden Älvkarleby. Den tanken har man som sagt icke stått främmande för, och man har aldrig stuekit under stol med densamma. Jag vill sålunda till sist, herr talman, fritaga vattenfallsstyrelsen från den beteckning, som herr Norman tillät sig ge densamma, och jag säger detta i förvisning om, att även riksdagens andra kammare ändå i någon mån skall försöka visa sig uppskatta vattenfallsstyrelsens arbete för att främja landets industriella och ekonomiska liv på skilda områden. Jag skall därför nu inskränka mig till att yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Wiklund: Herr talman! Det har redan sagts så mycket till utveckling av den kungl. propositionen och till försvar för det förkättrade statsutskotts-betänkandet, att det icke gärna finns mycket att tillägga. Då jag deltagit i

den förberedande behandlingen av ärendet, ehuru jag varit förhindrad att närvara vid det slutliga avgörandet inom utskottet, vill jag dock hava sagt, att jag till fullo delar och gillar det betänkande, som här blivit framlagt av utskottet.

Jag vill också säga, att jag i någon mån kan förstå motionären, som med rätt eller orätt — det lämnar jag därhän — ansetts gå vattenfallsägarnas och storkapitalets intressen i denna fråga, då han vill genom att avstyra anslag till utbyggande av Norrfor sen för större kapacitet än som bestämts av föregående års riksdag och genom att minska anslagen till distributionsanläggningar förhindra, att kraft överföres från Norrfor sen till Ådalen. Jag har däremot mycket svårare att förstå reservantens mening. Herr Norman vill visserligen vara med om att lämna anslag till utbyggande av kraftstationen ifråga, men han avstyrker anslag för byggande av kraftledningen från Örnköldsvik fram till Ådalen. Därigenom skulle det nedlagda kapitalet och den ytterligare kapacitet, som det nu är meningen att utvinna ur Norrfor sen, få ligga som ett dödt kapital, till dess att man förr eller senare kunde i Västerbottens kustland finna avsättning för denna utökade kraft. Såväl utskottet som vattenfallsstyrelsen och Kungl. Maj:t ha klandrats mycket i denna sak; det ser precis ut som om man ansåge, att det vore ett fel att tag a vara på det kapital som finnes och söka göra det räntebärande och fruktbärande. Jag kan icke inse, att detta är riktigt. Har man nedlagt ett kapital i ett företag, skall man också se till, att man får någon inkomst på detta kapital.

Vidare har det sagts, att det föreliggande förslaget om överförande av kraft till Ådalen skulle stå i strid med riksdagens uttalanden från föregående år. Man måste dock förstå, att förslaget står i visst samband med frågan om utbyggande av Norrfor sen till större kapacitet än förut bestämts, och det har tillkommit för att förränta det för utbyggandet erforderliga kapitalet. Man kan därför icke för all evig tid stå fast vid det beslut, som fattades vid 1924 års riksdag, utan i den mån förhållandena ändras, måste också beslutet ändras. Det gäller ju här en framställning, om riksdagen vill vara med om att ändra nämnda beslut, och det står riksdagen fritt att göra detta eller att hålla sig vid det beslut, som fattades i följ. Jag kan icke se, att det ligger något oriktigt i den saken heller.

Man har vidare framhållit, att det skulle vara olämpligt att framdraga en kraftledning till Ådalen, emedan staten därigenom komme att bedriva någon slags illojal konkurrens med enskilda vattenfallsägare vid Ångermanälven. Jag vill då erinra därom, att de vattenfall, som finnas där, ännu icke äro utbyggda. Såvitt jag vet finnes nämligen utbyggnaden endast på papperet, och ingenting annat är åtgjort därvidlag. När en gång statens vattenfall i dessa trakter bli utbyggda, är det sannolikt alldeles nödvändigt att ha en sammanbindningslinje mellan Norrfor sens kraftverk och statens kraftverk nere vid Indalsälven. Om denna ledning nu bygges några år förut och man därigenom kan tillhandahålla kraft för de industrier vid Ångermanälven, som för närvarande sakna kraft, kan detta icke anses innebära något oriktigt, såvitt jag kan förstå.

Det har ytterligare påpekats, att det här vore fråga om statsdrift och att man vill förhindra enskild företagsamhet på området, ja det har t. o. m. talats om socialisering. Jag tror det kan sägas, att detta åtminstone icke varit statsutskottets mening, och man torde icke heller kunna utläsa något sådant ur betänkandet. Den som i någon mån känner till de storindustrier, som finnas vid Ångermanälven, måste också förstå, att det icke kan ha någon betydelse för frågan om statsdrift eller enskild företagsamhet, om man överför från Norrfor sen omkring 2,000 kilowatt kraft ned till Ångermanälven. När en gång vattenfallen bli utbyggda i dessa trakter, lär det säkerligen finnas avnämare även för denna kraft i de storindustrier, som där finnas.

Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)

Jag skall icke uppehålla tiden längre, ty det torde redan vara sagt vad som kan sägas till förmån för statsutskottets betänkande. Jag vill endast understryka, att jag fortfarande står fast vid det beslut, vartill utskottet kommit, och hyser alls ingen tvekan om att nu yrka bifall till dess förslag.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag ber nästan om ursäkt, för att jag begärt ordet på nytt, men saken är den, att jag kan icke utan vidare låta stå oemotsagt vad herr Norman och flera andra talare flera gånger »kört med» under aftonens debatt. De ha åberopat det uttalande, som står i den kungliga propositionen nr 210 för i föl. Jag skall då, för att kunna klarlägga i vilket sammanhang detta uttalande fällts, be att få läsa upp några rader, som stå strax ovanför det av reservanten och andra citerade yttrandet. Det heter där på följande sätt: »På grund av de skäl, som i statsverkspropositionen anförts för största möjliga begränsning jämväl av kapitalökningsanslagen, har jag ansett önskligt att nedbringa det för budgetåret 1924—1925 beräknade anslagsbehovet. Vattenfallsstyrelsen har i detta avseende meddelat, att sagda kostnad skulle kunna minskas med 2,000,000 kronor till 1,500,000 kronor genom att låta beställningen av turbiner och elektrisk utrustning anstå till mitten av år 1925 och förskjuta vissa dammbyggnadsarbeten till slutet av byggnadstiden.» Sedan kommer herr Normans citat: »Vidare förutsätter jag, att vattenfallsstyrelsen jämväl i övrigt söker begränsa sitt medelsbehov under den närmaste tiden genom att beträffande de av riksdagen nyligen beviljade anslagen iakttaga all möjlig återhållsamhet, och gäller detta särskilt nya distributionsanordningar i sådana fall, där tvekan kan råda om lämpligheten av omedelbara åtgärder från styrelsens sida.» Jag undrar, ärade kammarledamöter, om man icke får en något annan uppfattning av citatet, när man läser det i sitt sammanhang, sådant det förekommer i den kungliga propositionen nr 210, än om man gör som herr Norman — och som, efter vad man brukar säga, en viss potentat brukar göra med bibeln — tager ut en bit, som passar särskilt bra för ändamålet. Jag bara ställer den frågan; jag är övertygad om att svaret ger sig självt.

Jag är sedan ledsen att ytterligare behöva påminna herr Norman om att han för sin del haft den goda smaken här i kväll att, i likhet med vad Nya Dagligt Allehanda härom dagen gjorde, insinuera, att vattenfallsstyrelsen tagit hänsyn till utfallet av 1924 års val till riksdagens andra kammare. Nu förhåller det sig emellertid på det sättet, att om jag icke minns fel, förrättades lejonparten av dessa val den 20—21 september. Vattenfallsstyrelsens framställning ingick till Kungl. Maj:t den 30 september. Jag bara ställer den frågan — vill någon besvara den så är det bra, varom icke så ber jag att få säga, att jag för min del icke väntar något svar — om det är någon som tror, att vattenfallsstyrelsen skulle, om det förefunnits någon sådan tendens hos styrelsen, ha vågat sig på att innan sammanräkningarna hunnit ske och med stöd endast av de förhoppningar, som varje parti naturligtvis hvste att vinna mandat i valstriden, göra beräkningar beträffande ett så vittgående projekt som detta och komma med förslag, byggda på så lösan sand. Jag tror åtminstone icke detta. Vattenfallsstyrelsens politik har hittills icke varit danad på det sättet, men det är möjligt, att om herr Norman sattes i spetsen för den, skulle det tagas sådana hänsyn.

Vad sedan statens förhållande till de enskilda intressena beträffar, har herr Sjöblom förekommit mig. Jag ansluter mig till vad herr Sjöblom yttrat i detta avseende och har ingenting att taga tillbaka. Det har under dagens debatt visat sig, att det finns alldeles tillräckligt med sådana intressen inblandade i spørgsmålet om det slutliga utbyggnad av Norrforsens kraftstation och om led-

ningen från det egentliga Umeå-kraftverksområdet. Det ser ut, som om man menade, att överallt, där de enskilda finna någonting som är lukrativt, är det, så att säga deras patent som skall tillvaratagas, under det att överallt, där det kostar mera pengar än de enskilda vilja riskera och affären knappt går ihop, skall staten träda emellan. Om man går igenom handlingarna i alla sådana frågor, där det gäller statens verksamhet, skall man finna, att jag icke har så orätt i mina förmodanden härvidlag. Det förhåller sig nog i själva verket på det sätt jag nu angivit.

Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)

Jag vill i detta sammanhang passa på att slå fast, att alla äro överens om att en utbyggnad till de större måtten av Norrforsens kraftstation är ekonomiskt fördelaktig. Alla — jag skulle tro även herr Hedin — äro vidare överens om, att samkörningslinjer äro nödvändiga, framför allt i vårt avlånga land, där snösmältningen — och därmed vattentillgången — är så ojämn, att det är en skillnad på många veckor mellan Skåne och Mellansverige liksom mellan Mellansverige och Norrland. Därför är det absolut nödvändigt, vare sig det är staten som sörjer för kraftdistributionen eller enskilda, att det finns ett samkörningsnät, så att man kan utnyttja effekten helt och fullt. Jag vill stryka under, att den saken äro praktiskt sett alla anse om, och varför skall man då ställa till med, jag höll på att säga, ett sådant »väsen» — uttrycket är kanske ofint, så jag skall icke hålla på det — därför att vattenfallsstyrelsen för sin del tänker på framtiden även när det är fråga om Norrforsen och distributionen av elektrisk kraft ned till Ådalen.

Jag skall slutligen be att få meddela att första kammaren — där enligt vad jag vågar tro herr Norman anser intelligensen vara representerad i högre grad än här; jag för min del är icke lika fullt övertygad om den saken — utan votering antagit statsutskottets förslag i båda punkterna.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr förste vice talmannen **Hamilton**: Herr talman! Herr Lindman må ursäktas, att jag icke vidare högt värdesätter det betyg han givit vad han kallade den »Ovesholmska» nationalekonomien. Jag håller nämligen före, att herr Lindman själv icke är någon auktoritet på nationalekonomiens område.

Av mitt föregående anförande framgick icke, att enligt min mening staten ensam borde äga kraftverken och distribuera den elektriska kraften, men jag ansåg det vara farligt, att bolag på vissa orter monopoliserade denna kraft och att statens konkurrens därför är av nöden. Om icke staten vill konkurrera, bör den åtminstone, då den medger expropriation för anläggningar av ifrågavarande art, fastställa taxorna för den elektriska energien.

Herr Lindman! Jag tror det skulle vara för Eder mycket nyttigt, om Ni reste ned till det av Eder så föraktade Kristianstads län och studerade hur det där varit ordnat med den elektriska kraften. Ett enskilt bolag hade denna sak om hand, och bolaget hade så gott som monopoliserat all elektrisk kraft i länet. Bolaget behandlade lantmännen och industrin med fullkomligt godtycke och den pålade sådana villkor, att det knappast var möjligt att komma någon vart. Hus-hållningssällskapet gjorde härvidlag vad det kunde, men rönt motstånd från bolagets sida. Först när bolaget blev sammanslaget med ett annat bolag och man började frukta för att staten skulle föra en ledning från Trollhättan ned till Skåne — i överensstämmelse med vad skåningarna önskade — föll bolaget till föga, och sedan dess ha bättre förhållanden inträtt. Det kan kanske förefalla egendomligt, att jag som skåning yttrar mig i en fråga, som uteslutande rör Norrland, men jag vill bespara den ort, som det här är fråga om, obehag och svårigheter av den art, som bolagsväldet utövade i det län jag tillhör. Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)

Herr Beskow: Herr talman! Jag är uppkallad av ett yttrande av herr kommunikationsministern, i vilket han av herr Norman begärde vissa uppgifter ur officiella handlingar, avgivna av ansvarig person i ansvarig ställning — jag hörde icke om de skulle vara avgivna under edlig förpliktelse. Jag är icke i tillfälle att lämna några sådana uppgifter rörande tillkomsten av propositionen om Norrforssens föregående år, men jag kan kanske komma med några upplysningar muntligen.

Jag vill då först erinra om att den föregående regeringen i sitt sparsamhetsprogram icke enbart inriktade sig på de ordinarie utgifterna, de som skulle uttaxeras, utan också energiskt såg till, att icke lånebudgeten svällde ut för mycket. Detta med hänsyn dels till vikten av att statens skuldsättning icke bleve för stor och dels till angelägenheten av att kapitalmarknaden icke med dåvarande läge i valutafrågan allt för hårt ansträngdes. De anspråk på lånemedel, som regeringen förra året lade fram i statsverkspropositionen, voro således ganska måttliga.

Emellertid kom det under riksdagens behandling av budgeten ifrån vattenfallsstyrelsen en framställning om anslag för utbyggande av Norrforssen. Jag kan icke neka till, att för mig innebar detta en rätt obehaglig överraskning, eftersom det visade sig vara frågan om ett belopp av åtskilliga miljoner kronor. Vid de förhandlingar, som fördes inom regeringen i saken, kunde man konstatera, att med de abonnenter, som man var säker på att erhålla, fanns det ingen utsikt att uppnå en skälig förräntning av kostnaderna för anläggningen, utan man måste, för att kunna utgå från en något så när rimlig förräntning av kapitalet, förutsätta, att ett antal andra abonnenter ytterligare skulle komma till; först vid en utökning av utbyggandet till 10,000 kilowatt började affären se jämförelsevis lönande ut. Ett så stort abonnemang hade man emellertid visst icke säkert i handen, utan det måste läggas fram supplementära skäl för att intressera regeringen för saken — motståndet mot hela detta förslag var nämligen inom regeringen till att börja med mycket kraftigt.

Man anförde då till en början, att om fallet vid Norrforssen icke nu utbyggdes, skulle Umeå stad tvingas sätta igång med en utbyggnad av sina anläggningar; i sådant fall vore denna abonnent för framtiden bortkopplad, när det en gång skulle gälla att verkligen gå till ett utbyggande av Norrforssen. Det framhölls också, att det icke skulle vara lämpligt för vattenfallsstyrelsen att alltför hastigt avbryta sin stora byggnadsverksamhet, icke minst av det skälet, att den tekniska personal, som stod till styrelsens förfogande, under sådana förhållanden måste avskedas, finge emigrera och sedan när byggnadsverksamheten skulle upptagas icke längre funnes att tillgå. Naturligtvis talades det också åtskilligt om att man redan lagt ned så mycket pengar i Norrforssen, att det vore ett stort intresse att söka rädda något. Vad det sista skälet beträffar inverkade det icke synnerligen mycket på mig, därför att jag räknade som så, att om icke anläggningen betalade ränta på det kapital, som det nu vore fråga om att lägga ned, funnes det ingen anledning att kasta de goda pengarna efter de dåliga.

Emellertid stego så småningom utsikterna till att få ytterligare abonnemang, och regeringen beslöt sig för att lägga fram propositionen. Då hade vattenfallsstyrelsens förslag ändrats så, att anläggningen skulle utbyggas till 12,000 kilowatt; detta var givetvis ett nytt moment, som tillkommit. Under den utredning, som i fortsättningen under statsutskottets behandling av frågan åstadkoms, tycktes det framgå, att detta alternativ dock var det riktiga, och därför skrev riksdagen, när propositionen antogs, till Kungl. Maj:t på sådant sätt, att man tydligt nog såg, att det var riksdagens åsikt, att det större alternativet borde väljas.

Nu kan jag icke dölja, att jag blev rätt förvånad, då jag i statsverkspropositionen fann, att man bebådade dels ytterligare medel för utbyggandet av själva

Norrforsen, och dels medel för att framdraga kraftledningen så pass långt ifrån Norrforsen, som det här är fråga om. Det har under dagen talats mycket om planmässighet på detta område. Jag vill då fästa uppmärksamheten på, att när denna sak först togs upp, alltså för ett år sedan, kom man fram med ett förslag om utbyggande till 10,000 kilowatt; sedan ökades anspråket till 12,000 kilowatt, och under den ytterligare utredning som ägt rum, sedan anläggningen beslöts, har man funnit, att det kanske vore riktigare att gå upp till 15,000 kilowatt, vartill slutligen kommer anspråket på en ny kraftledning. Jag kan icke alldeles erkänna, att det här föreligger någon planmässighet, såvida den ej skulle bestå däri, att man vill söka få medel av riksdagen i större utsträckning genom att först lägga fram blygsamma anspråk och sedan större, d. v. s. begära anslag så att säga »skedvis» — i så fall är det verkligen planmässigt handlat.

Jag har nu av handlingarna verkligen fått det intrycket, att den anläggning om 15,000 kilowatt, som man nu begär, bör utföras. De skäl, som förebragts, äro goda nog: det tycks vara tekniska omständigheter, som man förut icke haft kännedom om men som man nu knunnat konstatera, vilka medföra, att det synes vara så fördelaktigt att bygga ut Norrforsen till 15,000 kilowatt, att något annat knappast bör ifrågakomma. Vad däremot frågan om utdragandet av kraftledningen beträffar, ställer jag mig på en annan ståndpunkt. Jag har hört uppmärksam på debatten i dag, och jag kan icke finna, att tillräckligt goda skäl presterats för framdragande av ledningen ned till Ådalen.

Här har visserligen av herr kommunikationsministern framhållits, att man måste ge de affärsdrivande verken en viss, rätt stor handlingsfrihet, så att de ha möjlighet att åstadkomma en större förräntning av det nedlagda kapitalet än förut, och detta är alldeles riktigt. Den reservation man kan göra är, att de icke få lädera enskilda intressen så hårt, att det allmännas intresse — jag talar icke här om kronans intresse utan om det allmännas, hela landets, hela folkets intresse — blir kränkt; i så fall går man för långt. Särskilt viktigt är, att handlingsfriheten icke utnyttjas så, att man uppnår en sämre räntabilitet av det nedlagda kapitalet än man kan uppnå på annat sätt. I detta fall undrar jag, om det icke vore riktigt — när man nu finner, att det tycks vara tillfälle till mera avsättning av elektrisk kraft däruppe vid Norrforsen, i hemortsdistriktet, än man ursprungligen räknat med, och när man ser, huru avsättningsmöjligheterna vuxit endast under det år frågan legat under utredning — att reservera den kraft, som eventuellt kan bli över, därest kraftledningen icke droges ut under kommande år. Herr Sjöblom har anfört, att klara kalkyler visade, att om icke ifrågavarande kontrakt avslötes, staten ginge förlustig ett årligt belopp av den eller den storleken — jag minns icke siffran — men herr Sjöblom har förbisett det faktum (i varje fall icke omnämnt det), att detta förhållande icke kan gälla för längre tid. Förr eller senare får man användning för kraften däruppe, och man erhåller i så fall bättre pris för densamma. Då därtill kommer, att den sammanbindningsbana, som det här är fråga om, tycks vara en provisorisk inrättning, som förr eller senare får läggas om, tror jag icke man bör bifalla vad utskottet på denna punkt föreslår.

Vad slutligen herr förste vice talmannens yttrande om monopolistiska sammanslutningar angår, tror jag, att hans farhågor icke ha någon tillämpning i detta fall. Det är gott om vattenkraft i Ådalen och den ligger icke, såvitt jag vet, sammansluten på en eller ett fåtal händer, utan det finns flera företag, som kunna konkurrera med varandra. I värsta fall, om något sådant skulle dyka upp, har ju staten däruppe sitt stora vattenfall Stadsforsen, som en gång skall komma att utbyggas.

Jag kommer sålunda, herr talman, att lägga min röst för reservantens förslag på denna senare punkt.

Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)

Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)

Herr **Hedin**: Herr talman! Jag ber att med ett par ord få bemöta herr Sjöbloms anförande.

Herr Sjöblom lämnade den upplysningen, att enligt förslaget full räntabilitet skulle erhållas på det nedlagda kapitalet för hela vattenkraften, kraftverkets drift och allt vad därtill hörde, med beräkning av skatter m. m. Upplysningen är ju glädjande, men jag vidhåller dock min åsikt att utredningen härom varit något svävande.

Det nämndes vidare, att det avsedda nya träsliperiet i Örnsköldsvik skulle betala en minimikraftthyr av 250,000 kronor om året. Detta styrker mig endast i min uppfattning, att säkerheten för utfående av denna krafthyr är så svag, när man betänker, att bolagets kapital enligt lämnad uppgift endast uppgår till 400,000—500,000 kronor. Hela aktiekapitalet motsvarar således icke mer än två års krafthyr.

Vad jag för övrigt i mitt anförande nämnde därom att bolaget icke var registrerat, avsåg förhållandena den 11 februari 1925. Den dagen var det enligt Patent- och Registreringsverkets bevis, alltså enligt en officiell handling, icke registrerat. Att bolaget blivit registrerat de senaste dagarna är ju endast fördelaktigt, ty först registreringen gör företaget till en juridisk person, vilket det icke var vid den tid statsverkspropositionen framlades.

Det har vidare på nytt talats om de enskildas intressen gentemot statens. Ja, skall man ställa de enskildas intressen i motsättning till statens *på det sättet*, att allt som staten *icke* gör rör ett enskilt intresse, är jag rädd för att vi litet var representera enskilda intressen.

Beträffande behövligheten av den föreslagna kraftledningen åt söder, råder det egentligen tvenne uppfattningar. Vissa personer anse, att ledningen bör dragas dit, även om det icke är behövt, andra förmena åter, att detta bör ske först om behov föreligger. Detta är principskillnaden. I samtliga statens affärsdrivande verk ha sedan år 1915 nedlagts omkring en miljard kronor, och för närvarande ligga där omkring två miljarder. Skola vi nu gå in för den principen, att staten skall övertaga eller ombesörja alla affärer, som den möjligen får tillfälle till, då få vi snart anledning öka dessa miljarder ytterligare. Räntabiliteten av det nedlagda kapitalet är emellertid beroende på konjunkturena och många andra förhållanden, och hittills har räntabiliteten ofta varit svag. Jag vill icke gå in för den linjen, att man opåkallat ökar statsdriften i det oändliga, utan detta bör göras endast i den mån det verkligen visar sig behövt för det allmännas intressen.

Herr förste vice talmannen yttrade något om förhållandena i Skåne och nämnde särskilt, att ett visst bolag där drivit en hård vattenkraftspolitik. Detta bolag utgör emellertid huvudsakligen en sammanslutning av städerna där nere, varför vi, när det talas om bolaget, lika gärna kunna säga stadsstyrelserna. I grund och botten rör det sig sålunda om ett kommunalt företag, och sådana allmänna företag liksom statens hava visat sig representera intressen, som kunna vara väl så hårdhänta som de enskilda.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Larsson**: Herr talman! Då jag var inne i första kammaren, meddelade man mig, att herr Lindman ställt ett par frågor till mig, som jag nu anhåller att få besvara.

Den första frågan gällde, om ett kontrakt var upprättat med industrierna i Dynäs på sådant sätt, att riksdagens händer voro bundna. Kontraktet är, såsom det också anges i propositionen, upprättat under förutsättning att koncession kan erhållas.

Den andra frågan var, om kontrakt var avslutat mellan vattenfallsstyrelsen och Mo och Domsjö Aktiebolag, det företag, vars ledning skulle användas för överföring till Örnsköldsvik. Detta kontrakt är icke upprättat, men underhand-

lingar pågå om detsamma. Jag ber i detta sammanhang få meddela, att kostnadsberäkningarna äro grundade på en statens egen ledning. Om alltså detta kontrakt icke skulle kunna avslutas på förmånliga villkor, så kan staten själv bygga den ledning det här är fråga om, utan att riskera räntabiliteten.

Debatten har nu pågått så länge, att jag icke längre vill uppta kammarens tid. Jag tror, att meningarna äro klara i föreliggande fråga. Det skulle kunna vara åtskilligt att säga, på grund av ett par senare hållna anföranden, men jag skall, herr talman, nöja mig med att upprepa vad jag i förmiddags slutade mitt första anförande med, nämligen att det är min övertygelse, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag tillgodoser såväl statens som de kraftbehövande konsumenternas intressen utan att åsidosätta det berättigade enskilda producentintresset.

Herr Norman: Herr talman! Med anledning av en direkt fråga från herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet nödgas jag ånyo begära ordet.

Kommunikationsministern har velat ha besked om, varpå jag grundat mitt nyss fällda yttrande om vissa saker, som skulle inträffat, innan denna proposition framlades i fjol. Herr statsrådet tillade, att de enda papper han godkände, vore officiella handlingar från ansvariga myndigheter. Under hänvisning till vad som nyss yttrats av förre finansministern skall jag blott bedja att få säga, att herr statsrådet skulle med en aldrig så liten hänvändelse omedelbart till vänster om statsrådsbänken kunna få upplysning om att, därest vattenfallsstyrelsens nuvarande förslag förelegat förra året, så skulle icke föregående års proposition till riksdagen angående Norrforsens utbyggande blivit underställd riksdagens avgörande. Den saken torde han nog få verifierad från vattenfallsstyrelsen.

Härefter skall jag be att få svara på en fråga, vilken jag förra gången, jag hade ordet, glömde att besvara, nämligen en fråga från statsutskottets vice ordförande, herr Anderson i Råstock. Herr Anderson i Råstock frågade mig, vad som menades med »hemområdet» för Norrforsens kraftdistribution. Jag ber att till svar på denna herr Andersons i Råstock fråga få hänvisa honom till det i förevarande statsutskottsbetänkande citerade utlåtande från vattenfallsstyrelsen, där det heter, att »Norrforsen även för framtiden av vattenfallsstyrelsen avses för mera lokala uppgifter». Några rader längre ned i samma utlåtande talas det om att kraften egentligen skulle levereras till Norrforsens hemområde, samt att »nämnda hemområde kan anses sluta i trakten av Örnsköldsvik». Jag har sålunda fullständigt kunnat besvara herr Andersons i Råstock fråga genom en hänvisning till det utskottsutlåtande, som han själv varit med om att under-teckna.

Ännu åtskilligt skulle kunna vara att tillägga, men, med hänsyn till den långt framskridna tiden, vill jag inskränka mig till att yrka bifall till min reservation.

Herr Lindman: Herr talman! Jag tackar herr statsrådet, för att statsrådet svarat på de frågor jag riktade till honom.

Jag ber då att få konstatera, att saken uppenbarligen förhåller sig så, att kontraktet om kraftleverans från Norrforsen till Adalen uppgjorts på ett sådant sätt, att om riksdagen avslår denna kungl. proposition, tvingas Kungl. Maj:t genom att vägra koncession att hindra tillkomsten av den kraftledning, som utgör förutsättningen för det kontrakt, som Kungl. Maj:t själv har förelagt riksdagen till godkännande. Kontraktet borde i stället ha uppgjorts fakultativt under förutsättning av riksdagens godkännande.

Beträffande den andra frågan, nämligen frågan om transitering av kraft till Örnsköldsvik, är, förklarade herr statsrådet kontrakt icke uppgjort om dy-

Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)

Ang.
anslag till
statens kraft-
verk.
(Forts.)

lik transitering. Om riksdagen sålunda bifaller denna kungl. proposition, har man förbundit sig att till vid Ångermanälven belägna orter leverera kraft, vilken är avsedd att på större delen av sträckan från Umeå till Örnsköldsvik framföras med begagnande av en ledning, som staten ännu icke erhållit kontraktssenlig rätt att nyttja. Härav kan självfallet, som också herr statsrådet mycket riktigt framhöll, följderna bliva den, att staten kan komma att nödgas bygga hela ledningen själv ända från Norrforsen till Ådalen.

Herr förste vice talmannen påstod, att jag yttrat mig föraktfullt om Kristianstads län. Ingalunda! Hur skulle jag kunna uttala mig föraktfullt om ett län, som skickar så utomordentligt kunniga och skickliga representanter till riksdagen!

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet Larsson: Herr talman! Jag nödgas säga endast ett par ord till.

Det är ju så att riksdagen aldrig tidigare befattat sig med vattenfallsstyrelsens kontrakt om distributionsledningar. Att frågan nu kommit upp har sina särskilda orsaker; och jag misstänker, att om riksdagen i varje fall skulle fatta beslut om hur distributionsledningar skulle dragas på längre eller kortare avstånd från kraftstationer, skulle riksdagen fått och få ganska mycket att syssla med dylika frågor.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner först på bifall till vad utskottet i förevarande punkter hemställt samt vidare på bifall till det av herr Norman under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller vad statsutskottet hemställt i punkterna 24 och 25 av utskottets förevarande utlåtande nr 9, röstar

Ja;

den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Norman under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 102 ja mot 40 nej; och hade kammaren alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Punkten 26.

Lades till handlingarna.

§ 2.

Till avgörande förelåg nu statsutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för kapitalökning å statens under kommunikationsdepartementet hörande utlåningsfonder.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2, angående fonden för bibanor i vissa delar av riket.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t beträffande statens utlåningsfonder, under åberopande av det vid propositionen under rubrik »utgifter för kapitalökning, Bil. I» fogade statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 2 januari 1925, i punkten 27 föreslagit riksdagen att för avsättning till fonden för att underlätta åstadkommande av bibanor i vissa delar av riket för budgetåret 1925—1926 anvisa ett reservationsanslag av 2,400,000 kronor.

*Ang. fonden
för bibanor
i vissa delar
av riket.*

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke måtte av riksdagen bifallas.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herr *Carlsson-Frosterud*, vilken ansett, att utskottets motivering bort hava annan i reservationen angiven lydelse.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr Carlsson-Frosterud: Herr talman! Jag har i denna punkt avgivit en reservation mot utskottets motivering. Jag anser nämligen, att utskottet gått väl hårdhänt till väga såväl i fråga om medelsavsättningen till fonden som i fråga om de villkor, som 1923 års riksdag fastställde för erhållande av låneunderstöd från fonden. Denna hårdhet går i sista hand ut över den befolkning i västra delarna av vårt land, som går och väntar på att få sina hos Kungl. Maj:t liggande koncessioner bifallna.

Då fonden för åstadkommande av bibanor i vissa delar av landet år 1911 inrättades, avsågs därmed huvudsakligen att man därigenom skulle knyta dessa bygder, som det här är fråga om, närmare samman med de övriga delarna av Sverige och förhjälpa dem till en rikare utveckling i ekonomiskt och kulturellt avseende. Det ansågs på den tiden som ett synnerligen betydelsefullt riksintresse att förhjälpa de fattiga och glest befolkade bygderna borta i skogstrakterna i västra delarna av riket till kommunikationer. För detta ändamål bildade man en särskild fond, och man ansåg ändamålets tillgodoseende så viktigt, att för fonden infördes betydligt mildare lånebestämmelser än för lån från den allmänna järnvägslånefonden. Riksdagen har sedermera tid efter annan avsatt medel till den ifrågavarande fonden, så att den år 1920 uppgick till 12,000,000 kronor. År 1920 förelåg ytterligare behov av medel från fonden, vilket föranledde Kungl. Maj:t att föreslå 1920 års riksdag att utöka fondens maximibelopp till 24,000,000 kronor, vilket också skedde. Samtidigt därmed fastställdes en plan, efter vilken riksdagen skulle år för år anvisa medel till fonden. Sedermera har riksdagen vid ett tillfälle ändrat avsättningsterminerna, så att dessa framflyttats tre år i förhållande till vad som ursprungligen bestämts. I närvarande stund är fondens ställning, såsom också framgår av betänkandet, den, att riksdagen till densamma hittills anvisat 16,800,000 kronor. Sedan fondens tillkomst har från densamma till tre olika järnvägsföretag utbetalats tillhopa 19,376,400 kronor. Sålunda föreligger för ögonblicket en skillnad mellan det belopp, som riksdagen hittills anvisat, och det, som av Kungl. Maj:t disponerats för dessa tre järnvägars räkning, ungefärligen motsvarande en årsavsättning, d. v. s. 2,400,000 kronor. Dessutom skulle ytterligare de två närmast efterföljande åren anvisas 2,400,000 kronor. Nu har Kungl. Maj:t i enlighet med riksdagens år 1920 fattade beslut i år för riksdagen framlagt förslag om att för budgetåret 1925—1926 till fonden avsätta 2,400,000 kronor. Därmed skulle det hittills disponerade beloppet i det närmaste vara täckt. Om inga vidare avsättningar till fonden komma till stånd, är fonden läns. Om däremot avsättningar, på sätt ursprungligen av

Ang. fonden
för bibanor
i vissa delar
av riket.

(Forts.)

setts, äga rum jämväl under de två nästföljande budgetåren, d. v. s. 1926—1927 samt 1927—1928, kommer det att finnas ett belopp av 4,623,600 kronor att disponera för nya ännu icke påbörjade företag.

Beträffande Kungl. Maj:ts förslag till innevarande års riksdag att till fonden avsätta 2,400,000 kronor yttrade utskottet, att utskottet inhämtat, att från fonden hittills utanordnats icke fullt 8,000,000 kronor, och då till fonden hittills anvisats 16,800,000 kronor funnes sålunda medel disponibla för det med fonden avsedda ändamålet och behöfde riksdagen därför icke för instundande budgetår anvisa ytterligare medel för täckning av skillnaden. Erkänns må, att utskottet såtillvida har rätt i sina uttalanden, som fondens medel givetvis räcka till att finansiera nu pågående järnvägsbyggen, vilka för övrigt icke bedrivas i så hastig takt, att de behöva taga hela lånebeloppet i anspråk. Därför har jag varit enig med utskottet, då utskottet ansett, att någon avsättning för budgetåret 1925—1926 icke bör komma till stånd. Beträffande de återstående ursprungligen planerade avsättningarna till fonden har utskottet gjort ett principuttalande, nämligen att frågan om verkställandet av ytterligare avsättningar, som äro erforderliga för att uppbringa fonden till det beslutade beloppet 24,000,000 kronor, lärer bli beroende av det faktiskt föreliggande medelsbehovet. Detta utskottets uttalande betecknar en nyhet. De vid 1923 års riksdag antagna villkor och bestämmelser, i enlighet med vilka företag kunde erhålla lån från denna fond, innebära, att Kungl. Maj:t har rätt att pröva föreliggande koncessionsansökningar efter vissa noggrant angivna, detaljerade normer. Om ett koncessionssökande företag uppfyllt de villkor, som gälla för lån från fonden, äger Kungl. Maj:t rätt att bevilja ett dylikt företag koncession, och att inom ramen för fondens maximibelopp tilldela företaget lån ur fonden, och detta oberoende av om riksdagen i enlighet med uppgjord plan redan anvisat medel till fonden eller icke. Nu säger emellertid utskottet, att det får bli beroende på det framtida medelsbehovet, om ytterligare avsättningar till fonden skola äga rum. För att icke något framtida medelsbehov skall uppkomma och riksdagen därigenom nödgas fortsätta med att anvisa medel till fonden, har utskottet givit Kungl. Maj:t vissa direktiv för prövning av ansökningar om lån ur fonden. Jag tror icke, att Kungl. Maj:t vid fullgörandet av det Kungl. Maj:t åliggande uppdraget att granska koncessioner brustit i noggrannhet och samvetsgrannhet. Åtminstone har Kungl. Maj:t icke visat någon särskild brådska med att bevilja dylika ansökningar. Jag har mig bekant, att det finns ansökningar, som legat hos Kungl. Maj:t i flera år men dock ännu icke äro slutbehandlade. Att så skett torde väl bero på, att det icke funnits medel disponibla.

Men i alla fall är det ju Kungl. Maj:ts allmänna åliggande att pröva alla dessa saker, och då man sålunda icke kan påstå, att Kungl. Maj:t brustit i dessa avseenden, så kan jag icke förstå, att man här skall komma och ge Kungl. Maj:t nya direktiv, hur Kungl. Maj:t skall gå till väga vid dessa prövningar. Visserligen kommer utskottet här med den upplysningen, att sedan 1920 års riksdag fattat sitt beslut om utökande av fonden till 24 miljoner kronor, så ha förhållandena i vårt land med avseende å prisläget och beträffande den allmänna ekonomiska situationen i övrigt undergått en väsentlig förändring; och dessutom har det också tillkommit något annat, upplyser utskottet, nämligen den omständigheten att automobiltrafiken under de senare åren medfört en betydande inverkan på järnvägstrafiken och visat sig mäktig till en rätt betydande konkurrens med järnvägarna; och dessa synpunkter skall Kungl. Maj:t nu taga hänsyn till, så att det icke skall beviljas några nya koncessioner. Med andra ord — såvitt jag nu har läst meningen rätt — jag har icke kunnat få några mera ingående upplysningar, som ge stöd för en annan tolkning, än att meningen skulle vara, att nu kan trafikbehovet i bygderna tillgodoses på något annat sätt än genom järnvägar. Nu kan man frakta personer på bilar och bussar, och

varor kan man frakta på lastbilar, och det skulle därför icke föreligga samma behov av järnvägar som hittills. Ja, detta resonemang är naturligtvis icke hållbart beträffande stora vida bygder i vårt land, som sakna kommunikationer. Ty biltrafiken i all ära, vare sig den avser person eller godstrafik, så kan den aldrig ersätta en järnväg, då det gäller att transportera tyngre industrivaror, trävaror, träkol, kalk för jordbrukets behov eller vad det nu må vara. Det ställer sig alltid knaggligt nog att frakta några större kvantiteter på lastbilar, ehuru biltrafiken, då det saknas andra kommunikationer, ju måste anses ha det goda med sig att man kan begagna sig av de begränsade möjligheter, som denna trafik under senare år kommit att erbjuda.

Nu anser jag för min del att, ifall utskottets anvisning här skulle medföra det resultat, att koncessionsansökningar, som annars haft utsikt att bli bifallna av Kungl. Maj:t, därigenom skulle bli förhindrade, så skulle följden endast bli den, att detta ytterst skulle komma att gå ut över de fattigare kommunerna, som aldrig ha haft några kommunikationer. Jag anser, att detta skulle vara synnerligen hårt, alldenstund dessa kommuner i förlitande på kraften av 1920 års riksdagsbeslut vidtagit förberedande åtgärder för att med stöd av denna lånefond få en järnvägsförbindelse till stånd och för ändamålet tecknat det aktiekapital, som i vederbörande villkor och bestämmelser föreskrivits såsom själva grundbetingelsen för att erhålla koncession. Denna aktieteckning har sålunda åstadkommits, vidare ha undersökningar och kostnadsberäkningar verkställts, och alla villkor, som äro föreskrivna, äro uppfyllda. Man har sålunda haft förhoppning om att, då koncessionsansökan på det sättet blivit i färdigt skick framlagd för Kungl. Maj:t, så skulle detta också leda till det resultatet, att man fick tillstånd att bygga en järnväg på de villkor denna lånefond föreskriver. Om man sålunda här, utan att i vanlig form ändra dessa »villkor och bestämmelser», som ha blivit klart fastställda av 1923 års riksdag, genom en viss formulering av motiveringen här skulle åstadkomma en faktisk förändring beträffande såväl medelsavsättningarna till fonden som grundvillkoren för koncessionerna, så skulle jag för min del finna det synnerligen beklagligt.

Då jag icke kunnat få för egen del full klarhet om att det icke kan vara den innersta meningen i statsutskottets här givna formulering av motiveringen att åstadkomma den här antydda förändringen, så har jag icke för min del kunnat ge min anslutning till denna motivering, utan anmält en reservation, som finnes fogad vid betänkandet och där jag yrkar, att andra och tredje styckena av utskottets motivering på sidan 3 i betänkandet skulle utgå och ersättas av den formulering, som jag här i min reservation har anfört. Jag har i alla fall icke, då jag anser, att det är för dessa bygder, som ha intresse av låneunderstöd från denna fond, av så vital betydelse, hur man här går till väga, för min del kunnat tiga stilla och låta saken passera oanmärkt, och därför har jag, herr talman, avgivit denna reservation och tillåter mig nu att yrka bifall till deusamma.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Det förhåller sig ju så, att jag under de år jag tillhört riksdagen ingalunda velat sätta krokben för järnvägsanläggningar, vare sig de äro eller de andra. Jag tror, att herr Carlsson-Frosterud och jag äro tämligen överens i denna punkt, och alla, som varit med några år känna också min ställning. Jag har fullkomligt samma uppfattning som han beträffande biltrafikens möjligheter, att de äro ganska begränsade och att bilarna därför aldrig kunna helt ersätta järnvägarna. Men å andra sidan måste jag säga ifrån, att man kan icke bortse från det faktum, att prövningen av åtskilliga sådana här järnvägsföretag kanske icke har varit så pass grundlig, som den kunde ha behövt att vara, och att det därför ingalunda kan vara ur vägen, om man så att säga ger vederbörande en liten påminnelse om att det är

*Ang. fonden
för bibanor
i vissa delar
av riket.
(Forts.)*

Ang. fonden
för bibanor
i vissa delar
av riket.
(Forts.)

andra tider och andra förhållanden nu, än då denna fond beslöts till sitt utökade belopp. Jag vill bara passa på och erinra om att det finns järnvägar, som oupphörligt komma igen och begära att få sina ränteskulder kapitaliserade; detta är tecken på att de icke hava någon särskilt god ekonomi; och det skulle vara ledsamt, om man hade att befara en fortsättning på sådana vägar.

Jag tror, att riksdagen icke gör något galet, om den går in för vad statsutskottet här föreslagit, således går in för att hemställa till Kungl. Maj:t att tänka litet nogare på de här sakerna. Ty därigenom har man icke gått längre, än man verkligen kan stå till svars för. Man har endast sagt, att det är nödvändigt att ägna dessa frågor en noggrannare uppmärksamhet och en ännu mera ingående undersökning än hittills.

Jag ber att på dessa grunder få yrka bifall till statsutskottets förslag oförändrat.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till berörda hemställan med den ändring beträffande motiveringen, som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

§ 3.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till fonden för räntefria studielån; och

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om låneunderstöd åt Ostkustbanans aktiebolag m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4.

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.

A föredragningslistan fanns härpå uppfört statsutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående ordnandet av kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden jämte i ämnet väckta motioner.

Uti den till riksdagen den 2 januari 1925 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t, med åberopande av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 31 december 1924, under rubriken »För flera huvudtitlar gemensamma frågor» (avd. I) föreslagit riksdagen att dels, med tillämpning från och med den 1 juli 1925 godkänna det vid berörda protokoll fogade förslag till kungörelse angående ändrad lydelse i vissa delar av avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451) för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen (bilaga A);

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med de av chefen för finansdepartementet angivna grunder, utfärda de övergångsbestämmelser, som i anledning härav kunde finnas erforderliga;

dels medgiva, att de personliga lönetillägg, som Kungl. Maj:t kunde komma att med stöd av nyssnämnda bemyndigande tillerkänna vissa kvinnliga befattningshavare, finge utgå av de i vederbörande stater upptagna anslagsposter till avlöningar till ordinarie tjänstemän;

dels ock besluta, att Kungl. Maj:t skulle äga bestämma avlöning till sådan kvinnlig befattningshavare, som efter ikraftträdandet av lagen den 22 juni 1923 (nr 249), innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehåva statstjänst och annat allmänt uppdrag, tillträdde statstjänst, vilken förut kunnat innehavas endast av man och för vilken avlöningen vore bestämd enligt andra grunder än dem, som fastställts i avlöningsreglementet den 19 juni 1919 (nr 343) för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk eller avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451) för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen; och skulle sådan befattningshavare vara skyldig att underkasta sig de bestämmelser i fråga om avlöning, som vid en blivande lönereglering för det verk eller den stat, befattningshavaren tillhörde, kunde varda för tjänsten stadgade.

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

I enlighet med grunderna för kamrarnas remiss av statsverkspropositionen hade statsutskottet behandlat ifrågavarande framställning med undantag av de delar, som berörde befattninghavare under jordbruksdepartementet.

I samband härmed hade utskottet jämväl till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta motioner — vilka samtliga blivit remitterade till statsutskottet, motionerna I:161, II:217 och II:204 i vad desamma ankomme på statsutskottets handläggning — nämligen

inom första kammaren nr 161 av fröken *Hesselgren*, som hemställt,

att till Kungl. Maj:ts proposition nr 1 fogade förslag till kungörelse angående ändrad lydelse i vissa delar av avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451) måtte göras följande ändringar:

»§ 4: utgår.

§ 16: att orden: »vad sålunda stadgas — — — eller barnsbörd» utgå.

§ 21: att de båda första semesterbestämmelserna få följande lydelse: Tjänstemän tillhörande 1—10 lönegraderna enligt 9 § avd. B — 20 dagar—30 dagar.

Tjänsteman, tillhörande 11—23 lönegraderna enligt § 9 avd. B — 25—35 dagar»;

att motsvarande ändringar måtte göras dels i förslag till kungörelse angående ändrad lydelse i vissa delar av avlöningsreglementet den 9 juni 1922 (nr 379),

dels i förslag till kungörelse angående ändrad lydelse i vissa delar av avlöningsreglementet den 19 juni 1919 (nr 343);

att i förslaget till inplacering av de särskilda kvinnliga befattningarna å den av Kungl. Maj:t förordade gemensamma löneplanen måtte vidtagas följande ändringar:

»I 12:e lönegraden inplacerade befattningar förste postexpeditör, förste telegrafexpeditör, förste kassör, förste vaktföreståndare, förste kontorsskrivare, kanslist av 2:dra klass i utrikesdepartementet och vid beskickningarna, flyttas till 15:de lönegraden,

I 7:de lönegraden inplacerade kassör i telegrafverket, laboratoriebiträde av 2:dra klass vid statens provningsanstalt flyttas till 8:de lönegraden»;

att riksdagen ville bevilja de för olika verks stater härför erforderliga medlen, ävensom låta vidtaga de författningsändringar, som härav kunde bliva påkallade;

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

inom andra kammaren:

nr 151 av fröken *Wellin* och herr *Karlsson* i Vadstena, vilka föreslagit, att riksdagen måtte besluta, att kvinnliga tjänstemän tillhörande 1—11 lönegraderna enligt 9 § avd. B vid statens hospital och asyler skulle erhålla intill det år, under vilket tjänstemannen fyllde 40 år, 25 dagars och från och med det år, under vilket tjänstemannen fyllde 40 år, 35 dagars semester årligen;

nr 204 av herr *Olofsson* i Digernäs m. fl., som hemställt, att riksdagen måtte

a) förklara sig icke kunna godkänna Kungl. Maj:ts förslag, punkten 1, »Utgifterna», »För flera huvudtitlar gemensamma frågor»;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att utredning skyndsammast möjligt åvägbringades rörande

dels dyrtidstilläggens avveckling;

dels sådan omarbetning av samtliga avlöningsreglementen och däri ingående löneskalor, som betingades av dyrtidstilläggens upphörande;

dels sådana reformer i avlöningsväsendet, som kunde vara erforderliga för ordnandet av kvinnliga befattningshavares avlöningsförhållanden, med iakttagande av att de i motionen anförda synpunkterna vunne vederbörligt beaktande; och

att för 1926 års riksdag måtte framläggas de förslag, vartill dessa utredningar kunde giva anledning; samt

nr 217 av herr *Hallén* med enahanda yrkanden, som framstälts av fröken *Hesselgren* i hennes ovanberörda motion, dock att hemställan icke gjorts om utslutande av 4 § i Kungl. Maj:ts förslag till kungörelse angående ändrad lydelse av vissa delar i avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451).

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och fröken *Hesselgrens*, herr *Halléns* samt fröken *Wellins* och herr *Karlssons* i Vadstena motioner, de båda förstnämnda motionerna i vad de avsåge semester för vissa befattningshavare, samt med avslag å fröken *Hesselgrens* och herr *Halléns* nyssberörda motioner i övrigt, i den mån de avsåge befattningshavare vid allmänna civilförvaltningen, ävensom å herr *Olofssons* i Digernäs m. fl. motion, måtte beträffande befattningshavare under andra—åttonde samt tionde huvudtitlarna.

a) med tillämpning från och med den 1 juli 1925, godkänna det vid utlåtandet fogade förslag till kungörelse angående ändrad lydelse i vissa delar av avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451) för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen (Bilaga A), jämte den förslaget bifogade, på grundvalen av nu gällande stater uppgjorda tjänsteförteckning, dock att, i den mån ändringar i nämnda tjänsteförteckning gjordes genom beslut av 1925 års riksdag, Kungl. Maj:t skulle äga att vid utfärdande av författning vidtaga motsvarande ändringar i tjänsteförteckningen;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med de av utskottet förordade grunder, utfärda de övergångsbestämmelser, som i anledning härav kunde finnas erforderliga;

c) medgiva, att de personliga lönetillägg, som Kungl. Maj:t kunde komma att med stöd av nyssnämnda bemyndigande tillerkänna vissa kvinnliga befattningshavare, finge utgå av de i vederbörande stater upptagna anslagsposter till avlöningar till ordinarie tjänstemän; samt

d) besluta, att Kungl. Maj:t skulle äga bestämma avlöning till sådan kvinnlig befattningshavare, som efter ikraftträdandet av lagen den 22 juni 1923 (nr 249),

innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag, tillträdde statstjänst, vilken förut kunnat innehavas endast av man och för vilken avlöningen vore bestämd enligt andra grunder än dem, som fastställts i avlöningsreglementet den 19 juni 1919 (nr 343) för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk eller avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451) för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen; och skulle sådan befattningshavare vara skyldig att underkasta sig de bestämmelser i fråga om avlöning, som vid en blivande lönereglering för det verk eller den stat, befattningshavaren tillhörde, kunde varda för tjänsten stadgade.

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

Vid utlåtandet voro fogade:

A. reservationer

1) av herrar *Lindblad, Oscar Olsson, Johan Nilsson* i Malmö, *D. Alfred Petrén, Anderson* i Råstock, *Rydén, Törnkvist* i Karlskrona, *Kristensson* i Göteborg, *Nilsson* i Örebro och *Eriksson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och fröken Hesselgrens, herr Halléns samt fröken Wellins och herr Karlssons i Vadstena motioner, de båda förstnämnda motionerna i vad de avsåge semester för vissa befattningshavare, samt med avslag å fröken Hesselgrens och herr Halléns nyssberörda motioner i övrigt, i den mån de avsåge befattningshavare vid allmänna civilförvaltningen, ävensom å herr Olofssons i Digernäs m. fl. motion, måtte beträffande befattningshavare under andra—åttonde samt tionde huvudtitlarna

a) med tillämpning från och med den 1 juli 1925, godkänna det vid reservationen fogade förslag till kungörelse angående ändrad lydelse i vissa delar av avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451) för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen (Bilaga A), jämte den förslaget bifogade, på grundvalen av nu gällande stater uppgjorda tjänsteförteckning, dock att, i den mån ändringar i nämnda tjänsteförteckning gjordes genom beslut av 1925 års riksdag, Kungl. Maj:t skulle äga att vid utfärdande av författning vidtagna motsvarande ändringar i tjänsteförteckningen;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med de av reservanterna förordade grunder, utfärda de övergångsbestämmelser, som i anledning härav kunde finnas erforderliga;

c) medgiva, att de personliga lönetillägg, som Kungl. Maj:t kunde komma att med stöd av nyssnämnda bemyndigande tillerkänna vissa kvinnliga befattningshavare, finge utgå av de i vederbörande stater upptagna anslagsposter till avlöningar till ordinarie tjänstemän;

d) besluta, att Kungl. Maj:t skulle äga bestämma avlöning till sådan kvinnlig befattningshavare, som efter ikraftträdandet av lagen den 22 juni 1923 (nr 249), innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag, tillträdde statstjänst, vilken förut kunnat innehavas endast av man och för vilken avlöning vore bestämd enligt andra grunder än dem, som fastställts i avlöningsreglementet den 19 juni 1919 (nr 343) för tjänstemän i postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk eller avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451) för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen; och skulle sådan befattningshavare vara skyldig att underkasta sig de bestämmelser i fråga om avlöning, som vid en blivande lönereglering för det verk eller den stat, befattningshavaren tillhörde, kunde varda för tjänsten stadgade; samt

Ang. kvinn-
liga befatt-
ningshavares
avlönings- och
pensions-
förhållanden.
(Forts.)

2) av herr *Olsson* i Kullenbergstorp, vilken med instämmande av herr *Nor-*
man hemställt om avslag å såväl Kungl. Maj:ts som utskottets förslag.

B. särskilt yttrande av de under A. 1) omförmälda reservanter i fråga om
lämpligheten av behovsprincipens läggande till grund för bestämmandet av stats-
tjänarnas löner.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr andre vice talmannen *Nilsson*, som yttrade: Herr talman! I avseende
å föredragningen av statsutskottets utlåtande nr 17 föreslås,

att ärendet företages till avgörande på det sätt, att först föredrages utskot-
tets förslag till kungörelse angående ändrad lydelse i vissa delar av avlönings-
reglementet den 22 juni 1921 (nr 451) för befattningshavare vid statsdepar-
tement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, därvid
föredragningen sker paragrafvis med ingress och rubrik sist, samt början göres
med § 10;

att därefter föredrages den såsom bilaga till avlöningsreglementet avgivna
tjänsteförteckningen;

att slutligen utskottets hemställan föredrages; samt

att vid behandlingen av 10 § överläggningen må omfatta utlåtandet i dess
helhet.

Denna hemställan bifölls.

*Utskottets förslag till kungörelse angående ändrad lydelse i vissa delar av av-
löningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451) för befattningshavare vid stats-
departement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen.*

I enlighet med kammarrens angående föredragningsordningen fattade beslut
företogs först till behandling 10 §, som i förslaget erhållit följande lydelse:

10 §.

1. Vid tillträddandet av ordinarie tjänst, tillhörande i 9 § omförmälda av-
delning B, erhåller tjänsteman, vare sig han förut innehade sådan tjänst eller
ej, lön enligt lägsta löneklassen för den lönegrad, till vilken tjänsten hör, där
ej föreskrifterna i 11, 12 eller 13 § giva anledning till avvikelse härutinnan.

2. Efter att — — — — 11—13 §§.

Kvinnlig befattningshavare äge dock icke rätt att åtnjuta lön enligt högsta
löneklassen inom vederbörande lönegrad.

3. Uppflyttning till — — — — uppskov därmed.

4. Har tjänsteman — — — — uppskovet varat.

Uti det vid herr *Lindblads m. fl.* förenämnda reservationer fogade kungörelse-
förslaget hade åt motsvarande paragraf givits denna avfattning:

10 §.

1. Vid tillträddandet av ordinarie tjänst, tillhörande i 9 § omförmälda av-
delning B, erhåller tjänsteman, vare sig han förut innehade sådan tjänst eller
ej, lön enligt lägsta löneklassen för den lönegrad, till vilken tjänsten hör, där
ej föreskrifterna i 11, 12 eller 13 § giva anledning till avvikelse härutinnan.

2. Efter att — — — — 11—13 §§.

3. Uppflyttning till — — — — uppskov därmed.

4. Har tjänsteman — — — — uppskovet varat.

Paragrafen föredrogs. Därvid anförde:

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Det utskottsutlåtande, som i denna fråga föreligger, visar utskottet delat i två nästan lika stora hälfter. Det är icke något förvånande, att på detta sätt det varit svårt att ena statsutskottet i denna fråga. Det är för var och en, som känner den föregående utredningen av frågan, alldeles naturligt att finna, att meningarna i fråga om ordnandet av de kvinnliga befattningshavarnas löner skola vara mycket delade. När man känner, hur skarpt meningarna ha brutit sig mot varandra tidigare, hur långt ifrån varandra ståndpunkterna ha varit, så skulle man snarare kunna säga, att det är förvånande, att skillnaden mellan utskottets hemställan och reservationen — som ju sammanfaller med den kungl propositionen — har blivit i praktiken så liten som den verkliga är.

Emellertid även om berörda skillnad praktiskt taget kan förefalla liten, så innehåller den ändå en principiell kärna, som är av den betydelse, att det är ganska naturligt, att denna fråga i riksdagen utlöser ganska vidlyftiga debatter. Jag skall för min del försöka bidra till att debatten vid denna sena timme i denna kammare icke blir längre, än vad som är absolut nödvändigt. Men jag tror att det är nödvändigt, för att det skall vara möjligt att förstå det förslag som lagts fram av Kungl. Maj:t, att lämna en liten överblick över de möjligheter till att ordna frågan om de kvinnliga befattningshavarnas löner som överhuvud taget föreligga.

Det är uppenbart, att svårigheterna bero därpå, att det finns olika intressen och olika berättigade intressen, som här göra sig gällande. De berättigade intressena skulle man kunna sammanfatta i tre stycken. Själva utgångspunkten för hela frågan är den behörighetslag som riksdagen har antagit. Den behörighetslagen innebär ju, att kvinnor skola ha rätt att söka befattningar likaväl som män, sålunda även de befattningar, från vilka kvinnor tidigare varit uteslagna. När behörighetslagen genomfördes, uppfattades den säkert på många håll, och framför allt uppfattades den på kvinnohåll på det viset, att man menade, att skulle man få söka befattningar som män förut haft, skulle man över huvud ställas lika med män, så måste man också få samma löner som män; ty om man icke får samma lön som männen i samma befattning, vad är det då egentligen med likställigheten? Om statsmakterna sagt till kvinnorna: ja, ni få söka anställning i befattning, som förut varit reserverad för män, men ni skola icke tänka på att få den lön som männen ha, utan, om ni vilja ha befattningen, så få ni finna er i att utföra det därtill hörande arbetet för halva priset, för att icke säga gratis, ja, då förstår var och en, att en sådan behörighetslag icke varit mycket värd.

Det är sålunda — jag vill börja med det — naturligt, för att icke säga nödvändigt, att man åtminstone på kvinnohåll uppfattat behörighetslagen på det viset att den innebar ett löfte om att kvinnorna skulle få samma lön som männen, då de nu fingo söka de nya befattningarna. Man behöver emellertid inte resonera länge om dessa kvinnliga befattningshavare och deras löner för att förstå, att det finnes helt andra synpunkter, som med mycket stor styrka kunna göras gällande, och vilkas berättigande man icke kan förneka.

Jag tänker då icke närmast på, att man från statsfinansiell synpunkt förklarar, att det är omöjligt, åtminstone för tillfället, att flytta upp alla de kvinnliga befattningshavarna i sådan löneställning, som männen, vilka utföra motsvarande arbete, innehava. Det är en mera så att säga tillfällig motivering, som säger, att för tillfället åtminstone har staten så dåliga affärer, att vi icke ha råd till det. Nej, det finnes en mycket mera grundläggande invändning mot kvinnornas anspråk på att få samma lön som männen hade förut, och det är den invändning, som säger: Vi ha ju redan kvinnor i mycket stor utsträckning i statstjänst, de ha gått in i statstjänst fullt frivilligt och ha på sina olika befattningar fått den lön, som erbjudits dem. De äro nöjda med lönen, kanske icke så myc-

Ang. kvinnliga befattningshavares arlöns- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

ket offentligt, men innerst i sitt inre äro de ganska nöjda med den löneställning de ha, om de tänka på vilka löner folk i motsvarande ställning ha i privata affärslivet. Varför skall då staten, säger man från denna utgångspunkt, varför skall staten utan något nödtvång erbjuda sig att flytta upp kvinnorna i en högre löneställning, när staten kan få sin arbetskraft för de löner, som för närvarande betalas? Det är klart, att det förefinnes icke tillräckliga skäl för att staten skall säga: Hittills ha ni nöjt er med den lön ni ha, men nu ha vi genomfört en behörighetslag och därför flyttar vi upp er högst betydligt. Jag vill t. ex. peka på en sådan befattning som de kvinnliga postexpeditörernas och deras ställning i förhållande till de manliga postexpeditörerna. Jag tror, att skillnaden i lön mellan dem rör sig mellan 800 och 1,800 kronor, som kvinnorna alltså skulle vinna på en sådan uppflyttning, som här föreslagits. — Detta är den andra berättigade synpunkten.

Så ha vi en tredje synpunkt, där man ser saken från kvinnornas egen ståndpunkt, fastän kanske icke på samma sätt som kvinnorna i vanliga fall göra, och från den synpunkten säger man: Äro ni så alldeles säkra på att få någon verklig nytta av att på detta sätt bli uppflyttade i precis samma löneställning som männen? Vet ni inte att vi ha en gammal erfarenhet från vissa håll av att om man ger samma lön åt kvinnor som åt män i samma yrken, så blir följden helt enkelt den, att kvinnorna trängas ut och männen få alldeles obesträtt behålla ställningen? Och vet ni inte, säger man vidare till kvinnorna, att det finnes många sammanslutningar av manliga arbetare, som uppehålla kravet på samma lön för män och kvinnor helt enkelt för att hindra kvinnorna att komma in och taga deras arbete? Märker ni inte, att manliga sammanslutningar äro mycket ivriga att säga: Naturligtvis skola kvinnorna ha samma lön som männen — endast för att på det sättet hindra kvinnorna att komma in? Det är alltså icke så säkert, att det är önskvärt för kvinnorna, att vi giva dem samma löneställning som männen.

Detta är åtminstone tre av de berättigade synpunkter, som man kan lägga på denna fråga och man måste faktiskt taga hänsyn till dem alla, när det gäller att få en praktiskt godtaglig lösning av frågan, om vilka löner kvinnorna skola få, när behörighetslagen skall föras ut i praktiken. Vi måste alltså försöka hålla fast vid dessa olika moment. Vi få först komma ihåg, att den formella likställigheten är lagfäst, så att den kunna vi icke komma ifrån. Vi ha vidare ingen anledning och vilja icke heller öka upp de kvinnliga lönerna på sådant sätt, som kvinnorna själva kanske tänkt sig, och slutligen är det kanske icke önskvärt från deras egen synpunkt att de få denna starka löneökning. Vill man taga hänsyn till alla dessa synpunkter, kan man finna en lösning efter de linjer, som 1921 års lönekommitté uppdrog. Detta förslags innebörd är ju i allra största korthet den, att man säger, att den formella likställighet kvinnorna ha anspråk på, den erhålla de genom att vi avskaffa den kvinnliga löneplanen, som är särskilt bestämd för dem och flyttar över dem på den manliga löneplanen och ställer dem på de lönegrader, där de män äro uppförda, som utföra ett arbete ungefär svarande mot det arbete, som kvinnorna utföra. Det hela blir en rent formell sak, vi sätta in kvinnorna i den lönegrad, som svarar mot det arbete de utföra, och därmed uppfylla vi behörighetslagens krav och ge åt dem den ställning i systemet, som tillkommer dem.

Men, säger också 1921 års lönekommitté, de ekonomiska konsekvenserna av detta system vilja vi icke taga, och därför göra vi för de kvinnor, som sättas in i dessa manliga lönegrader, ett procentuellt avdrag på lönen, varierande mellan 8 och 14 %, vilket avdrag emellertid försvinner, när vi komma upp i de högre lönegraderna, d. v. s. från och med den femtonde lönegraden. När kommittén skall motivera detta sitt avsteg från likställighetsprincipen, kan man säga att den går fram på olika vägar. Den anför, men mera såsom ett skäl att gälla för

tillfället, att det statsfinansiella läget är sådant, att vi icke ha råd att höja kvinnornas löner. Kommittén känner dock, att detta är ett svagt och riskabelt argument, ty det betyder, att i samma ögonblick man kan säga att det ekonomiska läget är bättre, komma dessa procentuella avdrag att försvinna, och under frågans tidigare utredning har det också visat sig, att kvinnorna icke varit så ovilliga att gå på den linjen. De säga, att ett procentuellt avdrag, som endast är motiverat med det statsfinansiella läget för tillfället, det kunna vi finna oss i, ty vi veta ju, att det inom kort kommer att försvinna. Lönekommittén har emellertid icke velat godkänna denna ståndpunkt och därför sökt finna andra skäl för att visa, att kvinnorna böra ha lägre lön än männen; man har pekat på deras större sjuklighet, deras lägre pensionsålder och framför allt har man ansett sig kunna visa, att det kvinnliga arbetet är mindre effektivt än det manliga och därför bör vara mindre betalt än detta.

Detta är ena vägen att söka komma till rätta med dessa olika synpunkter. Den vägen har synts 1921 års lönekommitté och efter vad det förefaller mig även statsutskottets majoritet, så naturlig och så till den grad den enda möjliga, att utskottets majoritet inte tycks förstå, att Kungl. Maj:t i sin proposition har ställt sig på en helt annan ståndpunkt. Kungl. Maj:t har nämligen också velat godtaga behörighetslagen och giva åt kvinnorna den formella likställigheten med männen, men har sökt nå det målet på en annan väg än lönekommittén föreslagit. Kungl. Maj:t säger: Vi bry oss icke om att se efter var kvinnorna skola placeras i den manliga löneplanen, för att få den kvalitativt riktiga placeringen. Vi söka inte plocka in dem i det fack, där männen, som funnos där förut, utföra samma lika kvalificerade, lika effektiva och ansvarsfulla arbete, utan vi säga helt enkelt, att vi ha kvinnor, som utföra ett visst arbete för en viss lön och därför flytta vi över dem på den manliga löneplanen och sätta in dem precis på samma ställe i den manliga löneplanen, som svarar mot deras nuvarande löner. Vi ha ingen anledning, heter det i Kungl. Maj:ts proposition, att ställa kvinnorna på annan plats rent ekonomiskt än de redan inneha, det finnes intet skäl att anse den lön, som kvinnorna för närvarande ha, vara mindre normal än den lön, som för närvarande betalas åt männen. Detta är i grund och botten själva kärnpunkten i Kungl. Maj:ts proposition i fråga om placeringen. Man utgår från det faktiskt existerande löneläget och säger, att den manliga lönen finnes, den kvinnliga likaså och att båda äro lika naturliga och lika normala. De ha kommit till under utvecklingens gång, kvinnorna ha tagit anställning i statens tjänst och fått arbete där för en viss lön; vi ha icke ansett denna lön onormal och det finnes ingen anledning att frångå den. Vi säga: Ni får fortfarande behålla eder lön, skillnaden är bara den att den lön ni för närvarande ha i edra befattningar, den får ni hädanefter dela med de män, som komma att söka sig in i de befattningar, där ni funnos förut. Samtidigt säger man till kvinnorna, att på samma sätt kommer det att bli, när det gäller de befattningar ni för närvarande äro utestängda ifrån. På dem få männen behålla den lön de nu ha, och de kvinnor, som komma dit få också samma lön, som männen för närvarande ha.

Detta är de två principiella möjligheter, som finnas att lösa problemet om lika behörighet för kvinnor och män att söka befattningar utan att man samtidigt behöver företaga en verkligt genomgripande lönereglering. Då det gäller att välja mellan dessa båda förslag förefaller det åtminstone mig, som om Kungl. Maj:ts förslag hade en hel rad företräden. Jag skall icke uppehålla mig därvid i kväll, det är tillräckligt att hänvisa till att utskottsmajoriteten icke har gått på den linje, som 1921 års lönekommitté drog upp och som för övrigt fanns utarbetad i det alternativ II, som finnes fogat till kungl. propositionen. Utskottsmajoriteten har icke gått in på den linje, som på detta sätt tidigare varit anvisad.

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.

(Forts.)

Ang. kvinn-
liga befatt-
ningshavars
avlönings- och
pensions-
förhållanden.

(Forts.)

Utskottet har emellertid icke heller velat acceptera Kungl. Maj:ts förslag, utan velat komma fram på en ny och förut oprovad väg. Denna nya och oprovade väg består däri, att man accepterar Kungl. Maj:ts förslag till inplacering av kvinnorna, men låter dem icke få samma löneställning som männen, utan kapar av det sista ålderstillägget. Det är mellan dessa två ståndpunkter kammaren i kväll har att taga ställning, och det är en jämförelse mellan dessa två ståndpunkter, som är det väsentliga i denna kvällens debatt.

Nu säger någon: Ja, men det är icke riktigt att ställa frågan på detta sätt, ty utskottet har själv framställt sitt förslag som ett provisorium, som endast är till för den närmaste tiden och därtill icke får mätas med samma mått som Kungl. Maj:ts förslag, vilket ju är tänkt som en definitiv lösning. Härtill vill jag säga, att jag tror icke mycket på detta provisorium. Går riksdagen in för den linje utskottet föreslagit, blir det precis lika mycket en definitiv lösning, som något annat. Att jag vågar säga detta, beror helt enkelt därpå, att utskottet självt icke kunnat anvisa någon som helst ny väg för den fortsatta utredning, genom vilken man skulle kunna komma fram till ett annat resultat än de olika alternativ, som nu föreligga.

Det gäller sålunda att välja mellan dessa två ståndpunkter, som föreligga i utskottets betänkande samt i reservationen och i Kungl. Maj:ts förslag. Frågan är då, vilken av dessa vägar, som är den mest tilltalande, när man tager alla omständigheter i betraktande. Ja, då skulle jag först vilja taga upp en fråga här, som kanske för åtskilliga av kammarens ledamöter väger tämligen tungt och kanske ännu tyngre än vad jag tror är riktigt, och det är den rena kostnadssynpunkten. Det är nämligen uppenbart så, att det på många håll föreligger en fullkomlig missuppfattning av vad dessa olika förslag innebära i kostnadshänseende. Det är riktigt, som det stått att läsa i tidningarnas rubriker och som det även står i utskottets utlåtande, nämligen att ett genomförande av Kungl. Maj:ts förslag skulle kräva en merkostnad utöver nu utgående kostnader av 1,030,000 kronor. Men vill man ha en siffra, som är jämförbar med denna siffra i Kungl. Maj:ts förslag, så kommer man för utskottets förslag till 805,000 kronor. Båda dessa siffror spela dock i grund och botten ingen roll, ty i båda fallen får man av vissa skäl draga av ett belopp av 330,000 kronor. Faktiskt innebär således Kungl. Maj:ts förslag en kostnadsökning av 700,000 kronor. Vad utskottets förslag beträffar är det väl sannolikt att utskottet räknat rätt, då det för sitt förslag räknat med en kostnadsökning av 475,000 kronor. Skillnaden mellan de båda förslagen utgör alltså 225,000 kronor, men för att få en rätt föreställning om vad 225,000 kronor betyda, skola vi erinra oss, att det här gäller över 5,000 kvinnliga befattningshavare, som för närvarande uppbära en sammanlagd lönesumma av närmare 15 miljoner kronor, dyrtidstilläggen oberäknade. Det är alltså på denna lönesumma av närmare 18 miljoner kronor — dyrtidstilläggen torde uppgå till närmare 3 miljoner kronor — som man skall lägga dessa 225,000 kronor. Det kan kanske vara av en viss betydelse för en del av kammarens ledamöter att erinra sig detta. Vidare kan det förtjäna omnämnas, att den allra största delen av denna lönesumma faller på de affärsdrivande verken, kommunikationsverken, och icke på statsbudgeten. Det är ju klart, att det blir en kostnad för skattebetalarna, det är icke fråga om det, en kostnad för landet blir det, men icke någon direkt ökning i budgeten. Skulle man göra en uppdelning av dessa siffror och undersöka vad skillnaden mellan utskottets förslag och reservanternas förslag betyder för budgeten, så kommer man till det för många antagligen mycket förvånande resultatet, att skillnaden torde ligga någonstades mellan 20,000 och 30,000 kronor. Större är icke den omedelbara skillnaden för budgetens vidkommande.

Det finnes emellertid många, som säga, att den saken kan naturligtvis icke

spela någon roll, när det gäller så stora lönebelopp, som det här är fråga om, men det är icke det vi äro rädda för, utan för konsekvensen. Vi befara, att om man på detta sätt accepterar utskottsreservanternas, d. v. s. Kungl. Maj:ts förslag, där man uttalat sin anslutning till likalönsprincipen, så kommer detta att innebära, att när vi komma över till andra områden, där staten har befattningshavare eller där staten i alla fall betalar den väsentliga delen av t. ex. vissa kommunala befattningshavares löner, så kunna vi icke i fortsättningen upprätthålla den rådande skillnaden mellan mäns och kvinnors löner. Sålunda skulle vi när det gäller exempelvis folkskollärarna och folkskollärarinnorna nödgas tillämpa likalönsprincipen, d. v. s. lärarinnorna skulle få sina löner höjda upp till männens, och det vilja vi icke vara med om. Ja, det är tydligt att om man icke har trängt längre in i propositionens mening än att man bara fäst sig vid dessa ord, att Kungl. Maj:ts proposition innebär ett förslag om lika lön, och om man vidare anser, att det är helt enkelt självklart, att det är den manliga lönen, som skall bli normerande, ja då bör man draga dessa konsekvenser och vill man icke taga dessa konsekvenser, skall man akta sig för att taga Kungl. Maj:ts förslag. Men om man ser efter närmare vad den kungl. propositionen innehåller — jag har tidigare redogjort därför — förstår man, att den alls icke innebär något accepterande av den ståndpunkten, att det är de nu för männen utgående lönerna, som äro de normallöner, till vilka kvinnornas löner skola anslutas, utan att kungl. propositionen innebär, att vi helt enkelt öppna de befattningar, som kvinnorna nu ha, för män, men behålla den för befattningen hittills utgående lönen, och öppna de befattningar, som männen nu ha, för kvinnorna och bibehålla den härför utgående lönen. Alltså, Kungl. Maj:ts proposition prejudicerar inte på något sätt frågan om vilken löneställning, som de manliga och kvinnliga befattningshavarna i framtiden skola ha. Jag menar inte därmed, att det icke kan finnas anledning att höja upp kvinnornas löner i nivå med männens. Det står oss fullständigt fritt att göra, även om man accepterar Kungl. Maj:ts förslag. Men vad jag bestämt påstår är, att vi icke, såsom något slags konsekvens av Kungl. Maj:ts förslag, skola bli tvungna att flytta upp de kvinnliga folkskollärarinnornas löner till samma höjd som de manligas. Jag är emellertid inte lika säker på, att vi i den punkten äro lika fritt ställda, om vi acceptera utskottsmajoritetens förslag. Ty utskottet motiverar sin löneskillnad mellan män och kvinnor, d. v. s. det där om sista ålderstillägget, med — skulle man kunna säga — en hänvisning till de faktorer, som göra den kvinnliga arbetskraften dyrare, mindre effektiv och så vidare. Man kan inte undgå att få det intrycket, att utskottet menar, att man, om man tar bort detta sista ålderstillägg, därmed skulle få en riktig kompensation för den mindre effektivitet, som det kvinnliga arbetet besitter. Ja, den konsekvens, som då ligger närmast till hands för folkskollärarinnorna att draga, förefaller att vara den, att de säga: här ha vi nu fått ett riksdagsbeslut, som innebär, att den rättvisa lönen för oss är den, som utgår till folkskollärarna men med minskning av det sista ålderstillägget. Jag vill inte påstå, att den slutsatsen är fullkomligt bindande, men jag är säker på, att den kommer att dragas av folkskollärarinnorna, och utskottsmajoriteten kommer att få ganska svårt att klara sig undan en sådan konsekvens.

Så ha vi ytterligare en punkt, nämligen när det gäller att taga ställning till den stora frågan om behovsprincipen, där utskottsmajoriteten förnekar, att dess förslag är att föredraga framför Kungl. Maj:ts förslag. Skälet härför är, säga de, att utskottets förslag icke binder oss för framtiden. Jag skall inte här taga upp en stor diskussion om behovsprincipen. Jag tror, att man kan uttrycka en allmän uppfattning så, att det ligger någonting synnerligen tilltalande i själva utgångspunkten för behovsprincipen, den nämligen, att det faktiskt finnes människor med så olika behov, att man bör på något sätt till-

Ang. kvinnliga befattningshavares arvlöns- och pensionsförhållanden.

(Forts.)

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.

(Forts)

godose dem efter styrkan av de olika behoven. Det ligger någonting så tilltalande däri, att man knappast kan träffa på en enda människa, som inte så att säga, in abstracto ansluter sig till den principen. Men när det har gällt att i praktiken genomföra denna princip, när det har gällt att få den konkreta form, som skulle kunna tillfredsställa kraven på lön efter behov utan att samtidigt åstadkomma svåra missförhållanden, har åtminstone hittills icke något praktikabelt förslag blivit framlagt. Men i denna fråga står Kungl. Maj:t i sin proposition fullständigt lika obunden, som någonsin utskottet. Jag är övertygad om att var och en, som närmare vill syna uttrycken såväl i utskottets motivering som i den kungl. propositionen och på allvar vill till sig själv ställa den frågan: vem är mest obunden? skall svara, att Kungl. Maj:t i sin proposition är mest obunden ty i propositionen säges, att man, om man vill, kan taga upp hela denna fråga i annat sammanhang, nämligen när det gäller att avveckla dyrtidstilläggen. Utskottsmajoriteten är inte lika obunden, därför att den har givit åtminstone ett finger åt behovsprincipen. Den har tagit en mera bestämd position, och det finner jag framför allt därav, att man inom utskottet har strukit bort även det sista ålderstillägget för de kvinnliga befattningshavarna i de högre lönegraderna. Det är nämligen så, att man under föregående utredningar och även i 1921 års lönekommitté var av den uppfattningen, att man, när man kom upp till den gamla sekreterargraden och ända upp till byråchefsggraden ej behövde upprätthålla någon skillnad mellan mäns och kvinnors löner, därför att, sade man, urvalet där sker efter duglighet, och den kvinna, som kommit så högt upp i lönegraderna, presterar säkert ett lika effektivt arbete, som en man, som kommit lika högt. Därför, sade kommitté-rade, finnes ingen anledning att göra någon skillnad i lönen. Då nu utskottet, trots att utskottets ledande man i detta hänseende — som bekant har det varit herr C. G. Ekman — var ordförande i 1921 års lönekommitté, gått ifrån den ståndpunkten, som intogs av 1921 års lönekommitté, kan jag knappast uppfatta detta på något annat sätt, än att man verkligen, genom att stryka detta sista ålderstillägg för de kvinnliga befattningshavarna i högre lönegrader, velat på ett eller annat sätt betona, att man vill gå behovsprincipens väg. Nu skulle jag inte alls vilja tillskriva detta så stor betydelse, om man verkligen hade dragit gränsen där den enligt de flestas mening skulle jag tro förnuftigtvis bör dragas, alltså mellan familjeförsörjare och icke familjeförsörjare. Det finnes naturligtvis mycket, som kan anföras för att familjeförsörjare böra ha en större inkomst än en icke familjeförsörjare. Jag säger öppet, att det är min personliga mening, fastän vi kanske icke kunna finna något sätt att tillfredsställa denna önskan om större lön åt familjeförsörjare. Om jag alltså rent principiellt mycket väl kan förstå den synpunkten, att en familjeförsörjare bör ha större inkomst än en icke familjeförsörjare, kan jag icke vara med, när man på det viset accepterar behovsprincipen, att man i stället för familjeförsörjare sätter in man och i stället för icke familjeförsörjare sätter in kvinna och säger, att mannen skall ha högre lön än kvinnan. Varför? Jo, därför, att mannen i större utsträckning är familjeförsörjare. Det är den konsekvensen, menar jag, som ligger bakom utskottets utlåtande, och som jag inte skulle vara villig att godtaga.

Slutligen menar utskottet — det säges visserligen mycket kortfattat, men jag har hört det utvecklas på annat håll — att man är mera obunden, om man följer utskottets förslag än reservanternas eller Kungl. Maj:ts förslag, när det gäller att ordna upp alla dessa löner efter behovsprincipen, därför att utskottet har klippt av detta sista ålderstillägg. Utskottet har således, om jag så får säga, en svarad slant, som staten kan använda till att ge dessa högre behovslöner och i så fall vore utskottets förslag bättre för den, som i framtiden vill använda pengar för att kunna ge högre lön till t. ex. familje-

försörjare. Det kan hända, att detta skäl i första ögonblicket förefaller innebära någonting. Den uppfattningen försvinner emellertid helt och hållet i tomma intet, om man frågar sig, hur mycket betyder detta ålderstillägg, hur mycket betyder det ekonomiskt, och hur mycket kan det betyda, när det gäller att genomföra behovsprincipen? Jag nämnde nyss, att skillnaden mellan utskottets förslag och Kungl. Maj:ts förslag är en samlad summa på 225 tusen kronor. Hur mycket finnes det i dyrtidstillägg, som man skulle kunna använda, när det gäller att genomföra behovsprincipen. Jo, det finnes för närvarande nästan 3 miljoner kronor, efter som dyrtidstillägget för dessa nyreglerade verk utgår efter närmare 20 % på en samlad lönesumma av upp emot 15 miljoner kronor. Men om vi ha dessa närmare 3 miljoner kronor eller låt oss gärna säga att de med ett sjunkande index gå ned till 2 miljoner kronor eller därunder, så frågar jag: är det någon, som verkligen tror, att de 225 tusen kronorna, som staten skulle spara genom att taga bort detta sista ålderstillägg, utgöra någon så väsentlig skillnad att de öka möjligheten för staten att genomföra en dylik behovslöneprincip? Det är uppenbart, att så icke är fallet.

Detta är ett bemötande av den kritik, som utskottets majoritet har riktat mot Kungl. Maj:ts förslag. Den kritiken förefaller mig icke vara hållbar. Vad som å andra sidan talar för Kungl. Maj:ts förslag, skall jag i allra största korthet karakterisera så, att man i utskottets förslag behandlar kvinnorna såsom en grupp skild ifrån andra grupper, där den ena individen av gruppen får bära den andras synder, under det att Kungl. Maj:ts förslag behandlar kvinnorna såsom enskilda individer. Jag menar därmed att varje försök att ordna kvinnornas löner, som säger, att vi ta icke hänsyn till, om du är duglig eller ej, är förkastlig. Man kan inte låta staten säga till kvinnorna: Vi ta inte hänsyn till om du individuellt är lika duglig, som den man, som har samma befattning som du. Du är helt enkelt kvinna, och därför skall du ha lägre lön än mannen, ty det kön, som du tillhör, presterar i genomsnitt ett sämre arbete än mannen. Det är den principen, som utskottet vill ha fastslagen, när utskottet säger, att den dugligaste kvinna, som har en befattning ända upp till byråchefsgraden, alltid skall ha mindre betalt än den odugligaste man i samma befattning, därför att kvinnan tillhör en grupp, om vilken man tror, att man på statistisk väg kan visa upp, att den i genomsnitt utför mindre arbete än männen, även de tagna i genomsnitt. Kungl. Maj:ts förslag säger i stället: Det må vara sant, vi behöva inte tills vidare disputera om den saken. Det är möjligt, att det finnes en grupp, som vi kalla kvinnor, som utföra i genomsnitt mindre effektivt arbete, men vi bry oss inte om att taga hänsyn till genomsnittet, utan vi vilja behandla kvinnorna såsom individer. Är du duglig; kan du utföra detta arbete lika bra som mannen, skall du också ha samma lön som mannen. Om du inte duger att utföra detta arbete, så får du helt enkelt låta bli. Man tillämpar på kvinnorna samma princip, som man tillämpar på männen. Skulle man på detta sätt uppställa grupper av mindre och högre duglighet skulle det helt säkert inte möta någon större svårighet att samla ihop individer av mankön och säga till dem: Nu skola vi undersöka era kvalifikationer; finna vi, att den grupp ni tillhör utför mindre arbete än en annan grupp av män, giva vi den sämre gruppen lägre lön. Jag skall taga ett exempel från ett område, som ligger mig nära, nämligen lärarbanan. Om man i vilken skola som helst tar en grupp av lärare, som ha genomsnittligt släta betyg i fråga om kunskaper, undervisningsskicklighet och förmåga att, som man säger, behandla lärjungar och dylikt, och å andra sidan tar en annan grupp, sådana som ha genomsnittligt goda betyg, tror jag inte, att man kan låta bli att draga den slutsatsen, att det, trots alla individuella variationer i kvalifikationerna, ändock är så, att de, som sitta med högre betyg i kunskap, duglighet och undervisningsskicklighet, i genomsnitt utföra ett mera värde-

Ang. kvinnliga befattningshavares arvlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

fullt arbete än de, som sitta med de genomsnittligt sämre betygen. Men ännu har det inte fallit någon in att klassificera dem i två grupper och säga, att de, som ha sämre betyg skola ha lägre lön och att de, som ha genomsnittligt bättre betyg, skola ha högre lön. Man säger att de högre betygen, den större graden av duglighet m. m. får taga sig uttryck och fälla utslaget vid befattnings tillsättande, men när ni fått befattningen, får ni den lön, som är för befattningen bestämd. Mig synes det, att man bör behandla kvinnorna efter samma metod, som man behandlar andra befattningshavare.

Jag skall nu, liksom i början tillägga, att skillnaden mellan utskottets förslag och Kungl. Maj:ts förslag kan förefalla ganska liten, men säkert är, att den skillnaden uppfattas och kommer av kvinnorna att uppfattas såsom ett uttryck för den gamla benägenheten hos männen att betrakta kvinnorna såsom ett slags människor, som endast kunna utföra ett mindre effektivt arbete, och det kommer att verka oroande och förvirrande vid den fortsatta behandlingen av statens lönefrågor. Jag tror sålunda, att det skulle vara i hög grad önskvärt, om vi kunde ta bort detta oroande element, så att vi, när det gäller att ta upp en utredning om den ytterst invecklade fråga, som heter behovslöner, kunna frigöra oss från de element av oro och förvirring, som kastas in i diskussionen, genom att det finnes en grupp av medborgare, som känna sig orättvist behandlade. Jag tror, att det för den fortsatta behandlingen av lönefrågorna vore av värde, att man redan nu kunde våga taga steget fullt ut och inte nöja sig med den kompromiss, som utskottets förslag innebär. Jag tror, att det skulle vara lyckligt, om Kungl. Maj:ts förslag i detta ögonblick kunde segra i denna kammare.

Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr andre vice talmannen **Nilsson**: Jag har med mycket intresse åhört det anförande, som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet nyss hållit. Men jag måste säga, att herr statsrådet knappast kan anses ha hållit det löfte, som han avgav, att fatta sig kort, ty det har han ju uppenbarligen icke gjort. Jag säger icke detta som en förebråelse mot herr statsrådet, ty det är uppenbart, att han har rätt att taga tiden i anspråk för att utveckla sina synpunkter.

Hela detta långa anförande utgjorde emellertid en bekräftelse på vad man redan förut visste, nämligen att den nuvarande finansministern i ett och allt har accepterat sin företrädares uppfattning i det föreliggande spörsmålet. När det först behandlades i statsutskottet yttrade en av utskottets i löneregleringsfrågor mera erfarna ledamöter, att det nu föreliggande ärendet var ett av de mest invecklade spörsmål på detta område, som han hade varit med om att handlägga, och jag får för min egen del säga, att jag delar denna uppfattning.

Herr statsrådet fann det anmärkningsvärt, att icke utskottet, när det nu inte har velat acceptera den linje, som Kungl. Maj:t föreslagit, i stället accepterade det förslag till lösning, som uppgjorts av 1921 års lönekommitté. Ja, jag kan ju förstå ett sådant uttalande. Men vid bedömandet av vilka vägar, man bör välja för att komma fram till målet, är det uppenbart, att man söker att välja den väg, som säkrast leder dit. Hade utskottet stannat för den linje, som angavs i 1921 års lönekommitterades förslag, d. v. s. behovsprincipen i den omfattning den där var angiven, stod det ju från början klart att ett sådant förslag troligen skulle givit ett negativt resultat. Det var man nog alldeles på det klara med från utskottets sida. Man försökte då att beträda en annan väg, som man trodde skulle vara lättare att vandra fram på, nämligen att ändra så litet som möjligt i Kungl. Maj:ts förslag, utan att likaväl släppa

den principiella ståndpunkt man ansåg vara den riktiga. Därför har nu utskottet kommit fram till ett förslag, som avviker från lönekommitténs. Herr statsrådet säger, att det är i viss mån att betrakta som en definitiv lösning av frågan. För egen del är jag icke benägen att acceptera statsrådets uppfattning. Nej, utskottet betraktar det såsom ett provisorium, men som ett sådant provisorium, att det kan bestå någon tid framåt.

När ärendet föredrogs i statsutskottet, så yppades det redan vid den första överläggningen stora skiljaktigheter i uppfattningarna. Den slutsatsen låg då nära till hands, att frågan ännu icke var mogen för en lösning. Det riktigaste hade möjligen varit att förordna ett uppskov. Ett sådant yrkande är ju också framställt i den reservation, som av herr Olsson i Kullenbergstorp fogats vid statsutskottets utlåtande, och det finnes, jag betonar det, mycket som talar för den ståndpunkten. I inledningen till utskottets utlåtande erinrar utskottet om den innebörd ordinarie statstjänst enligt gällande åskådning och praxis hittills ägt i vårt land. Utskottet säger, att en dylik anställning har översägligen erhållit karaktären av ett avtal. Det är ju så, att staten förpliktar sig att sörja för befattningshavaren icke blott under hans tjänstetid utan även därutöver. Även om arbetet upphör, uppbäres inkomst, en lön. Vi ha ju nära liggande exempel därvidlag då vid omorganisation av landsstaten kronofogdarna sattes på indragningsstat. Det visar ju, att lönen icke utgår endast under den tid vederbörande bestrider tjänsten utan även därutöver. Det är även i fråga om ålderstilläggen uppenbart, att däri ligger en behovsprincip. Man kan ju säga att under den första tiden av befattningshavarens tjänstgöring han kanske icke är fullt så skickad att handhava ärendena, som han blir efter några års förlopp, och att således ur tjänsteduglighetssynpunkt de första ålderstilläggen äro berättigade. Men de därpå följande ålderstilläggen få väl anses motiverade av det ökade behovet, behovet för befattningshavaren att sörja för sin familj, barnens uppfostran o. d. Ersättning under sjukdom är en löneform av samma natur. För övrigt ha statstjänarna i vårt land en säkrare och tryggare ställning än de i något annat land.

Nu anmäler sig en stor skara, en ny aspirantkår, vars behov är skiljaktigt från den stora befattningshavarekår, som förut funnits. Enligt utskottets mening hade det varit synnerligen lämpligt att vid ett sådant tillfälle låta statens egna löneprinciper komma under överbäggande. Emellertid finner herr statsrådet och chefen för finansdepartementet på vissa angivna skäl, att denna principiella fråga icke bör tagas upp i detta sammanhang, utan att den kan upptagas till prövning exempelvis då dyrtidstilläggen en gång skola avvecklas. Samtliga reservanter hava anslutit sig till denna uppfattning. Statsutskottet har visserligen inte känt sig övertygat om vare sig det formellt eller reellt riktiga i detta betraktelsesätt. Utskottet säger på sidan 29 följande: »Då emellertid frågan om kvinnornas löneställning måste, med hänsyn till att hela budgetbehandlingen vid årets riksdag är beroende av detta spörsmåls skyndsamma handläggning, erhålla ett snabbt avgörande, och då givetvis behovsprincipen kan, åtminstone under här nedan angiven förutsättning, jämväl senare — och särskilt i det av departementschefen antydda sambandet — utan större olägenhet upptagas till slutlig prövning, har utskottet funnit sig med avseende på tidpunkten därför kunna biträda departementschefens mening.»

Den uttryckliga förutsättningen härför är emellertid, att den lönekonstruktion, som nu godkännes för de kvinnliga befattningshavarna, icke föregriper den senare prövningen av behovsprincipen och därigenom försvårar eller omöjliggör framtida utveckling av denna princip. Så skulle dock enligt utskottets uppfattning bli fallet, därest den av Kungl. Maj:t föreslagna löneplanen undantagslöst bleve gällande för såväl kvinnliga som manliga befattningshavare. I syfte att förebygga en sådan möjlighet har utskottet därför vidtagit den

Ang. kvinnliga befattningshavarens avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

begränsningen i den enligt löneplanen kvinnorna tillkommande lönerätten, att utskottet föreslår indragning för de kvinnliga befattningshavarna av sista löneklassen i samtliga lönegrader. Det är ju uppenbart och inses ju av lätt förklarliga skäl, att det varit utskottet omöjligt att i en hast improvisera ett nytt lönesystem fixt och färdigt. Med den av utskottet föreslagna ändringen i löneplanen avses ju att markera ett bestämt avstånd i fråga om direkt accepterande av likalönsprincipen. Den frågan bör enligt utskottets mening hållas öppen. Genom godtagande av utskottets förslag hållas också vägarna till en senare obunden prövning öppna. Saken kan då underkastas en grundlig prövning i samband med den definitiva avskrivningen av det nuvarande systemet med dyrtidstillägg.

Med avseende å behovs- och likalönsprincipen är det ju så, att myndigheterna, som hava haft att yttra sig med anledning av 1921 års lönekommittés förslag, därvid hava uttalat mycket skiftande meningar. Ämbetsverken ha i flertalet fall varit av den mening, att detta förslag icke kunde i den delen godtagas. Departementschefen vitsordar, att de nuvarande kvinnliga befattningshavarnas löneförmåner i stort sett äro goda i jämförelse med den allmänna arbetsmarknadens löner samt att några rekryteringssvårigheter icke ha yppat sig. Trots detta visa hans egna förslag, när man närmare granskar dem, både i stort och i detalj, granneligen hur riskabel likalönsprincipen tager sig ut i praktiken, när man vill icke alltför mycket våldföra sig på statens uppenbarligen klara intressen. Det är en rättsdeklaration, som man här uttalar, och kvinnorna hava genom detta erhållit ett löfte om att likheten i ett och allt skall bringas till utförande. Med återopande av detta löfte ha ju redan nu påpassliga kvinnliga motionärer påyrkat, att vissa jämkningar i den framlagda löneskalan skola åvägabringas, syftande till lika lön för män och kvinnor.

Enligt förslaget till löneplan bli de hittillsvarande kvinnliga befattningshavarna relativt sett vida sämre avlönade än de kvinnor, som nu komma att gå in på nyöppnade arbetsfält, där den kvinnliga arbetseffektiviteten måste anses mera oviss än på de områden på vilka den kvinnliga arbetskraften förut tagits i anspråk, lika visst som en tillämpning av dessa principer skall komma att stöta på svårigheter i tillämpningen. Herr statsrådet erinrar om, att kvinnornas lägre löneställning på den allmänna arbetsmarknaden är en företeelse, som han icke vill på något sätt bestrida. Han anser detta vara ett fullkomligt faktum, men han håller före, att denna omständighet icke bör leda till att någon skiljaktighet upprätthålles i avseende å statsanställda. Den erfarenhet, som vi hava vunnit under gångna tider, synes emellertid utskottet böra hava vitsord till dess en annan vinnes. Vid behörighetslagens antagande gjordes icke från riksdagens sida någon utfästelse om likalönsprincipen. Nu påyrka emellertid de statsanställda kvinnorna lika lön för man och kvinna i samma tjänsteställning. Skulle denna framställning vinna bifall, så är det icke osannolikt, att det kommer att visa sig, att det varit ett falskt likhetskrav, för vilket kvinnorna så enträget gått fram. Det kan mycket väl hända, att detta icke för deras vidkommande medför så gynnsamma resultat, som de hoppats. Det torde nämligen mana till eftertanke, då de se hur förhållandena gestalta sig annorstädes, t. ex. i England, där det är männen som påyrkat den lika löneställningen, emedan de anse den innebära den enda väg, på vilken de skulle kunna erövra de befattningar, som kvinnorna erhållit under kriget.

Vad kostnaderna beträffa har herr statsrådet försökt reducera dem till rena bagateller. Kostnadsskillnaden mellan utskottets förslag och reservanternas är ju egentligen icke avgörande. Det må gärna erkännas, för såvitt det gäller den allmänna civilförvaltningens och kommunikationsverkens befattningshavare, men det kommer att gestalta sig helt annorlunda beträffande folkskollärarkåren, för den händelse Kungl. Maj:ts förslag vinner bifall. Jag kunde inte riktigt

uppfatta herr statsrådets förklaring i denna del. Mig förefaller det vara alldeles uppenbart, att skall likalönsprincipen därvidlag komma till tillämpning, kommer den att medföra ett ekonomiskt resultat, som nu är svårt att överblicka. Löneskillnaden för man och kvinna å den allmänna arbetsmarknaden kan ingalunda betraktas som en kvarleva av tyranniskt maktförtryck från männens sida, utan såsom ett uttryck för vunnen erfarenhet i fråga om arbetsprestationen. Vid sådant förhållande och då en differentiering i berörda avseende är till fördel för staten, torde den tillsvidare även hava fog i avseende å befattningshavare i statstjänst.

Jag skall icke, åtminstone inte för närvarande, upptaga tiden längre. Då nu första kammaren antagit utskottets förslag, vore det önskvärt, att andra kammaren också ville göra detta, emedan det eljest kan uppstå svårigheter i fråga om att ernå ett beslut i saken.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den föreslagna 10 § i utskottets förslag till avlöningsreglemente.

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Då jag nu skall gå att försvara min reservation, befinner jag mig i en rätt egendomlig situation, en situation som jag aldrig förut råkat ut för, den nämligen att de övriga reservanterna kommit både före mig och efter mig. Jag vet nu inte, om det är brukligt med en sådan uppdelning, som här förekommer, men säkert är, att jag hade mycket svårt att leta reda på min stackars reservation. Jag är nästan i samma ställning nu, när jag skall yttra mig.

Rent ut sagt tycker jag, att jag för det yrkande, jag gjort i min reservation, kan använda utskottets hela motivering. Jag tror inte jag skall behöva stryka mer än ett halvt tjog rader. Det är den allra bästa motivering jag kan få för yrkandet. Jag kan inte heller neka till, att jag tycker, att herr statsrådets och chefens för finansdepartementet anförande var en utomordentligt präktig motivering för mitt yrkande. Jag skall ge belägg på detta, när jag går in på de olika delarna av herr statsrådets yttrande. Sedan skall jag återkomma till utskottet.

Herr statsrådet började ju sitt anförande i dess sakliga del med att tala om de tre olika moment, som skulle sammanföras. Man skulle taga ut alla dessa moment för att göra en lösning. Herr statsrådet yttrade t. o. m. att man kan påstå, att kvinnorna borde utföra arbetet för halva priset eller gratis. Var det ändå inte ett överord, herr statsråd? Jag har inte hört någon ifrågasätta att kvinnligt arbete i statens tjänst skall utföras för halva priset eller gratis. Jag tror, att om vi lägga lagom proportioner på allt, vi säkert skola mycket lättare kunna sakligt diskutera detta ärende. Jag var inne i första kammaren och åhörde debatten, och jag tyckte, att den svävade bra mycket utanför det sakliga.

Herr statsrådet säger, att man vill ge likställighet men icke mera lön än hittills. Såvitt jag kan förstå skulle det vara utskottets idé. Jag hade mycket svårt att av herr statsrådets anförande få klart för mig, vilket som skulle egentligen vara utskottets, lönekommitténs eller statsrådets egen mening. Denna svårighet kanske berodde på detsamma, som jag av den nuvarande statsministern förebräddes för under remissdebatten, nämligen att det icke var hans fel, att jag inte förstod. Men det är verkligen tråkigt, att yttrandena göras så, att menige man icke förstå dem, och då får man nog ha litet överseende.

Jag vill säga, att jag tycker, att Kungl. Maj:t förfarit på det sättet, som man säger skulle utgöra lösningen, nämligen att då de nuvarande lönerna för manliga befattningshavare kunna anses normala och de nuvarande lönerna för kvinnliga befattningshavare likaså normala, man inskränkt sig till att, när det gäller lön

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

för de kvinnliga befattningshavarna, bara leta efter en löneklass i löneplanen, där den lönen kunde passa in. Man petar sålunda in den ifrågavarande gruppen där; så lätt och enkel var lösningen. Men var det likställighet eller var det icke likställighet? Jag får verkligen säga, att, såsom jag hittillsdags uppfattat saken, så skulle likställighet i lönehänseende betyda, att för samma slags arbete, samma slags tjänst skulle utgå lika lön, vare sig tjänsten innehades av man eller av kvinna. Så enkel har min uppfattning varit. Märkvärdigt nog återkom herr statsrådet i slutet av sitt anförande till just den punkten. Men då gällde det visst blott dem, som härefter skulle anställas och upptagas i några nya löneklasser eller i de nuvarande manliga löneklasserna. Man kan då fråga: Varför skall man inte taga någon hänsyn till de kvinnliga tjänstemännen inbördes, jämföra dem, som redan äro anställda i statens tjänst, och dem, som sedan komma att där anställas?

Man har ändå råkat ut för bra märkvärdiga saker i Kungl. Maj:ts förslag. Det kan man inte komma ifrån. Utskottet har just påvisat en sådan egenhet. På sidan 30 i utlåtandet heter det: »Så kommer enligt propositionen en kvinnlig expeditiönsvakt att erhålla en lön, som å exempelvis G-ort överstiger å samma ort i motsvarande löneklasser utgående löner till vaktfru med 624 kronor, till sköterska med 468 kronor och till kanslibiträde (kontorsbiträde) med 156 kronor.» Ja, kan man verkligen säga, att den gjorda uppställningen är riktigt lyckad? Man säger, att ifrågavarande kvinnliga befattningshavare ha icke haft mer förr. Vi kasta in dem i en lönegrad, som passar till deras lön. Men man bryr sig icke det bittersta om i vilket förhållande dessa komma till de nya. Var dag tycks ha sin plåga. Man har sagt i den kungl. propositionen, att man skall hava eftersyn. Men, herr statsråd, skulle det inte varit bättre att taga litet föresyn, när man uppenbarligen ser felet? Nu är det i förbigående sagt en märkvärdighet, att utskottet dragit dessa saker, jag talade om, ty utskottet har precis samma fel i sin uppställning. Därtill skall jag emellertid återkomma senare. Det är dock utmärkt av utskottet, objektivt gjort att tala om den punkten.

Så komma vi till postexpeditörerna. Ja, man ger de kvinnliga postexpeditörerna en annan lön än de manliga. Så har man löst hela det spörsmålet; så har man en ny lönegrad, låtsar man. Tycker ändå inte herr statsrådet, att — jag vet inte om man här kan använda ordet camouflage — men att man ändå nära nog kan om detta använda detsamma? Varför tillgriper man dessa förkonstlade, artificiella uppställningar? Jo, man vill ha en B-avdelning över hela fältet. Har man blott det, då tycker man sig därmed ha uppfyllt allan rättfärdighet, då har man genomfört likställigheten, då har man tagit behörighetslagen och allt vad därtill hör. Att man verkligen kan taga det så lätt! Det är sannerligen beundransvärt, att man kunnat fundera ut något så enkelt. Frågan är nu bara den, om denna enkelhet tillfredsställer någon part. Det tvivlar jag starkt på. Herr Hallén har i den av honom väckt motionen tagit denna likställighets- och likalönsprincip som av Kungl. Maj:tt proklamerats något allvarligare. Det är där fråga om yrkesinspektionen. Han föreslår, att yrkesinspektrisen skall ha samma lön som de manliga yrkesinspektörerna samt att de kvinnliga assistenterna skola ha samma lön som de manliga assistenterna. Vad har Kungl. Maj:tt där gjort? Jo, yrkesinspektrisen har satts två nya lönegrader under de manliga yrkesinspektörerna, och de kvinnliga assistenterna ha satts tre lönegrader under de manliga. Är detta likställighet? Och här gäller det ändå ett nytt område, där det verkligen skulle vara lika, efter vad man säger. Jag skulle kunna uppräknat flera sådana punkter, där Kungl. Maj:tt själv uppenbarligen har gått ifrån vad som på många ställen proklamerats i finansministerns uttalanden i statsverkspropositionen. Jag vågar ställa den frågan till herr statsrådet. När man själv inte vill i realiteten hålla den här likställighets- och likalönsprincipen, vad är det då i all rimlighets namn som

gör det så motbjudande att utarbete en C-avdelning? Jag har därvidlag stött på motstånd från alla håll, men man vill egentligen inte svara mer än att det kan man inte göra. Herr statsrådet sade, att vi skola rangera in de nuvarande kvinnliga befattningshavarna i den löneställning, där de nu stå. Ja, då är ju hela konstverket att behålla C-avdelningen. Då behöver man inte leta efter en lösning, då finns den ju redan där. Är det någonting så märkvärdigt att bygga på nya lönegrader uppåt så högt man vill, utan att dock komma i kontakt med A-avdelningen, som väl ingen människa tänkt ändra något på i detta sammanhang. Skulle man då icke också lättare få klart för sig, huru man skall ordna pensionsförhållandena? Och skulle inte en sådan lösning i minsta möjliga grad bryta med de nuvarande förhållandena? Jag förstår inte, varför man skall göra varje övergång så ytterst tillkrånglad, varför man skall vända upp och ned även på de förhållanden, som ingen klagat på. Ty herr statsrådet säger ju själv, att de kvinnliga befattningshavarnas löner anses tillfredsställande. Vadan då hela denna förändring? Jag erkänner, att man ju kan diskutera om åtskilliga platser. Till följd av utvecklingen av statens verksamhet är det helt naturligt, att tjänsterna icke för evigt kunna stå kvar på samma punkt. Men de förändringar, som ske successivt under årens lopp, bli sannerligen inte stora, de erforderliga förändringarna kunna lätt göras. När man däremot skall fingra på det gamla, ehuru man själv säger, att det duger i praktiken, ja, då kommer man in i sådana nästan olösliga situationer som Kungl. Maj:t här gjort. Ty summan av det hela har ändå varit — det kan man inte komma ifrån — att man vill försöka få fram något som liknar likställighetsprincipen men likväl icke kostar något. Skall det verkligen vara likställighet och lika lön, så lär man nog inte genom några som helst trollkonster kunna komma ifrån att det också kommer att kosta synnerligen mycket pengar.

Vi lantmän äro ju inte så mycket hemma i fråga om förhållandena här i de centrala verken och departementen. Däremot intressera vi oss desto mera för vad det kan komma att betyda beträffande lärarkåren. Jag har med största uppmärksamhet åhört herr statsrådets anförande i den delen i första kammaren och även här. Men jag blev ändå sannerligen icke klok på hur herr statsrådet tänkt sig lösningen av den frågan. Vare sig vi taga Kungl. Maj:ts förslag eller utskottets förslag, så komma vi i alla fall till en lika begynnelselön. Men de kvinnliga lärarna ha nu icke samma begynnelselön som de manliga. Vi komma även enligt båda förslagen till lika ålderstillägg, och icke heller därvidlag äro ju de kvinnliga lärarkrafterna nu likställda med de manliga. Herr statsrådet sade, att han var mycket rädd för konsekvenserna av utskottets förslag. Ja, det är verkligen jag också. Jag delar i det avseendet helt och fullt herr statsrådets uppfattning. Men gud vet, om jag inte är nästan ändå mera rädd för Kungl. Maj:ts förslag, ehuru jag uppriktigt skall bekänna, att jag i detta ögonblick icke kan med någon säkerhet avgöra, vilketdera förslaget som om tio år kan visa sig vara det värsta. Men att konsekvenserna bli oerhörda och ofrånkomliga, om man nu löper i fällan, det förstår jag, och det säger jag rent ut. I fråga om lärarkåren kan man ju inte gärna fundera ut någon ny titel och därigenom komma ifrån saken. Det är väl alldeles omöjligt, åtminstone där vi inte ha A-skolor utan B-skolor. Vi ha skolor, som ligga en och en, skilda åt, och där läraren får undervisa i alla fyra klasserna. Där kan man väl knappast komma med titeln överlärare och underlärare eller vad det skall heta, utan där är det ju alldeles tydligt och klart, att lärarna skola ha samma underbyggdhet och samma arbetskyldighet. Och då lär man väl icke heller genom något konstgrepp kunna komma ifrån att de också skola ha samma lön, för den händelse man nämligen beslutit sig för denna likställighets- och likalönsprincip. I det sammanhanget kan jag förresten också giva utskottet ett kärlekens ord. Utskottet vill ju, att vi skola stryka bort de sista ålderstill-

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.

(Forts.)

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

läggen. Lärarnas löner äro ju icke så höga, och om jag följer den långa tabellen på sid. 42 och 43, så skulle de därför icke kunna placeras in i de lönegrader där löneklasserna äro fyra, utan de skulle falla där löneklasserna äro fem. Nu ha ju lärarna som bekant inte mer än tre ålderstillägg, och även enligt utskottets förslag skulle det ju bli minst tre kvar och i fråga om dessa grupper fyra, och då skulle man väl icke ha någon annan utväg än att tillägga en ny löneklass för de manliga lärarna, vilket givetvis skulle medföra ökade kostnader. Vilka konsekvenserna bli, lär således ingen i detta ögonblick kunna fullt överblicka. Men jag ger herr statsrådet rätt i att för ögonblicket skillnaden mellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag icke är så mycket att tala om.

När utskottet har på nästan varenda punkt så grundligt kritiserat Kungl. Maj:ts förslag, så kan jag sannerligen inte begripa, hur utskottet kunnat komma till det yrkande, till vilket det har kommit. Ty detta yrkande står, tycker jag, i alldeles diametral motsats till hela det föregående resonemanget. Utskottet tröstar oss emellertid eller kanske man kan säga att det hotar i följande ordalag på sid. 31 och 32: »Till vad utskottet ovan anfört torde kunna anmärkas, att därvid följdriktigt borde knytas ett helt nytt förslag till lönebestämmelser, enär, även efter de ändringar, utskottet förordar, flertalet av de anmärkta bristerna alltjämt kvarstå.» Ja, jag får säga, att jag inte kan se, att en enda har försvunnit, ehuru kanske några av bristerna blivit någon smula mindre. »Utskottet vill», heter det vidare, »icke förneka riktigheten av en sådan erinran. Men vid det förhållandet att ett skyndsamt beslut i denna fråga vid årets riksdag utgör en förutsättning för budgetarbetets normala fortgång» etc. Ja, även med ett bifall till mitt yrkande kan budgetarbetet fortgå precis lika bra. Det är ingenting däri, som hindrar den saken. Men det får jag verkligen uppriktigt bekänna, att jag aldrig läst ett utskottsutlåtande, där utskottet självt så klart och tydligt sagt ifrån, att det förslag, utskottet kommer med, är ofantligt bristfälligt. Detta är ju mycket objektivt sagt av utskottet, och jag borde kanske ge utskottet en eloge för det. Men jag tycker inte om, att man på detta sätt ögonblickligen inbjuder till nya lönereglaringar. Vore det, såsom herr statsrådet sade, på det sättet, att Kungl. Maj:ts proposition vore någonting mera fixt, klart avgjort, bestående, ja då vore det nog värt att taga denna. Kunde jag verkligen i det avseendet taga förnuftet tillfångna under trons lydno, så skulle jag icke tveka ett ögonblick. Men här hava ju, såsom jag redan framhållit, motioner väckts, vari man påyrkar ändring beträffande en hel massa tjänster. Det fäster jag mig nu inte så mycket vid. Men mera fäster jag mig därvid, att det i en motion i första kammaren säges, att det dessutom finns en hel massa befattningar i fjärde och elfte lönegraderna, som man anser böra ändras, därför att rättvisan kräver det, ehuru man icke nu vill framlägga förslag därom, därför att det finansiellt skulle betyda så mycket. När jag läst den motionen och sedan här hörde, att vi borde taga den kungl. propositionen för att därigenom få bort en del oroande element, för att få litet lugn och ro, som jag antar, att herr statsrådet menade, så gjorde jag verkligen mina reflexioner. Man behöver nog inte vara profet för att säga, att denna ro inte kommer att vara mer än denna riksdag, därför att det inte får väckas flera motioner i detta ärende under denna riksdag. Det blir nog hela ron. Ty förslaget har inom sig så många svaga och omöjliga punkter, att ett bifall till detsamma omöjligen kan komma att medföra ett sådant lugn och en sådan ro. Det blir nog i stället på samma sätt, som då jag var med om att göra ett annat hastverk, nämligen 1920 års kommunalskattebeslut, det s. k. provisoriet. Jag tror, att vi 1921 fingo ändra det på tretton olika ställen, och sedan har man ju fått ändra det i fortsättningen. Så blev det med ron den gången, och så lär det nog bli också med den ro, som herr statsrådet förespeglar oss på detta område. Herr statsrådet tillade, att den nuvarande oron skulle bero därpå, att det skulle finnas en grupp av medborgare,

som kände sig orättvist behandlade. Ja, herr statsråd, jag kan försäkra, att varken herr statsrådet eller jag får leva den dag, när det inte i detta land finns folk, som känna sig orättvist behandlade. Så stor optimist trodde jag verkligen inte att herr statsrådet var, att han väntade, att det skulle taga alldeles slut med klandret och framhållandet av orättvisor. I så fall skulle riksdagen säkerligen inte behöva vara samlad mer än de i grundlagen förutsatta fyra månaderna.

Så är det en sak, som jag finner påfallande. När denna så mycket omdebatterade behörighetslag antogs, satt jag själv med i det sammansatta utskott, som hade den under behandling och jag kom då — som vanligt — att tillhöra minoriteten. Men på samma gång kom jag egendomligt nog i majoriteten såtillvida, att lagen icke skulle träda i kraft förrän Kungl. Maj:t och riksdagen hade beslutit över de kvinnliga befattningshavarnas löne- och pensionsförhållanden. Hur har man då följt detta? Vad står här nu om pensioner och pensionsförmåner? Ja, det står några funderingar, att så och så skulle man nog kunna göra, men så tillägger man, att den frågan kan gott lösas efteråt. Ja, detsamma sade man även, när man framlade behörighetslagen 1922. Då sade man också, att i fråga om löner o. s. v. för de kvinnliga befattningshavarna skulle man kunna förfara på samma sätt som i fråga om manliga; eventuella olägenheter skulle man kunna rätta till efteråt. Det ville man inte gå med på den gången, enär man tyckte, att det var något för lättvindigt. Det är man inte med på nu heller; men man är inne på samma väg, när man nu säger, att pensioneringen är något, som kan ordnas sedan. Det är också egendomligt med denna pensionering. Herr statsrådet var på slutet något inne på det där beloppet, 330,000 kr. om året, varmed statens pensionskostnader i allmänhet skulle minskas genom överskott å de kvinnliga befattningshavarnas pensionsavgifter. Detta resultat skulle åstadkommas därigenom, att man ålade dessa befattningshavare så stora avgifter för familjepensionering, att deras pensionsavgifter i sin helhet komme att icke blott räcka till kvinnornas egen pensionering, sådan kostnaden därför beräknats med hänsyn jämväl tagen till deras längre livslängd än männens, samt till understöd åt deras pupiller, utan även därutöver lämna nyssnämnda överskott. Att de kvinnliga befattningshavarna skola betala pensionsavgifter, större än vad som erfordras för dessas egentliga ändamål, helst när sådant icke sker på alla områden, det är verkligen något nytt, och det är, enligt vad jag tror, också något orimligt, även om man samtidigt ger dem löner i nivå med männens. Det blir något artificiellt och det blir i själva verket endast skenbart en likalönsprincip, om man på sådant sätt genom pensionsavgifter plockar tillbaka en del av avlöningen för vissa befattningshavare. För övrigt, tror herr statsrådet själv, att man kan upprätthålla en bestämmelse om pensionsavgifter, som äro så höga, att ett så stort överskott uppstår som det beräknade? Jag tillåter mig för egen del tvivla på den saken. Och detta kallar man till på köpet rättvisa och billighet. Det är ju ett vackert namn. När jag kämpat för, att vi skulle behålla kvinnornas löner i den särskilda C-klassen, då bör sådant naturligtvis i överensstämmelse därmed betecknas som orättvisa och obillighet. Enligt min mening däremot är det att gå en omväg att göra som utskottet liksom Kungl. Maj:t gjort, i stället för att öppet säga ifrån, vilka löner som skola utgå till de kvinnliga befattningshavarna för sig. Jag förstår icke heller huruledes, när riksdagen så klart uttalat, att man borde på samma gång lösa såväl löne- som pensionsfrågan för dessa befattningshavare, det kan komma sig, att Kungl. Maj:t icke gripit sig an även med sistnämnda sak.

Såsom denna fråga nu ligger, räcker det givetvis inte med att säga, att det eller det vill man inte, utan det gäller tvärtom att positivt säga vad man vill. Detta har jag i få ord gjort i min reservation, och att det ej skett utförligare, har berott på, att jag så att säga haft piskan över mig, därför att ärendet skulle

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

behandlas i kamrarna redan i dag. Jag har således icke haft många minuter på mig för att skriva ned dessa rader. Nu vill jag emellertid säga, att jag vill, att vi helt enkelt behålla den manliga avdelningen i löneplanen helt orubbad, för såvitt man inte tilläventyrs för att få intervallerna mellan de olika lönegraderna itudelade på den ena eller andra punkten, där någon tjänst så kräver, anser nödigt att göra jämkningar i överensstämmelse därmed, vilket i så fall icke är mig emot. Annars bör man emellertid icke rubba någonting utan behålla den särskilda löneavdelningen C), där de kvinnliga befattningarna nu äro inplacerade. På denna kan man arbeta vidare och foga till så många lönegrader uppåt, som behövas, beroende på huru högt man vill gå. Detta var själva planen. Vad så innehållet i denna beträffar, så måste jag säga, att när jag varit med om behörighetslagen, fastän den icke blivit avfattad fullständigt på sådant sätt som jag önskat, så är jag beredd att taga konsekvenserna därav utan vidare, och det är alltså inte min avsikt att söka avstänga någon kvinnlig tjänsteman i vårt land ifrån någon av de befattningar, varöfver staten äger uteslutande bestämmanderätt, utan så är, att själva tjänsten till sin egenskap är sådan, att den icke kan utövas av kvinna. Jag vill låta det naturliga urvalet komma till sin rätt och, som sagt, inte alls lägga något hinder för kvinnor att bliva vare sig statsråd eller erhålla vilken annan befattning som helst i landet. Men i fråga om avlöningen så vill jag, som jag förut nämnt, hava de befattningar, som innehavas av kvinnor, inplacerade i en lägre löneplan än männens, d. v. s. i den nuvarande C)-avdelningen, utbyggd lika högt som nuvarande B)-avdelning för män. Om jag utgår från vad herr statsrådet sade vara det normala — jag talar inte om de enskilda undantagsfallen — eller att vad männen beträffar deras avlöning bör vara sådan, att de kunna bilda familj, så måste jag säga, att jag, utan att på något sätt vilja gå in på behovsprincipen, icke vill vara med om att bestämma sådana lika löner för såväl män som kvinnor, att man därigenom indirekt beslutar, att vi skola hava celibat för alla tjänstemän i vårt land. Det vill jag, som sagt, inte vara med om. Jag tror nu emellertid, att det normala för de kvinnliga tjänstemännen just är att de äro ogifta. Om man nu vidgar fältet för den kvinnliga verksamheten i statens tjänst, såsom man nu gjort, måste man hava ögonen öppna för detta förhållande. Jag kan för övrigt icke underlåta att säga, att det redan hittills för dem, som velat se opartiskt på saken, visat sig, att, då den kvinnliga tjänstemannen ingått äktenskap och likväl kvarstår i statstjänst, detta i regel varken varit till gagn för vederbörande själv eller för staten. Därmed vill jag icke proklamera, att det borde vara en ofrånkomlig regel, att kvinnliga tjänstemän, som inginge äktenskap, skulle vara skyldiga att avgå från sina tjänster, utan jag vill blott hava det därhän, att det i sådana fall skulle verkställas en särskild prövning i det individuella fallet. I regel borde väl avgång bli följden, men rätt till kvarstående i befattningen borde kunna medgivas, där omständigheterna gäve anledning därtill.

Jag vill icke giva mig närmare in på behovsprincipen, vilken jag, herr statsråd, icke hyllar, helst som den icke torde kunna upprätthållas uti vad angår en betydande del av statens verksamhet. Då vi nu för departementens och de centrala ämbetsverkens del tagit efter kommunikationsverkens lönesystem, hava vi på detta område nått en likformighet, som knappast torde kunna sönderbrytas, åtminstone icke alltför tvärt. För sådant fordras lång tid, säkerligen åtskilliga år. Oaktat jag själv är långt ifrån förtjust i detta vårt nuvarande lönesystem, så måste jag säga, att om jag går ut ifrån vad jag tidigare nämnt nämligen, att den manlige befattningshavaren bör kunna bilda familj medan den kvinnliga i regel är ogift, så kommer jag till, att systemet med två särskilda löneplaner, en för manliga och en för kvinnliga tjänstemän är något fullt riktigt och icke kan sägas innebära något brott emot dessas olika intressen, som i sig

äro fullt likaberättigade, varför det alltså icke får anses utgöra något avsteg från likaberättigadprincipen i nu nämnd mening. D. v. s., jag menar, att vi böra giva dessa båda parter möjlighet till samma levnadsstandard, så att den kvinnliga befattningshavaren icke behöver leva på lägre nivå härvidlag än den manliga, som bildat familj.

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.

(Forts.)

Jag vill icke gå så djupt och tror för resten icke det är lyckligt att göra, som 1921 års lönekommitté gjort, eller räkna ut allt möjligt med matematiska siffror. Särskilt tror jag, att det är ytterst olyckligt, när man för barnen allt efter faderns eller moderns lönegrad bestämt statsbidraget för ett vart barn. Man måste härom först och främst säga, att ett sådant system är alltför komplicerat och icke kan upprätthållas i praktiken. Om man däremot i stället går ut ifrån så enkla linjer, som jag gjort, undviker man icke blott dessa olägenheter utan vinner därjämte, att man endast behöver bygga på och utveckla det redan bestående.

Nu har jag ju yttrat mig rätt ingående, huru jag ser saken. Jag kunde naturligtvis ha rätt mycket att tillägga i denna ytterst viktiga fråga, och jag beklagar, att debatten om Norrforssen tagit så mycken tid, som eljest kunnat ägnas åt denna sak, som är av oändligt mycket större vikt. Om man nu gör ett felsteg, kan detta medföra ödesdigra konsekvenser. För att icke behöva göra något felsteg, åtminstone något stort sådant, tror jag, att ju mer jag söker utbygga det bestående, desto säkrare garderar jag mig mot större fel; och framför allt behöver jag då icke ställa mig och säga: »Här måste vi börja en ny löne reglering ögonblickligen.» Kungl. Maj:t säger, att vi måste taga itu med en eftersyn. Nu förstår jag verkligen icke, hur utskottet kan säga, att utskottet står fullt obundet på samma gång som utskottet ställt sitt förslag så som det gjort. Ja, hur mycket har utskottet att stå på gentemot Kungl. Maj:t? Jo, det är endast den skillnaden, som slopandet av det sista ålderstillägget för de kvinnliga tjänstemännen innebär. Det är den enda differensen. Om vi nu som exempel taga 5:e, 6:e eller 7:e lönegraderna och sedan gå upp till den 30:e lönegraden, så utgör skillnaden i det första fallet 156 kronor och i det sista fallet 480 kronor om året, d. v. s. knappa fem procent av den årslön, som skulle hava kommit dem till godo i fjärde respektive tredje löneklassen. Kan man verkligen på denna smala marginal inrätta en behovsprincip, så är det mig alldeles obegripligt. Jag tycker, att det skulle vara ett underligt sätt. Det skulle helt enkelt vara att leka med ord. Naturligtvis kan man på grundval av Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag utarbeta ett lönesystem efter behovsprincipen. Det förstår jag; men huru många miljoner skulle det kosta? Jag är inte säker om vilket som bleve dyrast; men antagligen bleve det så med Kungl. Maj:ts förslag. Nu kan det ske även med det, men om man inte har någonting fastslaget, utan man skall gå in på behovsprincipen, ja då må man i all rimlighets namn inte taga första delen av Kungl. Maj:ts förslag, utan då bör man i stället gå in för lägre löner i början, d. v. s. i de lägsta löneklasserna. Så har emellertid icke skett; och det är just det, som givit herr statsrådet anledning att i debatten gå upp till försvar för Kungl. Maj:ts förslag. Samma sak kom till ett träffande uttryck i hans excellens herr statsministerns införande i första kammaren, då han yttrade, att utskottets förslag innebure, att man så att säga toge Kungl. Maj:ts förslag i två etapper. Man komme i alla fall fram till detta förslag. Det hade hans excellens, enligt vad jag kan förstå, rätt uti. Nu får jag verkligen säga, att den, som ej är beredd att i kväll påtaga sig ansvaret för detta, vad det än i fortsättningen kan kosta och hur det än kommer att utveckla sig, utan är rädd att taga ett sådant språng ut i det ovissa, han betänker sig mer än en gång, innan han godtager vare sig utskottets eller Kungl. Maj:ts förslag. Vad särskilt det sistnämnda

Ang. kvinn-
liga befatt-
ningshavares
avlönings- och
pensions-
förhållanden.

(Forts.)

beträffar, tror jag, att det skall bli svårt för att icke säga omöjligt att övertyga dem, som verkligen trängt in i denna fråga, att förslaget är sådant, att det med fog skulle kunna sägas stå bra nära en definitiv lönereglering på området.

Jag återkommer till vad jag i början av mitt anförande nämnde om de olika personalgrupperna. Är det någon, som tror, att sköterskan kan i lön stå under expeditionsvakten, när de äro kvinnor båda? Det går inte. Och hur tro herrarna, att vi skola göra med dem, som skola utföra precis samma arbete och hittilldags haft samma titel? Nu sätta vi den kvinnliga befattningshavaren lägre än den manlige men låta dem även i fortsättningen göra alldeles samma arbete, ty det är ju meningen, att statens tjänstemän skola användas på samma sätt som förut. Jag tror icke, att herr statsrådet själv förutsätter, att det kommer att gå i fortsättningen alldeles utan vidare.

Jag talade om, att Kungl. Maj:t i själva verket brutit mot det, som herr statsrådet i senare delen av sitt anförande så starkt betonade, nämligen principen om lika lön för samma befattning, d. v. s. för samma arbete i statens tjänst. Denna princip har i verkligheten icke kommit i tillämpning på någon punkt i det kungl. förslaget om de nuvarande kvinnliga tjänstemännen. Skall det åter bli så i framtiden, så är det märkvärdigt, att de nuvarande kvinnliga tjänstemännen skola straffas så hårt. Säger man, att det icke är något straff för dessa, då de icke haft det bättre förut, då kan man i sin tur fråga sig, varför det skall bli så gynnsamt för de kommande kvinnliga tjänstemännen i de nya befattningarna.

Ju längre jag sett på denna sak från alla sidor, ju längre diskussionen försiggått och ju mer frågan utretts både i utskottet och genom debatten här i kammaren, desto mer har allt detta stärkt mig i den bestämda övertygelsen, att andra kammaren skulle göra klokt i att nu avslå den kungl. propositionen och naturligtvis då också utskottets förslag. Jag kan icke inse, att den minsta olycka skulle kunna ske härigenom, ty vare sig man antager Kungl. Maj:ts eller utskottets förslag, blir det minst lika mycket att omreglera, som om man följer mitt förslag att bygga ut löneavdelningen C), varvid man också skulle kunna få veta, hur den pensionsreglering, som riksdagen begärt, kan komma att gestalta sig.

Jag skall, herr talman, med hänvisning till vad jag anför och till vad som innehålles i den av mig med instämmande av herr Norman avgivna reservationen, be att få yrka avslag å såväl Kungl. Maj:ts proposition som utskottets förslag.

Under detta anförande hade sekreteraren inställt sig och övertagit protokolls-föringen.

In fidem
Sune Norrman.

I herr Olssons i Kullenbergstorp yttrande instämde herr Norman.

Fröken Wellin: Herr talman! När man träder upp i talarstolen efter herr Olsson i Kullenbergstorp, så sker det, jag måste säga det, nästan med en känsla av, att man kanske borde be om ursäkt, för att man är kvinna, men då detta, som bekant, icke är något, varför individen kan lastas, skall jag för min del inhibera ursäkten.

Herr talman! Jag går så till frågan, som det gäller.

Gemensamt för Kungl. Maj:ts och utskottets förslag är, att båda möjliggöra det snara ikraftträdandet av behörighetslagen, ett positivt resultat, som gi-

vetvis bör med erkänsla annoteras. Det har varit och är många förhoppningar knutna till denna lag, och ehuru flera av dessa först så småningom kunna realiseras, är dock önskvärt, att starten sker i så gott samförstånd som möjligt. Villigt skall erkännas, att såväl departementschefen som utskottet från sina utgångspunkter säkerligen ådagalagt ej så litet tillmötesgående, men förklarligt är också, om de, som närmast beröras av förslaget, hyst förhoppningar om, att tillmötesgåendet skulle sträcka sig något längre, än vad som nu har skett. Redan härav framgår, vilken ingripande och svårlost fråga det här rör sig om, och följer man utvecklingen, blir detta ytterligare bekräftat, ej minst genom de mycket delade meningar, som härvidlag kommit till synes. Intrycket, att frågan ej vore mogen att lösas, ligger då ganska nära, det vill jag ge herr Olsson i Kullenbergstorp rätt i. Och känt är, att man även på sina håll bland de kvinnliga tjänstemännen helst skulle se, att avslagsyrkandet segrade. För min del har jag dock trott, att huvudvikten i detta fall låge på den praktiska tillämpningen av grundlagsändringen, och att därmed sammanhängande frågor om placering och löneplan, pensionering m. m., ehuru i och för sig mycket viktiga angelägenheter, dock för det nuvarande borde komma i andra planet. Det är ju också så, att löneplaceringar i allmänhet, och särskilt när det är fråga om större omläggningar, sällan från början få en slutgiltig lösning utan längre fram efter vunnit erfarenhet måste överarbetas. Jag tror därför, att det sannolikt skulle vara en förhastad åtgärd att nu söka fälla förslaget.

Men yrkandet om avslag har ju framkommit även från andra grunder än dem jag nu tidigare har antytt. Man vill ha uppskov för att undgå att för närvarande fatta ståndpunkt i fråga om de båda konkurrerande lönesystem, som gå under benämningen behovsprincipen och likalönsprincipen.

Utskottets majoritet har ansett sig kunna kringgå detta skär genom att acceptera Kungl. Maj:ts förslag med den förändringen, att den högsta löneklassen inom samtliga lönegrader bortskurits för de kvinnliga befattningshavarna, vilket för dem givetvis innebär en avsevärd försämring av förslaget. Men denna åtgärd har haft det överraskande resultatet, att utskottets majoritet i den ena reservationen beskylls för att ha godtagit *likalönsprincipen* och i den andra för att vilja leda riksdagen till ett indirekt godtagande av *behovsprincipen*. Måhända skall utskottets majoritet anse detta som ett bevis för, att den kommit dit den velat, d. v. s. mitt emellan de båda principerna, obunden av bådadera, och möjligt är, att så också är fallet.

Men jag övergår till Kungl. Maj:ts förslag. I motiveringen till detsamma har klart och tydligt likalönsprincipen accepterats, men på grund av statsfinansiella skäl ha konsekvenserna härav icke kunnat genomföras vid den praktiska tillämpningen annat än för vissa undantagsfall. För att vinna erkännande av principen om lika lön för män och kvinnor har till följd av de ekonomiska konsekvenserna en rättvist avvägd proportion mellan de olika kvinnliga befattningshavarnas löneplacering inbördes måst offras. Den kungl. propositionen ger således som slutresultat: ett teoretiskt erkännande av principen men i stort sett en löneplan, som i själva verket går vid sidan av denna princip.

Nu skall jag villigt erkänna, att såväl Kungl. Maj:t som utskottet i det nuvarande finansiella läget och med den ej oväsentliga kostnadsökning, som det här gäller, har ett starkt skydd mot varje kritik och en nog så påtaglig förklaring över inkonsekvenser i respektive förslag. Såsom av frågans tidigare behandling framgår, ha kostnaderna i detta fall icke förbisetts under ärendets utredning, och jag kan säga, att de underskattas ej heller av de kvinnliga befattningshavarna. Emellertid måste man säga sig, att en reform sådan som genomförandet av behörighetslagen näppeligen kan låta sig tän-

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden. kas utan en del ökade utgifter. Det måste man ju vara beredd på, när man en gång har antagit en sådan lag. För min del är jag villig att medverka till skapandet av en sparsam förvaltning, men jag vill gärna hoppas, att strävandena härvidlag ej hårt måtte gå ut över de kvinnliga tjänstemännen. I detta fall ger den kungl. propositionen mera än utskottets förslag.

(Forts.)

Genom motioner har på enskilda punkter i propositionen omedelbar rättelse sökts, och i ett par fall, i fråga om vissa befattningshavares semester, också vunnits. Andra förändringar i förslaget ha däremot avisats såväl av utskottet som av de reservanter, som slutit upp omkring den kungl. propositionen. I en av de sålunda avvisade motionerna har jag hemställt, icke om en förflyttning i överensstämmelse med likalönsprincipen utan endast om en förflyttning, som skulle innebära en rättvist avvägd placering av vissa kvinnliga tjänstemän inom telegrafverket, av vilka fordras högre skolbildning för inträde vid verket och nära tre gånger längre specialutbildning inom verket än av vissa manliga befattningshavare, som nu blivit placerade en lönegrad över dem. I motion i första kammaren har fröken Hesselgren i ett flertal fall påyrkat snarlika omplaceringar, vilket förslag dock har rönt samma öde. I denna motion har även yrkats ändrad lydelse i vissa delar av avlöningsreglementet. I fråga om §§ 4 och 16 skulle jag gärna velat yrka bifall till motionen. Men då fröken Hesselgren vid behandlingen i första kammaren icke ansåg sig böra framföra något yrkande, skall jag, herr talman, härvid följa hennes exempel, och jag skall göra detta även i fråga om motionen nr II: 150, emedan ett bifallsyrkande även här endast bleve en betydelselös demonstration.

I motiveringen till såväl Kungl. Maj:ts förslag som till den av herr Lindblad m. fl. avgivna reservationen göras en hel del uttalanden, som jag för min del icke kan underskriva, varför jag måste taga avstånd från desamma. Men då jag däremot nu, liksom vid ett tidigare tillfälle inom Stockholms stadsfullmäktige, är beredd att antaga en allmän, för samtliga befattningshavare gemensam löneplan, kan jag i detta fall ansluta mig till reservanterna ifråga och kan göra detta så mycket mera, som jag för min del icke har mig bekant, att någon av de olägenheter, som här sagts skola med all säkerhet åtfölja det nu föreslagna enhetliga lönesystemet, framträtt inom den kommunala förvaltningen.

Herr talman! Jag ber således att få yrka bifall till § 10 i den av herr Lindblad m. fl. till utlåtandet fogade reservationen.

Herr Beskow: Herr talman, mina damer och herrar! Då jag inom finansdepartementet haft anledning att under sommaren och hösten syssla rätt mycket med den fråga, som nu ligger på kammarens bord, har jag ansett lämpligt att nu begära ordet.

Jag hade genast från början, då det gällde att utarbete ett förslag till reglering av lönerna för de kvinnliga befattningshavarna, klart för mig, att det utlåtande, som hade avgivits av 1921 års lönekommitté, icke utan vidare kunde läggas som basis för en proposition. Därför fick inom departementet en tjänsteman i uppdrag att försöka utarbete nya riktlinjer. Man gick därvid från början ut ifrån, att den s. k. behovsprincipen sådan den var utformad i 1921 års kommittés förslag icke skulle komma till användning i propositionen. Inom departementet utarbetades, som framgår av de handlingar, som föreligga i ärendet, två olika alternativ för frågans lösning. Bägge alternativen ha nu gemensamt, att i dem icke tages, som jag redan antytt, hänsyn till 1921 års lönekommittés förslag rörande behovsprincipen. Jag hade nämligen redan från början fått klart för mig, att denna behovsprincip icke bör i större utsträckning än vad hittills är fallet införas i det statliga lönesystemet. Jag skall ej upptaga tiden med att närmare utveckla skälen för detta ståndpunkts-

tagande. I själva verket finnas redan i det särskilda uttalande, som gjorts av reservanterna inom utskottet, åtskilliga skäl anförda mot denna princip infö-
 rande. Och det finnes visserligen andra skäl, som tala i samma riktning. Jag kan ej finna annat än, att alla dessa skäl väga åtskilligt tyngre, än vad som anförts till förmån för behovsprincipen i den form, vari 1921 års lönekommitté framlagt densamma, hur talangfullt dessa motiv för principen än må ha framlagts.

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.
 (Forts.)

Om man således vill bortse från behovsprincipen, återstår att taga ställning till frågan, huruvida de kvinnliga befattningshavarna i alla befattningar böra åtnjuta samma lön som de manliga eller betalas med lägre lön. Vid bedömandet av denna fråga tror jag det vara lämpligt att i detta fall som rättesnöre uppställa den satsen, att en arbetsprodukt av visst värde bör betalas lika mycket, oberoende av vem som åstadkommer densamma. Tillämpandet av denna princip synes mig vara den naturliga konsekvensen av behörighetslagens infö-
 rande. Jag avstår från att ge mig in på frågan, i vad mån denna princip — alltså lika lön för lika arbete — kan vara införd på den privata arbetsmarknaden, och inskränker mig till att uttala den förmodan, att inom det privata livet i själva verket tages större hänsyn till värdet av det kvinnliga arbetet, jämfört med det manliga, än man i allmänhet föreställer sig.

Av de bägge alternativ, som nu utarbetats i finansdepartementet, ger alternativ I lika lön åt män och kvinnor i samma befattning över hela linjen. Alternativ II däremot ansluter sig närmast till 1921 års lönekommittés förslag och ger således i de lägre befattningarna lägre lön till kvinnliga befattningshavare än till manliga. Hur ställer det sig nu med möjligheten att tillämpa principen lika lön för lika arbete i de bägge fallen?

Beträffande de högre befattningarna tillämpas såväl enligt det ena alternativet som enligt det andra liksom även i 1921 års lönekommittés betänkande samma lön för kvinnliga som för manliga tjänstemän. Tillämpar man då principen om lika lön för lika arbete, är det sannolikt, att detta kommer att verka så, att antalet av kvinnor, som komma in på dessa högre tjänster, till vilka de ju få tillgång efter behörighetslagens ikraftträdande, blir relativt obetydligt. Man kan nog icke komma ifrån, att genomsnittskvinnan icke har samma förutsättningar som mannen att kunna tillfredsställa de anspråk, som ur åtskilliga synpunkter måste ställas på innehavarna av dessa högre befattningar, vartill kommer, att i det långa loppet kvinnans arbete genom den genomsnittligt sett något större sjukligheten och eventuellt också genom kortare tjänstetid ställer sig dyrare för staten-arbetsgivaren. Ett samtidigt tillämpande av principerna lika lön i samma befattning och lika lön för lika arbete kommer alltså enligt min uppfattning, som jag redan anför, att medföra, att antalet kvinnor, som genom behörighetslagen få tillträde till högre tjänster, blir relativt litet. Genom behörighetslagen uppkommer dock möjlighet att för dessa tjänster använda sådana kvinnor, som äro särskilt lämpade för dem, och det är vackert så.

Se vi nu till, hur det förhåller sig med de lägre befattningshavarna enligt de olika alternativen, gäller det att skilja på sådana befattningar, som hittills varit förbehållna män, och sådana, där hittills företrädesvis använts kvinnliga tjänstemän.

Om vi då först uppehålla oss vid den första gruppen, gäller för alternativ I, d. v. s. där lika lön tillämpas i samma befattning, i viss mån detsamma, som redan anförts beträffande de högre tjänstemännen. Det är nämligen tydligt, att tillämpningen av principen lika lön för lika arbete kommer att försvåra antagandet av kvinnor i dessa befattningar. Jag kan dock icke tillmäta denna omständighet någon särskilt stor vikt, då jag går ut ifrån, att dessa befattningar, till vilka hittills icke kvinnor haft tillgång, i stor utsträckning icke

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden

(Forts.)

lämpa sig för genomsnittskvinnan. Det har ju framhållits, att staten skulle bli ekonomiskt lidande därigenom, att ifrågavarande befattningar i större utsträckning skulle fyllas av kvinnor, vilkas arbete skulle vara mindre värt än männens. Risker härför synes mig ringa, även om jag tar hänsyn till statens stela befodringsprinciper. Utskottet framhåller exempelvis, att kvinnliga expeditionsvakter och kvinnliga brevbärare skulle komma i en särskilt gynnad ställning jämfört med andra kvinnliga tjänstemän, men, mina damer och herrar, handen på hjärtat, är det någon, som tror, att kvinnor komma att i någon större utsträckning användas på dessa befattningar, d. v. s. som brevbärare och expeditionsvakter? Nej, helt säkert icke. Det blir givetvis endast i undantagsfall, som sådant kommer att inträffa. Vid bedömande av frågan om tillämpande av principen lika lön i lika befattning eller icke tror jag, att man kan gå ut ifrån, att ifrågavarande art av befattningar icke spela någon huvudroll.

I stället är frågan om den avlöning, som bör tillämpas för alla de tjänster, på vilka kvinnliga tjänstemän redan nu användas i större utsträckning, så mycket viktigare. Jag har svårt att tänka mig annat än att dessa tjänster även i fortsättningen skola bli det huvudområde, där den kvinnliga arbetskraften kommer att koncentreras, när det gäller statstjänst.

För så vitt det rör sig om dessa tjänster, alltså dem, där kvinnorna hittills haft sitt huvudområde, kännetecknas alternativ I av att de kvinnliga tjänstemännen ha inplacerats på löneskalan något lägre än som skulle ha varit teoretiskt riktigt, om man jämför det arbete, som i dessa tjänster utföres, med prestationerna i andra befattningar, som förut ha varit avsedda endast för män. På det sättet har man lyckats bibehålla principen om lika lön för män och kvinnor i lika befattningar, ty märk väl — det får icke vara något missförstånd på den punkten — dessa befattningar skola enligt såväl detta alternativ som propositionen också vara tillgängliga för män. Man har kunnat tillfredsställa denna princip med ett samtidigt tillgodoseende av principen om lika lön för lika arbete. Den omständigheten, att befattningarna ha placerats längre ned, motväger det faktum, att kvinnornas arbete genom något större sjuklighet och genom en eventuellt avkortad tjänstetid m. m. i längden ställer sig dyrare för staten. Nedflyttningen är sålunda endast en annan form för det avdrag i kvinnornas löner, som förekom i 1921 års lönekommittés förslag, — detta må ju först som sist erkännas — men man uppnår onekligen genom denna form av avdrag en enklare och redigare löneplan, en sak vars betydelse absolut icke får underskattas. Det är också större sannolikhet för att den stridsfråga, som kvinnornas löner utgjort under långa tider, skall kunna lättare avföras från dagordningen med användande av denna metod än därest i samma befattning lägre löner skulle fastställas för kvinnliga än för manliga befattningshavare.

Jag vill sålunda ingalunda förneka, att jag, medan jag sysslade med denna fråga inom finansdepartementet, hade större sympatier för alternativ I, det förslag på vilket Kungl. Maj:ts proposition bygger, än för alternativ II, fastän jag aldrig kom att taga någon definitiv ståndpunkt till någotdera förslaget.

En icke ringa fördel med Kungl. Maj:ts förslag ser jag däri, att ett genomförande av detsamma kan bidra till att minska den överkvalificerade arbetskraften i statsförvaltningen, vilket ju också framhålls av finansministern i propositionen. För närvarande tjänstgöra exempelvis såväl manliga som kvinnliga tjänstemän som postexpeditörer. De sitta vid samma pulpet och utföra i många fall exakt samma arbete. Jag måste fråga: Vad är det för mening i att betala den manliga tjänstemannen en så mycket högre lön, då arbetet kan utföras billigare av den kvinnliga tjänstemannen? Det synes, såvitt jag kan förstå, vara riktigt, att man betalar den tjänsten ungefär med den lön, som hittills har tillämpats för den kvinnliga tjänstemannen. Om manlig arbetskraft anmä-

ler sig för denna tjänst må den komma till användning mot den lön, som nu i propositionen anges för densamma. Nu kan det ju invändas, att rekryteringen i postverket på detta sätt kan bli försvårad för de högre posterna. Men i den mån man behöver rekrytera de högre befattningarna med män, finns det ju möjligheter att åstadkomma detta dels genom de manliga tjänstemän, som inkomma i postexpeditörsgraden, dels genom att ordna befordringen via andra befattningar, som placeras något högre upp på löneskalan, och som kräva ett något mera kvalificerat arbete, exempelvis den förste postexpeditörsgrad, som ju är förutsedd i propositionen.

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

Utskottsmajoriteten har nu icke ansett sig kunna tillstyrka propositionen oförändrad, tydligen därför att majoriteten icke gillar principen om lika lön i lika befattning. Hela frågan skjutes i viss mån av utskottet undan på framtiden. Lösningens provisoriska karaktär betonas också dels i motiveringen och dels därigenom, att den högsta löneklassen slopas för alla kvinnliga befattningar, även de högre. Något nytt förslag har utskottet icke haft tid att utarbeta, och jag tror också, att man kan lyckönska utskottet till att icke ha försökt sig på den uppgiften. Det är efter vad jag kan förstå sannolikt, att om utskottet hade gått in för metoden med löneavdrag för de kvinnliga befattningshavarna, hade utskottet kommit att möta en liknande kritik över de olika befattningarnas inplacering, som nu har kommit Kungl. Maj:ts proposition till del. Svårigheterna att rättvist inplacera dylika befattningar äro nämligen utomordentligt stora. Jag hade för min del en mycket stark känsla härav, vid de sammanträden, som höllos inom finansdepartementet med representanter för olika verk. Det är sannerligen icke lättare att placera in tjänstemännen efter en kvalitativ metod på det sätt, som lönekommittén gjort, än att placera in dem på det sätt, som har skett i propositionen, således efter den s. k. kvantitativa metoden. Snarare torde det förhålla sig alldeles tvärtom.

Jag har för min del svårt att ansluta mig till det förslag, som utskottet har kommit med, om att man skulle slopa den högsta löneklassen. För det första synes det mig, att man därigenom går något för hårt fram mot de kvinnliga statstjänstemännen, som efter behörighetslagens införande säkerligen väntat sig att få en bättre reglering av lönerna, än vad som har åstadkommit genom den inplacering, som nu har kommit de kvinnliga tjänsterna till del. För det andra anser jag utskottets förslag vara betänkligt i det avseendet, att dess åtgärd att stryka den högsta löneklassen *kan* komma att tolkas som ett steg i riktning mot behovsprincipens inaugurering.

Med mina utgångspunkter måste jag alltså ha en benägenhet att hellre rösta för Kungl. Maj:ts proposition än för utskottets förslag. Säkerligen hade jag också utan vidare kommit till det resultatet, därest Kungl. Maj:ts proposition hade avsett samtliga de tjänstemannaställningar, där det kan bli tal om kvinnliga befattningshavare; men det är tyvärr icke fallet. Bland andra lönefrågor, som stå olösta, ha vi frågan om lönerna för lärare, enkannerligen lärarna vid de statsunderstödda skolorna och speciellt folkskolorna. Man finner ju i det föreliggande förslaget ingen antydan om, hur lönerna för folkskollärarinnorna skola se ut. Det är ju en fråga av synnerligen stor statsfinansiell betydelse. Det kan gälla många miljoner från statskassan mer eller mindre, beroende på hur den frågan kommer att lösas. Jag vågar därför säga, att det är av vikt att tillse, att det beslut, som fattas i dag, icke får hindra en rationell lösning av lärarnas lönefråga. Jag tror, att man börjar inse, att folkskollärarnas löner på grund av redan genomförda löneregleringar m. m. ligga på ett så relativt högt plan, att man icke helt enkelt kan lyfta upp den nuvarande kvinnliga folkskollärarkåren till jämnhöjd i löneavseende med de manliga lärarna. Tvärtom borde det vara en angelägenhet av vikt att tillse, huruvida icke en differentiering av tjänsterna kan åstadkommas på detta område, varigenom överkva-

Ang. kvinnliga befattningshavares arvlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

lificerad arbetskraft så långt det är görligt undvikes. Här föreligger ett områ-
råde, där man bör undersöka, huruvida man icke med användande av den metod,
som finansministern har angivit på sidan 133 i sitt uttalande till statsrådsproto-
kollet, åtminstone relativt taget kan åstadkomma besparingar. Det kan då
ifrågasättas, om icke den prejudicerande verkan, som Kungl. Maj:ts proposi-
tion kan ha på den fråga, jag nu senast berört, kan vara tillräcklig för att
garantera en rationell lösning. Jag kan dock för min del icke känna mig fullt
övertygad om den saken, ty man kan helt säkert komma att stöta på överrask-
ningar, när den slutliga lösningen av dessa problem skall träffas, och jag har
därför varit inne på funderingar, huruvida det icke i nuvarande läge kunde
vara klokt att gå på den rena avslagslinjen. Då emellertid en lösning av frå-
gan om lönerreglering för folkskolorna sannolikt icke blir möjlig på långa tider,
och man svårigen kan tänka sig att endast ordna lönefrågan för enbart de
kvinnliga befattningshavarna vid folkskolorna, har jag kommit till det resulta-
tet, att man knappast av det skäl, jag nu senast har anfört, kan gå på ett
avslag på propositionen. Den fråga, som vi nu behandla, har ju uppskjutits
gång efter annan, och den tränger givetvis till en lösning. Det finns för övrigt
så mycket mindre anledning att här yrka på avslag efter det resultat, som
första kammaren har kommit till.

Det har då endast återstått för mig att välja mellan utskottets förslag och
herr Lindblads reservation. Jag har också försökt träffa detta val med hänsyn
till den fråga, jag nu senast har berört, alltså speciellt frågan om folkskollära-
rinnornas löneställning, och jag har då kommit till det resultatet, efter att ingå-
ende ha tänkt igenom saken, att utskottets förslag även ur den synpunkten icke
bjuder några större garantier eller ger någon bättre lösning än Kungl. Maj:ts
resp. herr Lindblads m. fl. reservation. Då jag dessutom har den uppfattningen,
att Kungl. Maj:ts proposition representerar enklare och klarare linjer, och då ut-
skottets förslag på ett par punkter är för mig långt ifrån tillfredsställande,
har jag slutligen, om ock med tvekan, kommit till det resultatet, att jag bör rösta
för den linje, som ligger närmast Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Danielsson: Herr talman! Då man försöker sätta sig in i den före-
liggande frågan, blir man snart på det klara med att det icke är att undra
på att debatten om ett så pass invecklat spörsmål tagit så stora dimensioner.
Även om de båda yrkandena i utskottets betänkande ekonomiskt icke spela
större roll än ett par hundratusen kronor, röra vi oss icke länge på detta område,
förrän det blir debatt om olika principer, likalönsprincipen, behovsprincipen
och annat. Då av helt naturliga skäl meningarna i fråga om dessa principer
divergera mer eller mindre från varandra, är det alldeles klart, att det skall
uppträda många friktionspunkter.

Det är ju behörighetslagen, som riksdagen antog för ett par år sedan, som
är orsaken till att vi i dag ha denna debatt. Tack vare denna lag skulle ju
en hel del kvinnor bli i tillfälle att få platser i statens tjänst, som förut voro
förbehållna männen. Jag vill också genast betona, att det just varit tanken
på behörighetslagens ikraftträdande, som varit orsaken till att utskottsmajori-
teten med uteslutande av Kungl. Maj:ts motivering för sitt förslag ändå tagit
en hel del av punkterna i regeringsförslaget. Den föreliggande frågans sam-
manhang med behörighetslagen betonas också inledningsvis i utskottets be-
tänkande.

Utskottet gör därefter en erinran, som kanhända ännu en gång bör strykas un-
der, nämligen om de svenska statstjänarnas starka ställning i vårt land. En före-
gående talare var för en stund sedan inne på samma sak, och jag begagnar
endast tillfället att understryka hans ord. Det har till och med ansetts av
dem, som äro hemma i denna sak, att denna deras ställning är den starkaste i

hela världen, och det gäller måhända att ha detta i minne, när man granskar de principer, som vidröras både i utskottets betänkande och i reservationerna.

Det har ju stått mycken strid om såväl behovsprincipen som likalönsprincipen. Jag vill inledningsvis betona — det kan icke betonas för ofta — vad utskottet flera gånger har sagt, nämligen att utskottets förslag lämnar vägen öppen och fri för en obunden prövning i framtiden av båda dessa principer. Jag skall naturligtvis icke vid denna sena timme gå något nämnvärt in på dem, och det kommer ju många talare, som bättre röra sig med dessa saker än jag. Redan 1921 års lönekommitté kom emellertid beträffande likalönsprincipen till det resultatet, att om man skall tillämpa den direkt, kommer de kvinnliga statstjänstemännens arbete att bli dyrare än männens för staten, beroende på orsaker, som redan flera gånger framhållits i debatten, såsom kvinnornas större sjuklighet och deras större livslängd. Med stöd av erfarenheterna på många områden, speciellt på den allmänna arbetsmarknaden, har man också trots sig finna, att deras arbetsprestationer skulle vara mindre.

Jag vill i detta sammanhang passa på att säga en sak. Det kan kanske behövas, att döma av vissa antydningar, som framkommit i debatten — det kommer kanske flera i kväll — och icke minst har det förekommit i tidningspressen. Då utskottsmajoriteten har sagt, att vad 1921 års lönekommitté har uttalat, tycks stå sig, innebär icke detta, att vi på något sätt klassificera kvinnorna såsom mindervärdiga samhällsmedborgare. Det finns säkerligen icke hos någon av dem, som skrivit under utskottets betänkande, någon tanke på att så skulle vara fallet. Kvinnorna ha delvis andra arbetsområden och andra livsuppgifter än männen. Om statistiken visar, att de under vissa förhållanden i vissa statstjänster icke utföra samma arbete som männen, beror det därpå, att de äro mera lämpade för andra områden, där de måhända kunna utföra ett mera värdefullt arbete än männen. Åtminstone är detta mångfaldiga gånger fallet. Jag vill ha fastslaget, att då utskottsmajoriteten åtminstone för närvarande delvis går emot likalönsprincipen, har den icke på något sätt därmed velat klassificera kvinnorna och deras arbete såsom något mindervärdigt. Utskottet har endast påpekat några fakta, som man knappast torde kunna komma ifrån.

Vi ha ju alla sett, att departementschefen gått in för likalönsprincipen. Han har teoretiskt anslutit sig till denna princip, men när det gällt att utforma den i praktiken, har han delvis av statsfinansiella skäl valt den vägen, att de nuvarande kvinnliga befattningshavarna — jag tror att det är cirka 5,000 ordinarie och 2,000 extra ordinarie, jag reserverar mig för fel i siffrorna — få samma löneställning, som de förut ha haft. Han motiverar detta, som vi också alla torde ha läst, med att det hittills icke visat sig några rekryteringssvårigheter, och att deras löner äro ganska goda i jämförelse med lönerna i den allmänna marknaden. Han säger också senare, att det icke finns någon anledning att flytta upp dem i lönehänseende. De få stå kvar, där de äro, för framtiden. De kvinnliga befattningshavare däremot, som genom behörighetslagen komma in på nya områden — det blir säkerligen ett ganska litet antal åtminstone under de närmaste åren — få samma lön som männen.

Det har från flera håll uttalats förundran över att utskottet icke följt regeringens förslag utan valt att skära bort den högsta löneklassen i varje grad för kvinnorna. Man tycker, att detta är ett ganska märkvärdigt tillvägagångssätt, och man frågar, vad det skall betyda. Jag vill då först påpeka, att denna sänkning av de kvinnliga lönerna, i jämförelse med männens, icke inträder på flera år för nytillträdande kvinnliga befattningshavare. Jag tror, att det dröjer nio år, innan kvinnorna få kännas vid denna lägre lön. Utskottet har med detta tillvägagångssätt velat hålla vägarna öppna för en eventuell framtida reglering av kvinnornas löner. Om man nu låtit dem få precis samma

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

Ang. kvinn-
liga befatt-
ningshavares
arvlönings- och
pensions-
förhållanden.

(Forts.)

löneställning som männen, och om man senare kommit underfund med att detta icke vore riktigt bra utan att man av den ena eller andra orsaken måste ha någon skillnad, skulle man icke gärna kunna sätta ned kvinnornas löner igen, utan man måste i stället flytta upp männens löner ett stycke högre. Det var med tanke på dessa eventuella konsekvenser, som utskottet icke velat taga Kungl. Maj:ts förslag obeskuret.

Det är ju, som redan flera gånger har påpekats, icke så stor skillnad mellan regeringens och utskottets förslag, men det är dock, utom den skillnad, som jag nu här har påpekat, en rätt betydande skillnad i motiveringen. Utskottet har för sin del strukit en hel del av vad som stod i den kungl. propositionen. Herr Olsson i Kullenbergstorp stod här och läste innantill och kunde icke begripa, varför inte utskottet kommit till ett rent avslagsyrkande, när det hade strukit så pass mycket av motiveringen, vilket måste innebära en ganska skarp kritik av finansministerns uttalanden i den kungl. propositionen. Han läste upp ett stycke ur utskottets betänkande, men underlät försiktigtvis att läsa hela stycket till slut, där utskottet motiverar sitt handlingssätt med att utskottet ville få fram ett avgörande med hänsyn till önskvärdheten av behörighetslagens ikraftträdande. Denna lag har ju vilat ett par år, och man kunde inte nu i hastigheten komma med något annat utan att gå på 1921 års lönekommittés förslag, vilket å andra sidan stötte på vissa formella svårigheter. Utskottet betonar strax efter den passus, som här citerats, att dess förslag innebär en provisorisk lösning, en lösning för tillfället, som icke är prejudicerande för framtida löne regleringar.

Jag tror det var fröken Wellin som sade, att utskottet blivit ställt mellan två eldar. Hon nämnde, att den reservation, som yrkar rent avslag, gör detta därför att utskottet i någon mån gått in för likalönsprincipen, under det att den större reservationen har fogat ett bihang till sitt betänkande, som utgör en polemik mot behovsprincipen. Jag tror, att den som någorlunda noga genomläser utskottets motivering icke skall kunna komma till något annat resultat än att vi ha händerna fria för framtiden. Det kan ju tyckas, som om utskottsmajoriteten hyste en viss benägenhet för behovsprincipen, och det tar ju icke heller avstånd från denna princip. Det är ju som sagt bra att ha alla vägar öppna, och denna behovsprincip kunna vi ändå under nuvarande förhållanden knappast helt och hållet komma ifrån. Man säger på de håll, där man annars är motståndare till behovsprincipen, att den likväl motiveras av nuvarande statsfinansiella förhållanden. Jag undrar dock, om dessa statsfinansiella förhållanden inom överskådlig framtid bli sådana, att vi absolut kunna bortse från behovsprincipen. Jag tror det knappast. Jag vågar icke vara så optimistisk.

Skall man helt bortse från denna princip — jag säger icke, att den skall vara det allena grundläggande för vårt lönesystem — måste man i varje fall ställa den frågan till sig, om vi skola ha så pass höga löner, att de lämna, som termen lyder, en anständig bärgning åt alla statens befattningshavare. Ja, då få vi säkerligen sätta gränsen ganska högt. Skola vi dels höja och dels sänka lönerna för olika befattningshavare till en medellinje, som ger till resultat ungefär nuvarande totala lönebelopp, ja, då blir det nog många, som få det rätt så svårt ställt, därför att deras löner sänkas.

Utskottet vill som jag nämnde stå helt och hållet obundet för framtiden, och detta anser jag vara av alldeles oerhörd betydelse, då vi komma in på så stora och vittomfattande löne regleringsprinciper som dem, vi i dag debattera, och sannolikt ännu länge komma att hålla på med. Vi vilja ha händerna fria, och det anser jag vara den största förtjänsten med utskottets förslag. Att vi spara några hundratusen kronor gentemot regeringens förslag kan ju också vara något av reflektera på, men jag anser i likhet med den föregående talaren,

att detta icke är den avgörande punkten. Den avgörande punkten är, att vi icke binda oss för några konsekvenser i framtiden, konsekvenser, som vi för vår del kanske icke gilla men som vi kunna bli tvungna att taga som en följd av ett beslut med motiveringar och uttalanden, som det icke blir så lätt att komma ifrån.

Det har flera gånger frågats, varför vi icke vilja uppskjuta det hela. Jag har redan nämnt, att det varit hänsyn till behörighetslagens ikraftträdande. Då vi här ha kommit till ett resultat, som för den närmaste framtiden ger oss litet andrum att undersöka frågan i hela dess vidd, tycker jag, att ej heller de, som vilja gå på avslagslinjen, egentligen behöva hysa några betänkligheter för att i kväll taga utskottets förslag. Den ekonomiska situationen blir som sagt troligen för rätt lång tid framåt nog så allvarlig, att vi icke kunna ta så alldeles lätt på dessa frågor. Jag tror, att den stora massan av vårt lands invånare tycka, att vi gått alldeles för långt för att möta statstjänarnas anspråk. Det är icke tu tal om den saken. Man kan vara fullkomligt viss om att en stor majoritet av vårt lands befolkning säger, att riksdagen har gått med på alldeles för höga löner åt tjänstemännen. Ha emellertid statstjänstemännen i vårt land, som det från flera håll har sagts, en starkare ställning än i något annat land, kunna vi å andra sidan säga, att Sveriges statstjänarkår står också högst i hela världen. Många vakna iakttagare vittna om detta.

Vad striden om likalönsprincipen beträffar, skall jag blott säga ett par ord. Man försöker att i detta lägga in ett kvinnointresse, men jag ställer mig verkligen litet frågande till om likalönsprincipen verkligen är ett kvinnointresse, om man tänker sig litet djupare in i saken. Ja, det är kanske ett intresse för vissa grupper av kvinnliga statstjänare, men jag tillåter mig i all enkelhet tvivla på att det är ett intresse för svenska kvinnor i allmänhet, att kvinnan utan hänsyn till många andra inverkan faktorer skall i alla avseenden ha lika lön med mannen. Kanhända är det icke så. Jag tror, att det är många kvinnor utom de statsanställdas led, som hysa en helt annan uppfattning, som hysa den övertygelsen, att om vi skola genomföra likalönsprincipen i dess yttersta konsekvenser, måste detta av statsekonomiska skäl innebära en sänkning av lönerna för de manliga familjeförsörjarna.

Jag skall icke längre fortsätta vid denna sena timme, utan jag skall endast med dessa få ord, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan i den föreliggande punkten.

Herr Osberg: Herr talman! Jag skall icke vid denna sena timme bli så mångordig för att komma fram till vad jag vill säga. Jag skall be att med få ord få deklarerat min ståndpunkt, jag ställer mig fullt på principen om lika lön för lika arbete, det må sedan vara män eller kvinnor.

Varför jag begärde ordet, herr talman, var emellertid för att stryka under vad jag redan tillförne har framhållit, nämligen att hela det nuvarande lönesystemet är fullkomligt ohållbart. Jag vill beteckna det som ett fullständigt huvudlöst foster, och det visar sig också vid varje resonemang om löner, att ju mer man resonerar, desto mer och mer går det isär. Det har förklarats från statsrådsbanken, att systemet är mycket invecklat. Före detta finansministern har framhållit detsamma, liksom för övrigt så gott som alla talare, som ha uppträtt. Jag var på förmiddagen inne i första kammaren, och där hördes samma toner, att det hela var nära nog obegripligt. Jag talade vid en av statsutskottets främsta ledamöter, och han sade, att det icke fanns någon i riksdagen, som begrep det, med undantag möjligen för herr C. G. Ekman, men han var icke fullt på det klara med, om han begrep det, han heller. Då är det icke mycket lönt att resonera om saken.

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.

(Forts.)

Jag skall tillåta mig, herr talman, att läsa upp några siffror, som illustrera hur galet vi fått det med vårt nuvarande lönesystem. Avdelning A för tjänstemän i chefs eller därmed jämförlig ställning omfattar 4 löneklasser med 7 ortsgrupper i varje löneklass, således sammanlagt 28 löneenheter. Avdelning B för andra tjänstemän omfattar 30 lönegrader. 19 av dessa ha 5 löneklasser med 7 ortsgrupper i varje löneklass eller sammanlagt 665 löneenheter. Ytterligare finnas 11 lönegrader med 4 löneklasser och 7 ortsgrupper i varje löneklass. Det blir tillsammans 308 löneenheter. Sammanlagt kommer man sålunda upp till 1,001 löneenheter. Man kommer verkligen att tänka på den gamla vackra sagan om tusen och en natt, och man skulle sannerligen kunna likna detta system vid en saga, om det icke vore en verklighet.

Jag skulle vara glad, om hela frågan föll i dag, och om den nu sittande regeringen ville bemöda sig om att till nästa riksdag få fram en utredning, som lade upp hela lönefrågan. Det borde väl i all rimlighets namn kunna gå för sig att få fatt i män och kvinnor i olika ställning ute i bygderna, som känna till hur livet fungerar och vilka resurser vi ha till vårt förfogande och hur vi böra ställa det hela. Regeringen bör ge denna kommitté i uppdrag att ha utredningen klar på sex månader och bör regeringen på grundval härav utarbeta en löneskala. Jag skall gärna gå med på att det får bli lika många lönegrader som nu, men därmed skall det vara punkt och slut. Sedan får man inordna de statsanställda i dessa grupper allteftersom det kan befinnas lämpligt. Jag tror icke för min del, att det skall möta så stora svårigheter att så att säga fylla dessa grader med de statsanställda. Statstjänarna ha, som här har antytts i dag, en så pass säker ställning, att jag tror, att de skola dra sig för att göra opposition mot ett sådant förfaringsätt.

Vi ha nu i alla fall kört in med vårt lönesystem så långt in i vildmarken, att vi böra vända snarast möjligt, om vi skola kunna tänka på att finna vägen tillbaka. Jag skall ännu en gång be regeringen att ha vänligheten att taga detta spörsmål under beaktande och försöka få fram en lätt överskådlig löneskala, så att varje riksdagsman lätt och ledigt kan sätta sig in i densamma och veta, vad den och den statsanställda har i lön o. s. v.

Det är ju för övrigt icke nog med att vi ha alla dessa 1,001 löneenheter, utan sedan kommer ju också till dyrtidstillägg, som skall beräknas efter lika många grunder som vi ha lönefaktorer, och dessutom ha vi extra lönetillägg och personliga dyrtidstillägg och allt detta. Det vill ju till en hel vetenskap att tyda allt detta, och man måste väl kunna få bättre användning för arbetskraft än att i det oändliga syssla med de statsanställdas löner. Det är ingen fördel för statsanställda, och i all synnerhet är det ingen fördel för folket att betala de summor, som gå åt till detta onödiga arbete. Låt folket sysselsättas i produktivt arbete i största möjliga grad, och låt oss icke ha flera statsanställda än som behövs. Dem skola vi i stället avlöna ordentligt och försöka få så duktigt folk som möjligt. Om det är män eller kvinnor har mindre betydelse. Kunna kvinnorna utföra ett visst arbete, så låt dem få den anställningen, och äro de mindre lämpliga för en annan anställning, så låt oss anställa män. Det är det rätta sättet att komma ifrån detta trassliga spörsmål, som vi ideligen få ta upp till behandling och sätta till så mycket arbete för.

Herr talman! Jag är sålunda böjd för att gå med dem som vilja avslå det föreliggande förslaget i avbidan på att få ett nytt och förståndigt förslag till nästa riksdag och då böra alla kategorier som kunna anses vara statsanställda tagas med och placeras i den lönegrad, som är försvarbar från olika synpunkter.

Herr Löfgren i Stockholm: Herr talman! I denna sena timme skall jag inte säga många ord, men jag vill dock i korthet ange min ståndpunkt i den

synnerligen invecklade fråga, som vi i kväll så länge ha diskuterat. Till en början är det ett nöje att konstatera, att frågan inte tycks vara någon partifråga. När man finner samma ståndpunkt försvaras från så olika håll som från herr finansministerns och herr Beskows, och när man på uppskovslinjen finner män, representerande en så skild åskådning som herr Olsson i Kullenbergstorp och min ärade vän herr Osberg, kan man inte säga, att partisynpunkterna anses avgörande. Ja, jag skulle till och med vilja säga, att frågan knappast för dagen heller är en kvinnosaksfråga, annat än uti *ett* avseende, det nämligen, att det utan tvivel för kvinnorna är av väsentligt intresse att riksdagen nu kommer till ett positivt avgörande, varigenom den s. k. behörighetslagen kan träda i kraft. I den punkten är det en kvinnosaksfråga, men i övrigt kan det kanske vara tveklaktigt, huruvida ur rent praktiska synpunkter den ena eller den andra av de nu möjliga lösningarna för kvinnorna är den lämpligaste.

Vi ha hört, att det är två olika uppfattningar som strida emot varandra, och som ha framställts såsom rent motsatta åskådningar ledande till motsatta resultat i lönehänseende. Den ena är den s. k. likalönsprincipen, förfäktad av regeringen och försvarad av utskottets reservanter, och den andra är behovsprincipen, framställd och försvarad i utskottsmajoritetens betänkande. Men frågar man sig, huruvida det har lyckats att ge uttryck för dessa skilda principer i å ena sidan propositionen och å andra sidan utskottets förslag, frågar man sig, huruvida de skilda principernas anhängare kunna känna sig fullt nöjda med det sätt, varpå de tillgodosetts, så tror jag att man måste svara nej. Herr finansministern har med alltför lätt hand förbigått utskottets kritik av propositionens sätt att utföra likalönsprincipen, särskilt därutinnan, att de tjänster som numera vanligen eller ensamt innehas av kvinnor, och för vilka kvinnor visat sig vara särskilt lämpade, ha satts tillbaka i lönehänseende gentemot de nya platser, som nu skulle bli öppna för kvinnor. På det sättet ha våra i verkligheten statsanställda kvinnor kommit att tillbakasättas för de nya, måhända i stor utsträckning fingerade damer, som väntas fylla de nya platserna. Det kanske inte har så stor praktisk betydelse som man har velat göra gällande. Det kanske har varit ur statsfinansiella skäl nödvändigt. Herr Beskow har bland andra försvarat anordningen. Men nog får man säga, att ur »likalönsprincipenhäende» — tillgiv det alltför långa ordet — verkar anordningen mindre tillfredsställande. Den enda glädje, som våra nuvarande kvinnor i statsanställning sålunda få av likalönsprincipens tillämpning, är, att dessa i tjänsten äldre damer få nöjet att konkurrera med unga män, som inte förut släppts in på arenan.

Om man sålunda kan ha vissa anmärkningar mot utförandet av den princip, som uppges ha legat till grund för regeringens proposition, äro anmärkningarna inte mindre när det gäller det sätt, varpå utskottet har utfört eller rättare sagt på en enda punkt sökt tillryxa den princip, som utgör dess grunduppfattning: den s. k. behovsprincipen. Behovsprincipen, sådan den utvecklats av dess förfäktare, har särskilt gått ut på, att den som har speciell försörjningsplikt skall ha ett särskilt lönetillägg. Och det är i och för sig förträffligt. Men se vi till någonting sådant i utskottets förslag? Nej, ingalunda. Man har i den s. k. lönekommittén — jag vill minnas att den hette så — där herr C. G. Ekman på sin tid satt som ordförande, påyrkat, att de två sista ålderstilläggen skola dras in för även gifta män, som inte ha några barn. Finner man någonting av detta i utskottets förslag? Nej, ingalunda. Vad som finns är däremot ett indragande av det sista ålderstillägget inom alla lönegrader för kvinnorna, *ensamt* för kvinnorna, utan att de ogifta eller barnlösa männens ställning på något sätt vidrörts i utskottsförslaget. Detta måste anses vara ett missförhållande, som särskilt gör sig starkt gällande beträffande de högre tjänster, där det är fråga om förtjänst och skicklighet som främsta befordringsgrund. Att här plötsligt dra in det sista ålderstillägget därför att det är en dam, som sitter på platsen,

Ang. kvinnliga befattningshavare avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

Ang. kvinn-
liga befat-
ningshavares
avlönings- och
pensions-
förhållanden.
(Forts.)

förefaller inte så litet omotiverat, och statsfinansiellt har åtgärden heller knappast någonting att betyda.

Ja, men hur kan det då komma sig, att man tillstyrker vare sig det ena eller det andra av dessa förslag, vare sig regeringens eller utskottets? Jo, det är just för att behörighetslagen skall kunna komma i gång. Och man kan med gott samvete bestämma sig för det ena eller det andra, därför att båda två, både regeringens förslag och utskottets, uppge sig vara provisoriska.

När det gäller att få en definitiv lönereglering till stånd, vill jag för min del inte utan vidare ställa behovsprincipen och likalönsprincipen i oförsonlig motsättning till varandra. Man kan mycket väl tänka sig en *samtillämpning* av båda principerna, där likalönsprincipen dock bör utgöra huvudlinjen. Med lika lön menar jag då lika lön för lika mycket och lika gott arbete. Skulle det verkligen visa sig, att kvinnorna göra sämre eller mindre arbete, är inte längre likalönsprincipen tillämplig. Även om vi sålunda lägga likalönsprincipen till grund, kan den, som sagt, många gånger behöva modifieras av behovsprincipen, av statsfinansiella hänsyn i somliga fall, av humanitära i andra. Och vi, som ha den åsikten att dessa båda principer inte nödvändigtvis behöva utesluta varandra utan kunna jämkas ihop och bära användas bägge två, vi stryka starkt under, att intetdera av de konkurrerande förslagen, regeringens eller utskottets, ens försökt sig på att lösa denna uppgift. Intetdera kan därför gälla annat än som ett provisorium. För en definitiv lönereglering är det nödvändigt att få till stånd en allsidig, objektiv och fördomsfri utredning både rörande likalönsprincipen och behovsprincipen, deras inbördes förhållande till varandra och deras jämsides tillämpning.

Om vi ha den åsikten, fråga vi oss: Vilken av dessa båda föreliggande lösningar prejudicerar minst en definitiv lösning? Jag skall för min del gå på det förslag, som är *minst* prejudicerande för vad som jag i alla fall tänker mig böra bliva tendensen i ett definitivt lönesystem. Och jag har då kommit till resultatet, att regeringens förslag, d. v. s. reservanternas, faktiskt mindre prejudicerar en framtida definitiv lösning än utskottsförslaget gör. Först och främst ligger regeringsförslaget helt inom det nuvarande lönesystemets ram och på dess grund. Vidare har i regeringsförslaget uttryckligen sagts ifrån, och finansministern underströk det i sitt anförande i dag ytterligare, att behovsprincipen borde utredas och skulle utredas när det gällde en definitiv lösning av frågan, som lämpligen borde komma, när de så kallade dyrtidstilläggen flyttades in i de ordinarie lönerna. Och slutligen är det ju ändå så, att likalönsprincipen — låt vara att den kan bli underkastad jämkningar för kvinnor och män vid en generell tillämpning och speciellt för modifikationer i enlighet med behovsprincipen — att likalönsprincipens tendens såsom utgångspunkt för ordnandet av kvinnornas lönefråga dock bäst står i överensstämmelse med behörighetslagens anda, med hela den *likställighetsprincip*, som vi ha erkänt, när vi antago behörighetslagen.

På dessa grunder ber jag, herr talman, att för min del få tillstyrka bifall till reservationen, därvid jag dock gör det uttryckliga förbehåll, att jag ingalunda gillar allt i reservanternas motivering, utan tvärtom tar avstånd från vad de på ett eller annat ställe säga om svårigheten, eller kanske rent av omöjligheten att få till stånd en vidsträcktare tillämpning av behovsprincipen. Denna del av motiveringen kan jag för min del inte underskriva, men jag ber att i fråga om klämman få yrka bifall till reservanternas yrkanden.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Herr Osberg har förklarat sig anse, att vi böra vänta till dess att vi kunna få fram ett förståndigt förslag. Ja, då få vi nog lära oss att vänta ganska länge, misstänker jag, i synnerhet om man räknar så pass lättvindigt som herr Osberg tydligen gjort. Ty så förskräckligt många löneklasser är det dock inte, inte ens i det förslag som

Kungl. Maj:t har lagt fram, att det kan bli fråga om någon jämförelse med den där sagan som herr Osberg alluderade på.

Jag skulle inte ha begärt ordet alls i detta sammanhang och i denna fråga om det inte varit så, att jag på ett förberedande stadium tvingats att i någon mån åtminstone försöka få en uppfattning om vad som menas med behovsprincipen enligt 1921 års lönekommittés betänkande. Där står det på sidan 166, i en paragraf 15, på följande sätt: »Tjänsteman, som helt eller till avsevärd del underhåller eget barn av äktenskaplig börd, äger uppbära familjetillägg med följande belopp» — jag skall inte trötta kammarens ledamöter med att läsa upp det hela, jag skall bara läsa upp en enda kolumn: »Befattningshavare i lönegrad 1—3 för ett barn 240 kronor, i lönegrad 4—6, 300 kronor, i lönegrad 7—10, 360 kronor, i lönegrad 11—14, 420 kronor och i lönegrad 15—20, 480 kronor.» Man finner alltså, att enligt den Ekmanska utformningen av behovsprincipen blir behovet av tillägg per barn större ju högre lön man har. Undra sedan på om man bland de klasser, som jag väl företrädesvis får anses representera, de lägre statstjänarna inte kunna känna någon förtjusning över ett sålunda utformat förslag. Men inte nog med detta. Sedan står det i ett senare moment, det fjärde i samma paragraf, på följande sätt: »Familjetillägg utgår från och med månaden näst efter den under vilken barnet föddes eller genom föräldrarnas äktenskap legitimerades, till och med den månad under vilken förutsättningarna för familjetilläggets åtnjutande bortfalla; dock i varje fall ej längre än till och med den månad under vilken barnet fyller: för befattningshavare tillhörande löneklass — och så kommer samma fenomen på nytt — 1—4 lönegraden 16 år, 5—7, 17 år, 8—11, 18 år, 12—16, 19 år, 17—20, 20 år. Vi hörde nyss att de som voro i 15—20 lönegraden behövde 200 kronor per barn mera om året därför att de hade högre lön. Nu se vi av detta moment, att de skola ha detta högre tillägg fyra år längre tid än i de lägsta lönegraderna. Ja, detta kan kallas för ett försök att lösa frågan om behovsprincipens tillämpning, men här har tydligen inte förelegat något annat behov än att konsumera de lönebelopp som man skurit av där uppe på löneskalan, och att få en estetiskt tilltalande skala. Huruvida det sedan, vid den praktiska tillämpningen ute i livet, kan få det ringaste sken av att försöka tillgodose det verkliga behovet, det lämnar åtminstone jag för min del därhän. Det är en sak som har påpekats av åtskilliga av de ämbetsverk och myndigheter, som ha yttrat sig, och jag kan försäkra herrarna att jag är övertygad om, att skola vi få någon tillämpning av behovsprincipen, som är av förnuftig art och som kan förstås av de grupper det gäller, då måste man rikta sig in på helt andra vägar och efter helt andra metoder än vad 1921 års lönekommittés majoritet har gjort. Det har också framhållits ifrån kvinnohåll, att om man skall gå in för den principen måste det ske exempelvis i form av lättnader i beskattningen och även på andra vägar; det skulle föra för långt att här räkna upp alla de antydningar som setts i det avseendet. Men så mycket kunna vi vara överens om, att så enhällig som opinionen har varit och fortfarande är bland tjänstemannakategorierna emot 1921 års lönekommittés försök att lösa spörsmålet om behovsprincipens tillämpning på tjänstemännens löner, så är det inte möjligt att försöka få den igenom. Om det är möjligt, det vill jag ha sagt i detta sammanhang, att reglera lönerna för en del kanslipersonal och en del personal vid länsstyrelserna o. s. v., så var så god, mina damer och herrar. Men kom inte och försök en lösning efter de linjerna ute bland de stora affärsverkens personal, som också representerar åtskilliga tusental, och som ha rätt, jag ber att få stryka under det, rätt att få ett avgörande ord med i laget när det gäller frågor som denna. Detta var bara några ord om den saken.

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.

(Forts.)

Dessutom skall jag be att få säga ett par ord också om vad statsutskotts-

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden

(Forts.)

majoriteten säger på sidan 33 i det nu förevarande utlåtandet beträffande pensionsåldern. Det kanske vore bäst att läsa upp det hela, men herrarna och damerna ha ju utlåtandet och kunna läsa det själva. Det är andra stycket nerifrån jag syftar på. Jag nödgas dock läsa en liten bit: »Då emellertid, såsom departementschefen erinrat, så gott som ingen erfarenhet föreligger om kvinnliga tjänstemäns arbetsförmåga i de åldrar, varom här är fråga, synes enligt utskottets mening försiktigheten bjuda att, intill dess sådan erfarenhet vunnits, stanna vid den av år 1921 års lönekommitté föreslagna pensionsåldern eller 64 år. Skulle erfarenheten framdeles visa, att en ytterligare höjning av pensionsåldern kan utan olägenhet ske, är en dylik höjning lätt att genomföra, varemot, i händelse erfarenheten skulle visa ett motsatt förhållande, en sänkning av en för hög pensionsålder måste medföra större svårigheter.» Huru kan det hänga ihop med den saken? Jag har annars trots att löneexperterna, när de gått att avfatta lönereglementen, ha försökt att bibehålla den principen, att när en tjänsteman gått in på en lönestat med bestämd lönesiffra och med bestämd avgångsålder för erhållande av pension, har man också från statens sida varit bunden av detta. I detta avseende säger nu statsutskottet med herr Ekman i spetsen, att det är en lätt sak att göra en ändring. Varifrån har man fått denna nya erfarenhet? Inte har det låtit så från löneexperternas sida tidigare, som det skulle vara lätt att höja pensionsåldern. Då jag har haft äran att vara med i 1921 års pensionskommitté, som haft i uppdrag att utarbeta förslag till ny civil pensionslag, och som givetvis inte har kunnat undgå att taga upp frågan om de kvinnliga tjänstemännens pensionsålder, skall jag be att få nämna att det där rått absolut enighet om att man borde gå in för samma pensionsålder för män som för kvinnor, inte minst därför att vi också ha ansett att det ligger någonting bärande i det krav, som framförts från kvinnohåll om lika lön för lika arbete. När, ha vi resonerat, man verkligen gått in för den principen, så följer därutav med obönhörlig konsekvens, att också skyldigheterna skola vara precis lika stora. När vi ha kommit in på frågan att forma ut detta ha vi ju, som man är skyldig att göra, tänkt på att det kan behöva finnas vissa undantagsregler, som skola tillämpas såväl beträffande män som beträffande kvinnor, och i det lagförslag, som kommittén utarbetade, i dess paragraf 19, har man gått in för vissa särskilda bestämmelser, där det medges vederbörande verk att fatta avgörande. Exempelvis vill jag citera 19 § mom. 2 punkten c), där det stadgas skyldighet för tjänsteman att avgå, »då han befinnes vara till följd av sjukdom, vanförhet eller lyte i andra fall än under b) sägs eller till följd av nedsatt arbetsförmåga ur stånd för framtiden att behörigen sköta sin tjänst samt han av vederbörande myndighet prövas icke lämpligen kunna tjänstgöra i annan befattnings vid verket». Och i mom. 3 heter det: »Befinnes tjänsteman, som i 2 mom. avses, urståndsatt att på tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänsteåligganden och är ej sådant fall för handen, varom i 2 mom. b) eller c) sägs, må tjänstemannen, därest han uppnått en levnadsålder, som med högst fem år understiger den för hans tjänst bestämda pensionsåldern, kunna av Konungen, på därom av vederbörande myndighet gjord framställning, förklaras skyldig att avgå från tjänsten.»

Ja, här höra kammarens ledamöter, att pensionskommittén har tänkt sig en helt annan väg. Vi skulle hava en lika hög åldersgräns för alla, men vi skulle tillika hava möjlighet att skicka i väg dem, som icke kunde tillfredsställande fullgöra sina åligganden.

Jag nödgas säga ett par ord till, herr talman, fastän det är sent eller kanske rättare tidigt på morgonen. När man här kommer och åberopar i förstuckna ordalag — jag kan icke välja något annat uttryck, ty det finnes där bakom i alla fall — att man vill hava, såsom man uttrycker sig, fria händer vid prov-

ningen av både likalönsprincipen och behovsprincipen o. d., så har man dock i fråga om pensionsåldern gått direkt och pekat på 1921 års lönekommitté och sagt, att i detta avseende åtminstone skola vi hava den ålder, som denna kommitté föreslagit. Man har gjort ett avsteg från den princip, som man sagt sig hylla här på åtskilliga håll i dag, nämligen att vi skulle vara obundna och ha fullständigt fria händer, när man just här kommit och sagt: »Det behöves inga fria händer.» Här är meningen, att riksdagen i dag, innan Kungl. Maj:t hunnit lägga fram sitt förslag till ny civil tjänstepensionslag, skall fatta ståndpunkt i den nu föreliggande frågan. Vad kallas ett sådant förfaringssätt under vanliga förhållanden. Jo, det innefattas i det bekanta ordet »föregripa». Om utskottet hade haft för avsikt att icke på något sätt binda riksdagen vid den fortsatta behandlingen av dessa frågor, hade det icke behövt uttrycka sig som utskottet gjort på sid. 33 i sitt utlåtande.

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

Sedan måste jag framhålla en annan sak, som har påpekats av de kvinnliga ledamöterna i 1921 års lönekommitté, nämligen att när man säger, att kvinnorna äro sjuka betydligt längre tid per år än männen, så har kommittén genom sina egna utredningar konstaterat, att denna större sjuklighet bland kvinnorna försvinner, just då dessa nått mellan 50 och 60 års ålder. Alltså, om jag drar konsekvenserna av vad kommittén föreslagit beträffande pensionsåldern, kommer jag fram till det resultatet, att eftersom kvinnorna äro sjukligare ungefär vid 50 årsåldern — jag skall icke gå in på vad som kan vara anledningen därtill — så skola vi pensionera dem tidigare d. v. s. just vid 64 års ålder, ehuru all statistik visar, att då är den värsta sjuklighetsperioden över och att de då alltså hava större möjligheter att tjänstgöra. Få kammarens ledamöter ett sådant resonemang att gå ihop, så är det trevligt. Med den ringa fattningsförmåga, som jag har, kan jag icke få någon verklig logik i ett sådant resonemang.

Det finns, såsom många hava sagt före mig, mycket att säga i denna sak; men tror någon här i kammaren, att man genom att gå in för utskottets förslag kan åstadkomma något annat än en tillfällig förargelse för alla kvinnor i statstjänst, då vill jag säga, att i sådant fall tror jag, att man bedrar sig på det allra högsta. Kammarens ledamöter kunna vara förvissade, så sant som jag står här, och säger dessa ord, att kvinnorna komma icke att släppa taget, förrän de fått vad de anse vara sin rätt. Jag säger: Giv dem denna rätt i dag, ty hava vi skapat behörighetslagen och erkänt dem lika berättigade, så kunna vi enligt mitt förmenande icke heller komma ifrån att taga konsekvenserna, även om jag för min del nödgas säga, att konsekvenserna *kunna* bli sådana, att de, som ivrigast yrkat på dem, inte just i fortsättningen bli så glada däråt. Men skall det vara fri tävlan, så skall det vara. Kan man genom att tillmötesgå ett kvinnligt krav få den fria tävlan fullt genomförd, kan jag, uppriktigt sagt, inte inse, varför man icke skulle göra detta. Det här kan synas vara ett hårt tal, men jag är van att säga vad jag tänker. Det har jag tagit mig friheten göra även här.

Jag skall sluta, herr talman, med att yrka bifall till herr Lindblads m. fl. reservation.

Herr Rydén: Herr talman! Efter det utmärkt klara och utredande anförande, varmed denna debatt från statsrådsbänken inleddes hade jag inte tänkt att begära ordet. Herr Beskow lämnade ytterligare en principiell belysning av spörsmålet, vilken synes mig vara i vissa hänseenden värdefull. Jag har emellertid låtit anteckna mig som talare därför, att i den agitation, som bedrivits i bänkraderna, man använt ett skrämselargument, som jag här velat offentligen beröra. Man söker utbreda den vantron, att i fall andra kammaren skulle taga reservationen eller eventuellt följa avslagslinjen, så skulle därmed hela för-

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

slaget komma att falla. Jag vill då för min del hava sagt, att under hela det representationsskick, som inleddes 1866, har man mig veterligen aldrig varit tveksam om att i ett sådant rent och klart löneärendande som detta gemensam voting skulle kunna äga rum. Jag har personligen säkerligen ett 20-tal gånger under min riksdagstid varit med om att votera gemensamt om lönebestämmelser och avlöningsreglementen, och det kan enligt min övertygelse, vilken jag vet delas av statsutskottets sekreterare, icke råda någon tvekan om att jämväl i detta fall gemensam voting kan ske. Denna bänkagitation är ingenting annat än ren bluff, som man icke bör taga intryck av. Saken är fullkomligt klar. Fatta kamrarna olika beslut, skall gemensam voting äga rum, därest statsutskottet ej finner någon utväg för sammanjämkning.

Så skall jag tillåta mig att säga ett par ord även beträffande själva huvudfrågan. Jag skall därvid försöka begränsa mig till det minsta möjliga. Personligen deklarerade jag min ståndpunkt i principfrågan redan 1908, då jag i samband med behandlingen av en motion, som var väckt första gången i riksdagen, såvitt jag vet, angående tillämpning av behovsprincipen, anslöt mig till likalönsprincipen. Jag tror för min enskilda del, att det aldrig är tänkbart, att komma ifrån den ibland ett folk med vårt kynne och i ett land, där kvinnorna av ålder, ja, så långt vi kunna följa historien tillbaka, haft en så fri och självständig ställning som de hos oss haft i hem och samhällsliv. Jag tror, att det är fullständigt lönlöst att motsätta sig ett krav, som tillika bäres upp av rättvisa och som ansluter sig till hela den humana syn och den kamratliga ställning, som inom vårt folk präglat förhållandena könen emellan, även då det gällt tävlan på arbetsmarknaden.

Jag är ganska säker om, att min ärade vän, herr Olsson i Kullenbergstorp, som jag nu ser gå fram för att anteckna sig på talarlistan, varefter han väl kommer att stå och fäkta med anda och kraft mot sådana befängda idéer som mina, ändå kommer att bara illustrera den bekante hjältens kamp mot väderkvarnarna. Ty denna princip har segrat uti de flesta övriga germanska länder, t. ex. i Danmark, i Norge, i Tyskland och i Holland. Bland germanerna har kvinnan alltid haft en annan ställning än bland de romanska och slaviska folken; hos oss germaner är det naturligt, att kvinnan jämställes med mannen å de arbetsområden, där — säga vad man säga vill — hon dock utför ett med mannens likvärdigt arbete. Detta sagt i allra största allmänhet om likalönsprincipen.

Men jag skulle nu vilja beröra frågan om de rent ekonomiska konsekvenserna av de olika förslagen. Man har sökt ingiva kammarens ledamöter den föreställningen att det av statsutskottets majoritet utformade kompromissförslaget skulle vara ekonomiskt klokt. Jag vågar hävda en rakt motsatt uppfattning. Jag gör det i full förvisning, att om jag lever och är med om något år och man tar fram protokollet för denna dag, det kommer att visa sig, att jag blivit sannspädd. Riksdagen kan enligt min uppfattning knappast välja en dyrare väg för den frågas lösning vi nu diskutera, än den, som föreslås av statsutskottet. Man säger, att utskottsförslaget innebär ett provisorium, men detta provisorium skall väl en gång efterträdas av något definitivt. Jag medger gärna, att utsikterna nu för tiden att vinna något definitivt i lönefrågor äro ställda på lång sikt. Snarast kan man frukta, att det blir eviga provisorier. Men vi kunna ju föreställa oss, att något definitivt en gång skall komma. Vad skall det definitiva bli, om man nu förkastar likalönsprincipen i den utformning den fått? Antingen skall det bli den C. G. Ekmanska linjen med ett löneplan för kvinnor, ett annat löneplan för män utan barn och ett tredje löneplan för män, som hava försörjningsplikt mot minderåriga barn, alltså ett 3-planssystem. Det är det ena alternativet. Det andra är ett 2-planssystem med högre lön för män än för kvinnor. Jag kan icke tänka mig andra än dessa båda alternativ vid en definitiv reglering, om man förkastar likalönsprincipen. Om vi sätta t. ex. herr

C. G. Ekman såsom ordförande i den kommitté, som skall utarbета det definitiva förslaget, ja då har han, om utskottsförslaget skulle segra, att räkna med det faktum, att alla kvinnor, som under provisorietiden beklåtts med sådana stats-tjänster, som först nu öppnas för dem, hava fått den för manliga befattningshavare fastställda lönen. Statsutskottet må i det avseendet skriva, vad det vill. De fastställda lönerna äro en realitet, som man ej kommer förbi. Mig veterligen har man aldrig någonsin utom vid tillfällen, då valutan har undergått våldsamma kastningar, lyckats att sätta ned tjänstemannalöner, som en gång äro reglerade. Vi se i dag, att det är fråga om personliga tillägg och sådant för att icke nuvarande tjänstinnehavare skola komma att förlora. Sålunda, utgångspunkten i fråga om de kvinnliga lönerna, är given i det beslut, som statsutskottet här föreslagit riksdagen att fatta. Huru skall sedan en skillnad i lön ordnas? Den kan inte ske på annat sätt än att det lägges ett nytt, högre manligt löneplan över det, som nu föreslagits av regeringen och i huvudsak biträts av utskottet. Skulle vi använda familjetillägg, komma dessa som ett ytterligare påbröd. Vi träffas vid Filippi en gång, i fall det är så, att statsutskottet segrar här. Jag överdriver inte, om jag säger, att det kommer att bli fråga om många miljoner kronor i årliga utgifter, som det kommer att kosta, om riksdagen icke nu slår till och godtar regeringens förslag.

Man skall icke tro så blint och utan vidare på auktoriteten hos de s. k. löne-regleringsexperterna. De äro naturligtvis mycket sakkunniga och insiktsfulla och ha stor erfarenhet på dessa områden; men vi skola icke blunda för, att detta löne-regleringsmakeri, som har varit och som man också vill ha i fortsättningen genom att skapa provisorium efter provisorium, icke blir det i längden billigaste för statsverket. Det kommer icke heller att bli billigare, om man i dag tager utskottslinjen, när man har tillfälle att här taga ett förslag, som, låt vara att kvinnorna inte äro fullt nöjda med det, dock kommer att av dem förklaras vara en acceptabel lösning av likalönsfrågan. Jag går ett steg till: Antag att riksdagen går med på detta av mig antagna, blivande definitiva förslag med höjda löner för männen och eventuellt med familjetillägg. Följden kommer då att bli, att kvinnorna komma att fortsätta att kräva samma lön som männen, och det blir ett arbete igångsatt, för att kvinnornas löner skola höjas upp i det nya manliga löneplanet. I stället för att man har tillfälle att slå till och säga, att man tar detta i dag, och så låta det gå på det sättet, till dess att dyrtidstilläggen regleras in, skapar man genom ett bifall till statsutskottsmajoritetens hemställan, så säkert som jag står här, förutsättningar för en mycket betydande allmän förhöjning av tjänstemannalönerna.

Jag har velat säga detta, inte därför att jag tror, att kammarrens ledamöter nu, sedan partierna behandlat denna fråga, taga något intryck av det, som säges, utan för att denna synpunkt icke skall hava lämnats utanför debatten i dag.

Jag vill till slut än en gång framhålla, att vi icke böra invagga oss i den föreställningen, att vi slippa ifrån denna fråga om likalönskravet. Den kommer åter och åter. Den har gjort så i andra germanska länder. Min personliga uppfattning är, att fyndigare och för staten ekonomiskt fördelaktigare, än vi nu kunna göra, lösa vi aldrig denna fråga i vårt land. Det gör att jag, herr talman, för min del känt mig starkt positivt övertygad, att detta förslag, som tillkommit under två politiskt mycket olika färgade regeringars gemensamma arbete, förtjänar att vinna riksdagens bifall. Om man ser det ringaste på lång sikt och inte bara betraktar det ur deras synpunkter, som bitit sig fast i den något ensidiga löne-regleringsfilosofi, som utformats i statsutskottets betänkande, då finner jag, herr talman, att kammaren skulle göra klokt i att bifalla det yrkande, som är definitivt utformat i herr Lindblads m. fl. reservation, och jag ansluter mig, herr talman, till detta yrkande,

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

Ang. kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.

(Forts.)

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Nu till slut här har jag tyckt mig märka en synnerligen stark trumeld till förmån för Kungl. Maj:ts förslag. Jag trodde verkligen icke, att detta var så starkt i fara, att så mycken kraft behövde användas för detsamma.

Den siste ärade talaren profeterade och sade, att det blir billigare för oss eller för staten, vilket kan vara detsamma, om vi taga Kungl. Maj:ts förslag, än om utskottsmajoritetens förslag går igenom. Ja, det är möjligt, att han kan få rätt, men jag har svårt att tro det, när statsutskottets vice ordförande förordade Kungl. Maj:ts förslag. Jag kan sannerligen inte minnas någon gång, sedan jag blev kamrat med honom i riksdagen, att han har förordat något förslag, som varit billigast. Det skulle verkligen närmast hava varit ett misshugg av honom, om han gjort det denna gång. Alltså måste herr Rydén påstående vara oriktigt.

Den siste ärade talaren lade särskilt an på att säga, att de, som inte utan vidare gå med på likalönsprincipen, hava åtskilliga otrevliga egenskaper. Det svenska folket, sade han, var inte sådant. Ja, för all del, jag hoppas, att det svenska folket icke får sämre betyg eller lider något men av att jag inte känt mig övertygad om det kungl. förslagens förtjänster. Låt mig då ensam göra det för min del. Då förefaller det mig också som om de, som lade fram eller voro ansvariga för framläggandet av det kungl. förslaget rörande sista regleringen av folkskollärares och folkskollärarinnors löner, också hade lika otrevliga egenskaper som dem jag kan ha. Det var inte likalönsprincipen. Det var inte lika i något avseende. Så vitt jag kan fatta, har den där särskilda utvecklingen hos svenska folket uppstått, sedan denna lönereglering skett. Eller fanns den redan då? Jag tror, att man icke skall begagna så starka överord mot den, som i en ekonomisk fråga har en olika mening. Men för övrigt får jag säga herrarna, att detta minst av allt imponerar på mig.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag skall be att få — fastän jag vet, att herr Olsson i Kullenbergstorp har mycket att göra — rekommendera honom att läsa igenom föregående riksdagsprotokoll. Det är endast den skillnaden mellan oss i dessa frågor, att jag då och då tillåtit mig att erinra om, att beträffande lönefrågor är det så pass noga prövat och så många ansvariga myndigheter som stå bakom, att det är ingen risk att godtaga resultatet. I övrigt skilja vi oss åt många gånger, men det finnes tillfällen, då herr Olsson i Kullenbergstorp är mycket frikostigare än jag.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner på 1:o godkännande av förevarande paragraf enligt utskottets förslag, 2:o) godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Lindblad m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, och 3:o) avslag å såväl utskottets förslag till berörda paragraf som vad utskottet i övrigt föreslagit i föreliggande utlåtande; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Men även i fråga om kontrapositionen begärdes votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslögs en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående 10 § i statsutskottets förevarande förslag till kungörelse angående ändrad lydelse i vissa delar av avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451) antager

yrkandet om godkännande av samma paragraf i den lydelse, som innefattas i den av herr Lindblad m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om avslag å såväl utskottets förslag till berörda paragraf som vad utskottet i övrigt föreslagit i förevarande utlåtande.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 69 ja mot 66 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöll följande av kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren godkänner 10 § i statsutskottets förevarande förslag till kungörelse angående ändrad lydelse i vissa delar av avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451). röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda paragraf i den lydelse, som innefattas i den av herr Lindblad m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Huvudvoteringen utföll med 58 ja, men 67 nej; och hade kammaren alltså godkänt paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Lindblad m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Ordet begärdes härefter av

Herr **Rydén**, som yttrade: Herr talman! Med anledning av utgången av den föregående voteringen tillåter jag mig hemställa, att kammaren ville på det sättet ändra den förut bestämda föredragningsordningen, att återstående delar av utskottets förslag till kungörelse måtte i ett sammanhang föredragas.

Denna hemställan bifölls.

I anledning härav föredrogos *återstående delar av utskottets kungörelseförslag*; och anförde därvid

Herr **Rydén**: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren i konsekvens med det förut fattade beslutet ville i de nu föredragna återstående delarna besluta att avslå utskottets förslag och bifalla den reservation, som avgivits av herr Lindblad m. fl. i dessa delar.

Vidare yttrades ej. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på godkännande av utskottets förslag i förevarande delar, dels ock på godkännande av motsvarande delar i det av herr Lindblad m. fl. reservationsvis framlagda kungörelseförslaget blevo berörda delar godkända enligt sistnämnda förslag.

Utskottets förslag till tjänsteförteckning, angiven såsom bilaga till avlöningsreglementet.

Godkändes.

Sedan *utskottets hemställan* härpå föredragits, yttrade:

Ang. kvinnliga befallningshavares avlönings- och pensionsförhållanden.
(Forts.)

Ang. kvinn-
liga befatt-
ningshavares
avlönings- och
pensions-
förhållanden.
(Forts.)

Fröken **Wellin**: Herr talman! Jag skall be att i detta sammanhang få yrka avslag på motiveringen.

Herr **Rydén**: Herr talman! Jag hemställer, att motiveringen måtte godkännas i den avfattning, som den erhållit i den av herr Lindblad m. fl. avgivna reservationen.

Vidare anfördes ej. På av herr talmannen till en början framställd proposition biföll kammaren utskottets hemställan i vad den ej besvarats genom kammarens ovan angivna beslut.

Härefter gav herr talmannen propositioner i avseende å motiveringen, nämligen dels på uteslutande av densamma, dels ock på godkännande av den framställning, som innefattades i den av herr Lindblad m. fl. avgivna reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 5.

Upplästes två till kammaren inkomna protokoll så lydande:

År 1925 den 21 februari sammanträdde den nämnd, som äger att döma, huruvid högsta domstolens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, varvid röstades över följande proposition:

Den, som vill, att omröstning på det i 69 § riksdagsordningen föreskrivna sätt skall anställas till uteslutande av någon bland högsta domstolens ledamöter, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bliva högsta domstolens samtliga ledamöter bibehållna.

Och befunnos efter omröstningens slut, sedan voteringssedlarna öppnats, rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 2;

Nej — 39;

i följd varav nämnden ansett högsta domstolens samtliga ledamöter böra vid deras ämbeten bibehållas.

Adolf Dahl.

Paul Hellström.

David Pettersson.

Oscar Olsson.

År 1925 den 21 februari sammanträdde den nämnd, som äger att döma, huruvida regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, varvid röstades över följande proposition:

Den, som vill, att omröstning på det i 69 § riksdagsordningen föreskrivna sätt skall anställas till uteslutande av någon bland regeringsrättens ledamöter, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bliva regeringsrättens samtliga ledamöter bibehållna.

Och befunnos efter omröstningens slut, sedan vöteringsseclarna öppnats, rösterne hava utfallit sålunda:

Ja — 0;

Nej — 36;

i följd varav nämnden ansett regeringsrättens samtliga ledamöter böra vid deras ämbeten bibehållas.

Adolf Dahl.

Paul Hellström.

Oscar Olsson.

David Pettersson.

Jämte det nämnda protokoll lades till handlingarna, beslöt kammaren, att innehållet av desamma skulle delgivas riksdagens kanslideputerade med anmodan att låta i ämnet uppsätta och till kamrarna avgiva förslag dels till den skrifvelse, som borde till Konungen avlåtas, dels ock till paragraf i riksdagsbeslutet.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

bankoutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning för år 1925 av åt vissa f. d. poststationsföreståndare och lantbrevbärare utgående understöd;

nr 12, i anledning av väckta motioner om tillstånd för lasarettsläkaren H. Græve att kvarstå i tjänst utöver inträdd pensionsålder m. m.; och

nr 13, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om understöd åt städerskan Anna Högberg;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av dels en internationell konvention av den 4 maj 1920 angående bekämpandet av den vita slavhandeln och dels en internationell konvention av den 30 september 1921 för undertryckande av handeln med kvinnor och barn; och

nr 8, i anledning av väckt motion angående omarbetning av nu gällande allmänna hyreslagstiftning; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion angående begränsning av tiden för kamrarnas sammanträden.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Laurén</i>	under 6 dagar fr. o. m. den 23 febr.,
» <i>Lithander</i>	» 3 » » » 22 »
» <i>Månsson</i> i Erlandsro	» 5 » » » 23 »
» <i>Kristensson</i> i Göteborg	» den 23 febr.,
» <i>Pettersson</i> i Köping	» 4 dagar fr. o. m. den 23 febr.,
» <i>Jonsson</i> i Eskilstuna	» 2 » » » 23 »
» <i>Pehrsson</i> i Göteborg	» 3 » » » 24 »
» <i>Lundgren</i>	» 8 » » » 22 »
» <i>Leo</i>	» 3 » » » 22 »

herr <i>Bergström</i> i Bäckland	under	9	dagar	fr. o. m.	den	23	febr.,	
» <i>Bodén</i>	»	6	»	»	»	24	»	
» <i>Ros</i>	»	4	»	»	»	24	»	
» <i>Olsson</i> i Hov	»	6	»	»	»	23	»	
» <i>Magnusson</i> i Kalmar	»	4	»	»	»	22	»	
» <i>Rydén</i>	»	4	»	»	»	24	»	
» <i>Andersson</i> i Ovanmyra	»	6	»	»	»	23	»	
» <i>Björk</i>	»	6	»	»	»	26	»	
» <i>Norsell</i>	»	6	»	»	»	24	»	
» <i>Johansson</i> i Krogstorp	»	6	»	»	»	26	»	
» <i>Carlström</i>	»	6	»	»	»	22	»	
» <i>Bäcklund</i>	»	2	»	»	»	22	»	och
» <i>Rudén</i>	»	8	»	»	»	24	»	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.21 på natten.

In fidem
Per Cronvall.